

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Role sociální práce v rodičovství homoparentálních párů

Diplomová práce

Autor: Bc. Aneta Janigová
Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Hradec Králové

2020

Zadání diplomové práce

Autor: Aneta Janigová

Studium: U18065

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Role sociální práce v rodičovství homoparentálních párů**

Název diplomové práce The role of social work in parenting of homoparental couples
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude věnovat překážkám, se kterými se potýkají homoparentální páry při snaze vytvořit vlastní rodinu. Cílem diplomové práce bude zjistit roli sociální práce v rodičovství stejnopohlavních párů. Využita bude kvalitativní výzkumná strategie.

SLOBODA, Zdeněk. Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita. Praha: Pasparta, [2016], 163 s. ISBN 978-80-88163-09-1. KOLARÍK, Marek. XIII. národní konference o manželském, partnerském a rodinném poradenství: Partnerství a rodičovství - synergie a konkurence : sborník příspěvků ... Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 88 s. ISBN 978-80-244-5035-3 PROCHÁZKA, Ivo, JANÍK, David, HROMADA, Jiří. Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR. [S.l.] : Gay iniciativa v ČR, c2003. 80 s.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Lenka Neubauerová, PhD.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr Radky Janebové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 6. 4. 2020

Bc. Aneta Janigová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych velmi poděkovat vedoucí práce Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph.D., za její ochotu, spolupráci, cenné rady, trpělivost, vstřícnost a pochopení při psaní diplomové práce. Zároveň bych jí chtěla také poděkovat za její inspirativní přístup, díky kterému jsem se naučila na mnohé postupy, oblasti či metody dívat jinak, lépe. Vřelé poděkování náleží respondentům, kteří se se mnou ochotně podělili o své zkušenosti, a tak se také zasloužili o vznik této diplomové práce.

ANOTACE

JANIGOVÁ, Aneta. *Role sociální práce v rodičovství homoparentálních párů*. Hradec Králové, 2020. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce Radka Janebová. 90 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se věnuje tématu sociální práce v rodičovství homoparentálních párů. Hlavním cílem je zjistit, jaké mají stejnopohlavní rodiče zkušenosti se sociální prací. Teoretická část popisuje základní pojmy, které se k homoparentálním rodičům vztahují, dále jsou v práci uvedeny vybrané typy služeb sociální práce, se kterými se rodiny mohou setkat. Teoretická část je zakončena potřebami a překážkami stejnopohlavních rodičů a kontextem pomoci a kontroly v sociální práci. V metodické části diplomové práce je použita kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně rozhovory se stejnopohlavními rodiči. Výsledkem rozhovorů by mělo být zjištění, jakou mají zkušenost stejnopohlavní rodiče se sociální prací, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby homoparentálních párů či v čem by rodiny ze strany sociální práce potřebovaly pomoc.

Klíčová slova: homoparentalita, rodiče, děti, sociální práce, služby sociální práce

ANNOTATION

JANIGOVÁ, Aneta. *The role of social work in parenting of homoparental couples*. Hradec Králové, 2020. Diploma Dissertation. University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, Institution of social work. Leader of the Diploma Dissertation: Mgr. et. Mgr. Radka Janebová, Ph.D. 90 pp.

The Diploma thesis deals with the social work in parenthood of homoparental couples. The main objective is to find out what are the same-sex parents experiences with social work.

The theoretical part of the thesis describes basic notions related to same-sex parents, further the work describes selected types of social services the same-sex parents might meet. The theoretical part is concluded with the same-sex parents needs and difficulties and the context of help and control in social work.

In the methodical part of the diploma thesis the interviews with the same sex parents were used as a quantitative research strategy. The interviews should result in ascertaining of what experiences the same sex parents have with the social work, how the social work services succeeded to meet the homoparental couples needs and how could the social work help the families.

Keywords: homoparentality, parents, children, social work, services of social work

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická část.....	11
1.1 Základní pojmy	11
1.1.1 Sociální práce, služby sociální práce a sociální služby	11
1.1.2 Sexuální orientace, sexuální chování a sexuální identita.....	16
1.1.3 Rodina, rodičovství, sociální role	17
1.1.4 LGB(T) menšina a komunita, homoparentalita	23
1.2 Vybrané typy služeb sociální práce vztahující se k rodičovství	25
1.2.1 Sociálně právní ochrana dětí a systém náhradní rodinné péče	26
1.2.2 Vybrané sociální služby věnující se rodinám s dětmi.....	30
1.2.3 Neziskové organizace věnující se LGBT komunitě a homoparentalitě	31
1.2.4 Možnosti asistované reprodukce a institut náhradního mateřství	33
1.2.5 Úřad práce České republiky.....	35
1.3 Potřeby homoparentálních rodin, jejich saturace a překážky a kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami	37
1.3.1 Potřeby homoparentálních rodin a překážky v saturaci potřeb homoparentálních rodin.....	38
1.3.2 Kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami	46
1.4 Shrnutí teoretické části	49
2 Metodická část.....	51
2.1 Formulace cíle výzkumu	51
2.2 Zvolená výzkumná strategie	52
2.3 Transformace cílů do tazatelských otázek	53
2.4 Volba výzkumného vzorku	54
2.5 Průběh výzkumu.....	55
2.6 Způsob zpracování získaných údajů	57
2.7 Etická rizika výzkumu z hlediska validity a reliability	57
3 Analýza a interpretace zvolených výzkumů	59
3.1 DC 1 – Zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti v souvislosti s tématem jejich rodičovství a jaká je jejich zkušenost. .	59

3.1.1	Typy služeb.....	59
3.1.2	Zkušenost.....	60
3.1.3	Kontext – „pomoc“ x „kontrola“	62
3.2	DC 2 – Zjistit, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby rodičů či jak kontakt se službou sociální práce ovlivnil rodinné fungování.	64
3.2.1	Saturace potřeb a neuspokojení potřeb	64
3.2.2	Intervence v rodinném fungování.....	69
3.3	DC 3 – Zjistit, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc ze strany služeb sociální práce.	70
3.3.1	Potřeba změny fungování služeb	70
3.3.2	Funkční způsoby poskytování služeb	75
3.4	Shrnutí výzkumné části	76
3.5	Závěr a diskuze	79
	Závěr	81
	Seznam použitých zdrojů	83
	Seznam příloh.....	91

ÚVOD

Na základě svého navazujícího magisterského studia jsem se díky Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph.D. začala více zajímat o otázky v oblasti LGBT komunity. V rámci studia jsem se setkala s mnohými paradoxy, ba dokonce diskriminačními přístupy společnosti ke stejnopohlavním rodinám. Začala jsem tato témata probírat s lidmi ze svého okolí a zjistila jsem, že u spousty osob převládá heteronormativní smýšlení. Bohužel mnohdy z nedostatku informací o LGBT komunitě.

Na základě toho, jsem začala věnovat studiu odborných článků a zajímalo mě, kolik autorů se takovému tématu věnuje. Zájem o problematiku mi vnuknul myšlenku, že věnuji diplomovou práci právě tomuto tématu. Hlavní cíl práce byl inspirován článkem z časopisu *Sociální práce/Sociálna práca – Co z těch dětí vyrostе? Od Terezy Břízové, Radky Janebové a Ivany Velčovské*. Ten vznikl na základě studie Terezy Břízové (2003), která se zaměřila na zkoumání oprese sociálních pracovníků v rodičovství stejnopohlavních párů. Studie se věnovala hlavně negativním zkušenostem rodičů s orgánem sociálně právní ochrany dětí, obecními úřady, úřady s rozšířenou působností a Úřady práce ČR.

Při čtení příspěvku mě napadla otázka, jakou roli hraje sociální práce v rodičovství homoparentálních párů či jaké z dalších služeb sociální práce mohou stejnopohlavní páry využít. Pokud sociální práce má nějakou roli, chtěla bych vědět jakou. A pokud homoparentální páry mají nějaké zkušenosti se službami sociální práce, jsou pozitivní či negativní? Tato otázka se objevovala při studování literatury opakovaně, například při čtení knihy *Kateřiny Nedbákové – Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Postojem sociálních pracovníků a pracovníků se zabývá i *Hašková a Pomklová* v článku časopisu *Sociální práce/Sociálna práca – Sociální pracovníci a pracovnice na oddělení sociálně – právní ochrany dětí a lesbické biologické matky*. Další podněty podpořila odborná literatura, ze které vycházím v teoretické části práce.

Metodická část vymezuje hlavní cíl práce a dílčí cíle, které se věnují otázkám, jakou mají zkušenost stejnopohlavní rodiče se sociální prací, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby homoparentálních párů či v čem by rodiny ze strany sociální práce potřebovaly pomoc. **Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jakou**

mají zkušenost homoparentální páry se sociální prací. Zjištění budou dosažena pomocí kvalitativní výzkumné strategie. V rámci výzkumné strategie budou realizovány rozhovory se stejnopohlavními rodiči. Jejich výpovědi budou analyzovány.

Diplomová práce může být užitečná pro všechny, kteří se o LGBT komunitu zajímají a nejen je. Využít ji mohou sociální pracovníci a pracovníce, studenti, laici i široká veřejnost a samozřejmě stejnopohlavní rodiče, které by zajímala osobní zkušenost jiných páru se sociální prací.

1 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části diplomové práce se čtenář dozví potřebné informace vztahující se k tématu sociální práce a homoparentálních párů. Text je strukturován do kapitol a subkapitol, ve kterých jsou vysvětleny základní pojmy, typy služeb sociální práce vztahující se k rodičovství stejnopohlavních párů, potřeby gay a lesbických rodičů a jejich možná saturace či překážky v uspokojování potřeb. V obsahu práce nechybí přiblížení ke kontextu pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami. Teoretická část je podkladem pro metodickou část diplomové práce. V diplomové práci mohou být použita slova v podobě tzv. generického maskulina. Ač jsem si vědoma přechylování do ženského rodu, je možné, že pojmy sociální pracovník, rodič, žadatel či dalších označení mohou zůstat ponechány v mužském rodě, ale zahrnují tím obě pohlaví – muže i ženy. Buď je to vzhledem ke kontextu textu nebo dle českých legislativních pramenů, které přechylování do ženského rodu neuvádějí.

1.1 Základní pojmy

Vysvětlení základních pojmů je nezbytné pro snadnější orientaci a pochopení textu. Mezi základní pojmy patří sociální práce, služby sociální práce, sociální služby, sexuální orientace, sexuální chování, sexuální identita, coming out, homoparentalita, rodičovství a sociální role.

1.1.1 Sociální práce, služby sociální práce a sociální služby

Sousloví sociální práce je spojením slova sociální, z lat. socius – společník, socialis – společenský a práce, jako cílevědomá činnost člověka. Jistá solidarita mezi lidmi se objevuje od nepaměti. Vzájemná pomoc vycházela především z morálky, založené na tradici a náboženství. Podporu potřebným prvně poskytovala rodina a tam, kde rodina chyběla, pomoc nabízela církev. Od starověku pozorujeme, jak se evropská civilizace snažila založit filozofickou etiku v rozumem převládající společnosti. Propojení rozumu a morálky mělo ovlivnit konkrétní chování lidí. Pokud se dnes podíváme na západní civilizace, všimáme si v tomto směru úpadku. Zdroje solidarity jsou slabší než v předchozích historických etapách. Rodiny a komunity, které si nedokáží pomoci sami, čekají podporu státu. V průběhu let se solidarita

v kabátku sociální práce profesionalizovala, institucionalizovala a stala se poměrně nezávislou na náboženství (Matoušek, 2001).

V odborné literatuře můžeme nalézt různé definice sociální práce. Mnohé se ve svém pojetí shodují a mnohé se ve svém vymezení liší. Termín sociální práce, také anglicky social work, je pro svou bohatost pružný a není explicitně daný. Matoušek (2001) poukazuje na názory Jordana (1987), který upozorňuje na etická dilemata a staví proti sobě dvě pojetí tohoto oboru. Prvním dle Jordana je, že řada sociálních pracovníků vnímá cíl sociální práce jako pomáhání a podporu klientů. Opozitní názor vidí cíl sociální práce jako sociální kontrolu, řešení či prevenci sociálních problémů. Autor porovnává podobný pohled očima Webba a Wintowa (1987), jenž za cíl sociální práce považují sociální kontrolu, potřebu změny (sociální prostředí, individua, sociální vztahů) a sociální zachování. Formulace poslání sociální práce není jednoduché. Podle Libora Musila (In Janebová, 2014) můžeme sociální práci od jiných pomáhajících profesí vymezit jejími specifickými znaky. Těmi jsou za prvé komplexnost čili zaměřenost na souhrn různorodých okolností, které se podílejí na klientově životní situaci. Za druhé, je to zaměření na zajištění interakcí mezi klienty a jejich sociálním prostředím. A třetím uváděným specifickým znakem jsou protipóly pomoci a kontroly, se kterými se sociální pracovník neustále setkává, balancuje nad nimi a musí je opakovaně reflektovat.

Jednou z definic sociální práce, která se pokusila jednoznačně formulovat, co sociální práce znamená, byla podle Navrátila (In Matoušek, 2001), jehož slovy je cílem sociální práce podpora klienta v jeho sociálním fungování, a to v případě, kdy je individuálně nebo skupinově vnímána a vyjádřena tato potřeba podpory. Sociální práce se podle něj na profesionální úrovni zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem jejich sociálních rolí.

Podle Matouška (2016) sociální práci můžeme chápat jako společenskovední disciplínu a pole praktického konání, jehož cílem je vysvětlování, tlumení, odhalování a řešení společenských potíží. Podpůrným pilířem sociální práce je společenská solidarita. Aktérem sociální práce je sociální pracovník či pracovnice, kteří se snaží pracovat s jednotlivcem či skupinou tak, aby mohli dosáhnout částečné, ba úplné schopnosti k sociálnímu uplatnění. Zároveň sociální pracovníci a pracovnice pomáhají utvářet příznivé společenské podmínky pro jejich využití.

Globální definice sociální práce byla schválena Valným shromážděním International Federation of Social Workers (IFSW), v překladu Mezinárodní federace sociálních pracovníků v roce 2014. Podle IFSW je sociální práce profese založená na praxi a je to akademická disciplína, která má za cíl podporovat sociální změny, sociální soudržnost a rozvoj, posílení a osvobození lidí. Zásadními principy jsou lidská práva, sociální spravedlnost, kolektivní zodpovědnost a respekt k rozmanitosti. Principy jsou podpořeny také různými teoriemi sociální práce a sociálních a humanitních věd. Sociální práce se snaží zapojit osoby a společenské struktury do řešení problémů a zlepšování životní pohody osob (O konferenci, 2017, online).

„Sociální práce je součástí systému sociální ochrany osob, odbornou disciplínou vycházející z teoretických i empirických poznatků s cílem poznat a zlepšit kvalitu života jedinců, sociálních komunit i celé společnosti, zejména pak těch jejich členů, kteří se v důsledku problémových interakcí se sociálním prostředím nebo v důsledku nepříznivých událostí dostali do obtížné životní nebo sociální situace nebo kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. Sociální práci lze v tomto kontextu chápat především jako soubor činností směřujících k vytváření, obnovování, udržování a rozvíjení rovnováhy mezi očekáváním sociálního prostředí, ve kterém jedinec, skupina nebo komunita uspokojuje svoje potřeby, a jejich možnostmi i limity tato očekávání úspěšně zvládat,“ (Zásady, 2013, online).

Služby sociální práce jsou někdy chybně ztotožňovány se sociálními službami a sociální služby bývají mylně označovány jako jediný okruh sociální práce. V českém prostředí není vztah mezi sociálními službami a sociální prací explicitně definován. Sociální práce a sociální služby jsou dvě oblasti, které se mohou setkávat a proplétat. Výsledkem je sociální práce vykonávaná v sociálních službách. Sociální služby jsou jasně definovány zákonem a spadají pod resort Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Výkon sociální práce se objevuje jak v resortu MPSV, tak v přenesené působnosti ve veřejné správě (např. Úřad práce). Ovšem systém sociální práce se objevuje také v dalších resortech. Pod nimi si můžeme představit resort zdravotnictví, spravedlnosti, vnitra a školství. Ač je tedy vytvořen jeden systém sociálních služeb, které se vykonávají různými aktivitami, z nich je dominující sociální práce, další cíle sociálních služeb mohou být dosaženy pomocí pečovatelských, psychologických, pedagogických či dalších aktivit. V případě ztotožňování sociální

práce se sociálními službami přehlídíme jiné vykonávané aktivity v sociálních službách a zároveň vyčleňujeme sociální práci z působnosti v dalších oblastech (Janebová, 2014). Výkon sociální práce ve všech oblastech a institucích je pro tento text označen jako služby sociální práce. V mnohých případech poskytování služeb sociální práce je nutná multidisciplinární spolupráce. Kooperaci rozdílných disciplín nejčastěji vytváří sociální sektor – sociální pracovník, školský sektor – školská zařízení, zdravotní sektor – lékař, psychiatr, psycholog a také resort spravedlnosti a vnitra – Policie České republiky, Probační a mediační služba České republiky. Spolupráce zástupců z jednotlivých resortů můžeme spatřit v přímé práci s klienty v podobě případových konferencí. Na úrovni administrativní spolupráce jsou to často vytvářeny advokační strategie.

Sociální služby, ang. social service jsou upravovány Zákonem č. 108/2006 Sb, o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Sociální službou se rozumí činnost nebo soubor činností, které se snaží pomáhat lidem nebo je podporovat se záměrem zabránění sociálního vyloučení či podpoře sociálního začlenění. Základní činnosti, které spadají do působnosti sociálních služeb, jsou vymezeny v § 35 Zákona č. 108/2006 o sociálních službách. Patří sem pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při poskytnutí či zajištění stravy, ubytování nebo přenocování, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutická činnost, základní sociální poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, telefonická krizová pomoc, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění, podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností (Z č. 108/2006 Sb, o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů).

Sociální služby se dělí na:

- Sociální poradenství – Sociální poradenství je základní a odborné. Poradenství poskytuje potřebné informace v nepříznivé situaci člověka.
- Služby sociální péče – Služby sociální péče podporují osoby v jejich fyzické i psychické soběstačnosti, cílem je život v jejich přirozeném sociálním

prostředí. Služby sociální péče se snaží osoby zapojit do běžného života společnosti v nejvyšší možné míře.

- Služby sociální prevence – Služby sociální prevence zabraňují sociálnímu vyloučení osob, jež jsou sociálním vyloučením ohroženi pro sociálně znevýhodňující prostředí, krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života přinášející konflikty s většinovou společností, ohrožení práv či oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017; Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů).

Sociální služby mají formu ambulantní (jedinec dochází do místa poskytovatele služby např. sídlo organizace), terénní (služba je poskytována v přirozeném prostředí jedince např. přímo u něj doma) či pobytovou (klient v zařízení přímo žije či přebývá). Služby mohou být využívány krátkodobě, střednědobě i dlouhodobě. Podle formy a druhu služby jsou zákonem vymezeny konkrétní služby, které se poskytují za úhradu a bez úhrady. Pokud je služba poskytována za úhradu, zákon jasně definuje maximální sazby za využívané služby či jednotlivý úkon služby (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů). Přehled sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů je v příloze č. 1: *Přehled sociálních služeb*. Sociální služby se dají vyhledat podle Registru poskytovatelů sociálních služeb.

Ze zkušeností v dalších evropských zemích, včetně České republiky, spatřujeme aktuální rozlišování služeb na služby, které jsou poskytovány klientům a služby administrativní. Takové rozlišování je z důvodu podpory změny administrativního pohledu sociální práce, zejména v oblasti přerozdělování sociálních dávek a rozhodování o náhradní rodinné péči. Širší pojetí služeb sociální práce zahrnuje nejen přímou práci s klientem, ale také registraci sociálních služeb, standardy kvality sociálních služeb, činnosti Úřadů práce České republiky, obcí s rozšířenou působností, orgánu Sociálně právní ochrany dětí, sociální zabezpečení a práci v dalších resortech. (Matoušek, 2016; Sociální služby, 2019, online).

1.1.2 Sexuální orientace, sexuální chování a sexuální identita

Lidská sexualita je spletitý fenomén, kterému se věnuje celá řada oborů. Pozornost k sexualitě upínají ekonomické, kulturní, historické i společenské disciplíny. Sexualitu vnímáme jako jednu ze základních vlastností a potřeb každého člověka. Je to přirozená součást našich životů. Vzhledem k různým optikám nahlížení na sexualitu můžeme tvrdit, že je sexualita sociálním konstruktem, jež se mění v čase a společnosti. Na změnu nahlížení upozorňuje například Farejta (2004), který poukazuje na vývoj pohledu k aktivnímu sexuálnímu fungování osob středního věku či seniorů. Dříve byla taková aktivita vnímána jako něco nepřirozeného, protože panoval diskurz, který tvrdil, že je sexualita vedena primárně rozmnožovacím pudem. Bauman (2013) pohlavní pud označuje jako jednoznačně nejsociálnější. Díky němu touží jedinec po sounáležitosti, přesahuje k další lidské bytosti a bez spojení s jinou osobou z nás dělá bytost nespokojenou a neúplnou.

Lidskou sexualitu nemůžeme vnímat jednotvárně. Je potřeba zohlednit všechny její roviny, mezi které řadíme sexuální orientaci, sexuální chování a sexuální identitu.

Sexuální orientaci vnímáme jako neměnnou, emočně podloženou, vrozenou, jedincem neovlivnitelnou součást lidské bytosti. Je to nezvolený stav jedince, u kterého dominují či převažují pocity citové či erotické náklonosti k osobě daného pohlaví. Může zahrnovat i prvky bisexualit, tedy nemusí být striktně vyhrazená jen k jednomu pohlaví. Sexuální orientaci rozdělujeme na heterosexuální, homosexuální a bisexuální. Heterosexuální orientace značí náklonost osoby k opačnému pohlaví. Osoby s homosexuální orientací preferují osoby stejného pohlaví. Bisexuální orientace se vyznačuje emoční i citovou sympatií k oběma pohlavím. (Weiss, 2010; Pitoňák, 2016, online).

Sexuální chování není totéž jako sexuální orientace, a proto je nutné tyto pojmy odlišit. Dříve, v časech trestnosti homosexuality či za dob hluboké společensko-křesťanské víry bylo zcela běžné, že se sexuální chování muselo podřídit společnosti, a ne vrozené sexuální orientaci. V dnešní době si můžeme povšimnout neshodujícího sexuálního chování u osob před coming outem. Tedy že, osoba projevuje heterosexuální chování do doby beztrestnosti homosexuality anebo přijetí vlastní sexuální orientace, která nemusí být ve shodě s většinovou sexuální orientací. Slovy

Zvěřiny (2003) Coming out můžeme popsat jako proces rozpoznání a přijetí atypické sexuální orientace.

Sexuální identita je závislá na mnoha procesech. V rozpoznávání sexuální orientace se odráží psychologické, ekonomické, společenské, kulturní klima a další aspekty, mezi které můžeme zařadit bezpečí ve společnosti, porozumění vlastní osobě, sebepřijetí a pojmenování a nahlížení na sexuální identitu v komunitě, ve které žijeme. Sexuální identita je přijetí a interiorizace se svou sociosexuální rolí (Pitoňák, 2016, online).

1.1.3 Rodina, rodičovství, sociální role

Rodina, slovo známé každému člověku. Liší se podobou, funkcí a variací odlišných definic. Rodina je známá svým multidimenzionálním charakterem. Ač je vymezení různé, můžeme se shodnout, že je rodina základním stavebním kamenem všech společenství.

Pojem rodina můžeme chápat v užším a širším smyslu. Podle Slovníku sociální práce je užší, tradičnější pojetí rodiny uváděno jako spojení skupiny lidí pokrevním příbuzenským poutem nebo právním svazkem. Za právní svazek považujeme adopci či sňatek. Širší pojetí, zatím nejrozšířenější ve Spojených státech amerických a některých státech Evropské unie považuje za rodinu skupinu osob, jež se jako rodina bere na základě vzájemné náklonnosti (Matoušek, 2016).

Rodina je speciální malá sociální skupina, která často sdílí společnou domácnost. Zároveň je to pro člověka primární skupina, ve které jedinec žije, učí se způsobům lidského soužití, prochází prvotní socializací. Díky rodině se dítě naučí pomoci, zvládat konflikty a osvojovat nároky společnosti v podobě společenských zvyků, chování a norem, včetně jejich plnění a kontroly. V rodině prvotně probíhají procesy sociálního učení, dítě se také učí zprostředkovaně orientovat v sociokulturním prostředí a osvojuje si různé role. Rodina by měla vytvářet zázemí pro uspokojování potřeb všech jejích členů. Intimní prostředí rodiny by mělo dítěti umožnit vytvoření pevných, emocionálně silných sociálních vztahů, které se postupně utvářejí i v jiných společenských skupinách v podobě dalších interpersonálních vztahů, tj. děti ve školce, škole, pracovním prostředí (Gillernová a kol., 2000).

Rodinu dělíme na nukleární, rozšířenou, orientační a prokreační. Nukleární rodina je brána jako dvougenerační, nejčastěji rodiče a jejich děti. Rozšířená rodina pojímá více než dvě generace. Orientační rodina je rodina, do které se člověk narodí. Zato prokreační rodina je ta, kterou si člověk vytvoří buď sňatkem anebo tím, že se stane rodičem a má děti (Matoušek, 2016).

V průběhu vývoje společnosti se podoba rodin výrazně změnila. V dnešní době, vlivem společenských změn, je přesné vymezení rodiny skoro nemožné. Přesnou definici nelze nalézt ani v legislativním prostředí. Dřívější Zákon č. 94/1963 Sb., O rodině, explicitně nevymezoval, co rodina znamená. Ani dnešní platný Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, přesně nepopisuje definici rodiny. Hudecová (In Kraus, 2014) popisuje rodinu jako sociální skupinu, která poskytuje svým členům absolutní přijetí jejich lidské existence, podporu v uspokojení životních potřeb, podporu autonomie člena rodiny, ochraňující prostředí, vzájemnou podporu, základnu pro pochopení a pronikání do společnosti. Ač podoba rodiny není explicitně dána, rodina plní určité funkce. Základní a nejčastěji uváděné dle Krause (2014) jsou:

- Biologicko-reprodukční funkce – Zajišťuje další porodnost a rozrůstání obyvatel. Z pohledu státu je rodina reprodukční základna, která zajišťuje rozvoj. Z osobního hlediska jde také o uspokojení sexuálních potřeb jedinců či tendence potřeby k pokračování rodu.
- Sociálně ekonomická – Rodina je z ekonomického pohledu velmi důležitý prvek. Nejen, že rodiny na trh vstupují jako vykonavatelé nějakého povolání ve výrobní i nevýrobní oblasti, rodiny jsou velmi důležité, protože se stávají spotřebiteli zboží a služeb. Přerozdělování financí v rodině a způsob zacházení se zdroji a výdaji má také sociální charakter. Poruchy sociálně ekonomické funkce se objevují ve hmotném nedostatku. To může být způsobeno nezaměstnaností, zvyšováním životních nákladů či určitými druhy sociálně patologického chování (hazard, abúzus návykových látek).
- Funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) – Měla by zabezpečit všechny členy rodiny, děti především. Ochrana je brána hlavně v oblastech zdravotních, biologických a hygienických. V posledních letech si můžeme všimnout, že rodinám s výkonem této funkce značně pomáhá stát

prostřednictvím sociálních služeb a sociálního zabezpečení. Pomoc státu si můžeme uvést na příkladu služeb rané péče, odlehčovacích služeb, důchodového a nemocenského pojištění či systému příspěvků podporující rodiny.

- Socializačně výchovná – Zastává neodmyslitelnou úlohu v socializačním procesu. Veškeré zpracovávání informací je kombinováno s osobními předpoklady jedince, jeho zkušenostmi, vzory a sociokulturním prostředím, ve kterém se nachází. Socializačně výchovná funkce by dítěti měla pomoci orientovat se ve společenském prostředí a zvládat se na něj adaptovat. Odlišnosti můžeme spatřovat podle výchovných stylů, sociální diferenciaci rodin či rodin dysfunkčních. Dále se můžeme setkat s tvrzením, že část sociálně výchovné funkce je v gesci školy, jako instituci, ve které dítě stráví většinu svého času.
- Funkce emocionální – Je brána jako jedna z nejdůležitějších a nenahraditelných. Hlavním úkolem je vytvořit pro členy rodiny zázemí plné lásky, podpory a pomoci, důvěry a jistoty a pokud možno společných rodinných rituálů. Emocionální jistota je klíčovým faktorem správného vývoje a fungování členů rodiny. Pokud je funkce narušena, může dojít k sociální deprivaci, projevům sociálně patologického chování či narušení dalších rodinných funkcí, které by mohly vést k rozpadu rodiny.
- Na základě plnění funkcí rodiny můžeme dle Dunovského (In Kraus, 2014) rozdělit rodiny na funkční, problémové, dysfunkční a afunkční. Funkční rodina zajišťuje řádný vývoj jedince. U problémových rodin se vyskytují lehké poruchy některých funkcí, avšak rodina je schopná situaci řešit nebo problémy kompenzovat. Dysfunkční rodina má vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které buď ohrožují rodinu jako celek či dítě a jeho řádný vývoj. Rodina není schopna se s poruchami sama vyrovnat. Může dojít k intervenci ze strany státu v podobě zbavení rodičovských práv. Afunkční rodina přestává plnit své funkce do takové míry, že ohrožuje vývoj dítěte či jeho samotnou existenci. Intervencí v tomto případě je odebrání dítěte z rodiny.

Je jasné, že rodina zapadá do rovin společenského systému. Aby rodina dokázala správně fungovat, měly by fungovat i její podpůrné systémy. Systémy jsou označovány jako mikrosystém – rodina, mezosystém – vzdálenější rodina, avšak se s nimi setkáváme takřka každodenně, makrosystém – jsme součástí jeho celku každý den, vědomě se nás nedotýká. Z následujícího schématu můžeme vidět determinanty, které souvisí s fungováním rodin ve všech typech prostředí. (Kraus, 2014). Schéma rodiny v mikro-, mezo- a makrosystému je v příloze č. 2 *Schéma rodiny v mikro-, mezo- a makrosystému*.

Rodičovství je pro většinu z nás jednou ze zásadních etap rodinného cyklu. V pojetí fází vývoje rodinného cyklu nalézáme přechody mezi jednotlivými etapami. Rodičovství můžeme vnímat jako fázi, ve které dochází k transformaci rodiny. Přechod k rodičovství se ukazuje jako nejdůležitější změna. Možný (2008) upozorňuje, že novodobá možnost volby, kdy si můžeme období přechodu k rodičovství zvolit, naše rozhodnutí nemusí ulehčit, ba naopak, ho může značně ztížit. Čekat na vhodnou chvíli, kdy se stát rodičem, také může znamenat, že svoji šanci propásneme. S ohledem na množství hormonálních antikoncepčních prvků a průměrným věkovým odsunem početí, mohou u žen nastat komplikace.

Podle Rossiové (In Možný, 2008) zohledňujeme čtyři vlastnosti přechodu k rodičovství. První vlastností je, že k přechodu dochází pod silným kulturním tlakem. Kulturní tlak je velmi genderově podmíněn. Stále to jsou ženy, kterým je oproti mužům přiřazován atribut mateřství. I přes legalizaci interrupce společnost stále vytváří nátlak na ženy, jež o interrupci uvažují. Odmítání mateřství je obecně stále nepochopené, v horších případech tabuizované. Největší formu společenského nátlaku zastává společenství ortodoxních křesťanů, pro které je takové počínání bráno jako smrtelný hřích. Obdobně může působit postoj společnosti k rozhodnutí ženy stát se bezdětnou. I takový stav u ostatních lidí může vyvolat spoustu otázek, které vychází ze zvnitřněné představy ženy jako matky.

Druhým prvkem je mimovolní těhotenství a zakládání rodiny na popud neplánovaného těhotenství. Taková situace mění vzorec zakládání rodiny (Rossiová In Možný, 2008).

Třetí variantou je přechod k mateřství jako přechod nerevokovatelný. Obrovské sociální změny, které nastaly za poslední desetiletí, daly člověku možnost

volby a naopak sebraly oporu v tradici. To, co bylo jisté se rozplynulo, ale to, co zůstalo, může být jinak. Vše je věc naší volby a každé rozhodnutí přináší nové možnosti. Nemusíme mít dostatek informací o následcích našich rozhodnutí, avšak víme, že všechna naše rozhodnutí se dají zvrátit, změnit a vnikají z nich stále nové příležitosti. Můžeme si vybírat zaměření vzdělání, profese a měníme své partnery, ale narození dítěte do takového výčtu nepatří. Dítě je naše celý život, nedá se změnit, vrátit či na čas odložit. Narozením dítěte se z osob stávají nezvratně rodiče, a to pro obě pohlaví, bez genderové podmíněnosti (Rossiová In Možný, 2008).

Čtvrtým uváděným prvkem přechodu k rodičovství je, že se jedná o přechod zlomový. Pokud porovnáme jiné prvky rodinného cyklu, např. sňatek či odchod dětí z domu, je patrné, že se na tyto události připravujeme. Před sňatkem probíhají námluvy či předcházející fáze v institucionalizované podobě zasnoubení. Pokud se jedná o odchod posledního dítěte z domu, rodič si je v průběhu vývoje dětí vědom, že k osamostatnění dojde. U narození prvního dítěte pozvolný přechod nenajdeme. Ač bychom mohli uvádět jako přípravnou fázi období prenatalního vývoje dítěte čili těhotenství, jednalo by se jen o fyziologické přizpůsobování těla matky. Sociální připravenost je označení diferenciálního charakteru. V minulosti byly osoby připravovány na děti nejprve v orientačních rodinách, díky většímu počtu sourozenců. V současnosti, kdy se v rodinách setkáváme s menším počtem potomků, tato příprava postupně mizí. Budoucí rodiče mohou podlehnout spoustě iluzím o úžasném a neplačtivém miminku. Střet s mnohdy diametrálně odlišnou realitou často doprovází šok a mentální nestabilita, která je v závažném projevu označována jako laktační psychóza. Někteří autoři mohou přechod rodičovství popisovat jako krizi. Současně můžeme vnímat problematiku také konflikt role dobrého rodiče a profesního uplatnění jednotlivce (Rossiová In Možný, 2008).

Rodičovství podle různých autorů rozdělujeme na:

- Biologické – Početí a narození dítěte nominuje osobu na biologického rodiče. Biologický atribut nezaručuje kladný vztah mezi rodičem a dítětem. Vztahy se postupně utvářejí. Důkazem je nespočet případů syndromu CAN v rodinách čili syndrom týraného, zanedbávaného či zneužívaného dítěte. Dítě přijímá osobu, která se k němu projevuje citlivě a mateřsky.

- Právní – Právní rodičovství je určeno mírou rodičovské zodpovědnosti a rodičovských práv. Z hlediska stejnopohlavních rodin si můžeme všimnout problému u všech práv či povinností (např. rodičovská zodpovědnost, vyživovací povinnosti).
- Sociální (někdy označováno jako psychosociální) – Podstata sociálního rodičovství je v přístupu k dítěti. Důležité je, aby se pečující (ač bez právního či biologického atributu) dokázal k dítěti chovat rodičovsky. Na základě Papouškova konceptu intuitivního rodičovství můžeme demonstrovat mimovolní rodičovské chování, které se nezáměrně kodifikuje při jednání a chování s vlastním či cizím dítětem. Takové chování dozrává už v období středního školního věku. Psychologická podstata rodičovství je v úplném přijetí dítěte (Bruncko, 2012; Dittrichová, Papoušek, Paul, 2004; Koluchová, 2003; Sychrová, 2015).

Dle tradičního pohledu by se za nejvhodnější kombinaci mohla považovat kombinace naplňování všech tří odvětví. Ovšem nenaplnění biologické či právní stránky nezmění nic na důležitosti a kvalitě sociálního rodičovství (Bruncko, 2012; Dittrichová, Papoušek, Paul, 2004; Koluchová, 2003; Sychrová, 2015).

Nejdůležitější je vytvoření bezpečného, milujícího a podporujícího prostředí pro dítě. O koncepci biologického a sociálního mateřství pojednává také Kitczková (In Hanáková, Heczková, Kalivodová, 2006). Podle ní je právní rodičovství většinou spjaté s biologickým rodičovstvím. Mateřství se přisuzuje hlavně ženám (oproti mužům), kvůli jejich biologické dispozici odnosit dítě. Ač legislativa umožňuje vytvořit právní rodičovství, stejně narážíme na negativní konotace či výrazné rozlišování ve slovech vlastní - biologická matka a nevlastní – adoptivní matka, macecha. Přiřazování mateřství k ženskosti je prvkem patriarchálního pořádku a jeho ideologie, která je postavená na myšlence, že ženy jsou předurčené k plození dětí a jejich přirozená funkce je vychovávat děti. Pokud bereme starost o dítě, jeho rozvoj, akceptovatelnost dítěte a jeho ochranu jako hlavní prvky mateřství, je zcela jasné, že takové chování může zastávat také muž. Není důvod brát biologické předpoklady, jako determinant schopnosti kvalitně se postarat o děti. Neměla by tedy nastat nadřazenost jednoho pohlaví nad druhým.

Sociální role je termín, který začíná být používán ve 20. a 30. letech 20. století a byl odvozen z divadelního prostředí. V tomto prostředí je role brána jako charakter či chování postavy, kterou herec hraje. Sociální role je tedy společností očekávaný způsob chování jedince, volený na základě jeho známých charakteristik nebo situací, ve kterých se jedinec nachází. Podmiňujícím měřítkem může být věk, sociální status, pohlaví, očekávané chování např. prodávající a kupující. Sociální role můžeme rozdělit na připsané (čili askriptivní), získané a vnucené. K lepší orientaci, jaké atributy patří ke konkrétní roli, nám pomáhají tzv. schémata rolí. Jsou to vnitřní představy o tom, jak by měla být role vykonávána. To je však závislé na subjektivních domněnkách jednotlivých osob. Sociální role se snažíme identifikovat podle situací a jednání lidí, jakožto „typické“ chování či jednání, jenž se objevuje opakovaně, obecně a širokém měřítku. Odlišné představy mohou vyvolávat nedorozumění či konflikty (Biddle, 1997; Keller, 2010; Výrost; Slaměník, 2008; Šubrt; Německý, 2018).

1.1.4 LGB(T) menšina a komunita, homoparentalita

„Tvrzení, že registrovaná partnerství ohrožují tradiční rodinu, je nesmysl. Tradiční rodinu ohrožují manželské nevěry, alkoholismus, vzájemná neúcta manželů, domácí násilí a hrubost, hon za penězi, působící zanedbávání lásky k dětem a podobné věci, ale nikoli registrovaná partnerství homosexuálů.“ Tomáš Halík

LGB(T) komunita a menšina je označení pro společenství lesbických, gay, bisexuálních a transsexuálních osob. Mnohdy je uváděna jen zkratka LGB, bez transsexuálů, ale v tomto textu je uvedena skupina kompletní, v následujících řádcích zkrácena jako LGBT.

LGBT menšina je těžko definovatelná. Problém v definici podmiňuje těžko určitelný pojem sexuální orientace. Ač někteří autoři vymezují druhy sexuální orientace jasně, jiní vedou spory o existenci bisexuální orientace. Jiné dohady mohou být v oblasti transgender komunity, a to, především pro „vnější“ pozorovatele komunity (Běňová, 2007).

Další rozlišení, které stojí za zmínku, je v termínech LGBT menšina a LGBT komunita. Z křesťanské minulosti víme, že osoby, jež byly homosexuálně orientovány,

často svoji sexuální preferenci skrývaly nebo žili v izolaci. Tendence ke skrývání sexuální orientace či problém interiorizace sexuální identity přetrvává dodnes. Za příslušníka LGBT menšiny považujeme každého, kdo spadá vědomě i nevědomě do lesbické, gay, bisexuální či transsexuální skupiny osob. Tedy bez ohledu na to, jestli se taková osoba vědomě hlásí k příslušnosti ke skupině. Nelze říci, že příslušníkem LGBT komunity je osoba, která svoji sexuální orientaci dává veřejně najevo. Pro označení příslušníka komunity postačí, že se s jeho postavením identifikuje a považuje se sám a vědomě za součást LGBT komunity. Oproti etnické menšině má LGBT menšina jistou „výhodu“. Příslušník LGBT menšiny si může vybrat, jestli svoji orientaci bude skrývat či se k ní bude veřejně aktivně hlásit. Může se tak vyhnout stigmatizaci či diskriminaci, se kterou se opakovaně setkávají příslušníci etnických menšin. Pokud je osoba zároveň příslušníkem LGBT komunity a etnické menšiny je možné, že se setká s vícenásobnou diskriminací (Běňová, 2007).

Pokud chceme hovořit o některé z typů diskriminace, nesmíme opomenout téma nejcitlivější, a to rodičovství stejnopohlavních párů. Rodičovství stejnopohlavních párů neboli homoparentalita, je i přes značnou transformaci rodin tradičních a moderních do rodin postmoderních, kam řadíme i stejnopohlavní rodiny, stále kontroverzní téma. Termín homoparentalita pochází z francouzského slova homoparentalité. První užití termínu se spojuje s druhou polovinou 90. let 20. století, kdy byl použit francouzskými aktivisty. Ti měli za to, že termín homoparentalita nejlépe vystihuje specifickou kvalitu takového rodinného modelu, který nezahrnuje pouze stejnopohlavní rodiče. Postupně se pojem také dostal do slovníku odborné veřejnosti (Polášková, 2009).

Na našem území došlo k akceptování homosexuální orientace, vznikl zákon o registrovaném partnerství, jenž uznává stejnopohlavní vztahy, dokonce byly odstraněny legislativní paradoxy, které dříve neumožňovaly adopci registrovaným partnerům, zato jednotlivcům ano. I přes veškeré změny a podporu homoparentality se můžeme setkávat s množstvím předsudků a pověr o tom, co je „pro děti nejlepší“.

Krom desetiletých výzkumů, které potvrzují, že děti vychovávané homosexuálními rodiči nemají neobvyklé problémy ve formování pohlavní a sexuální identity, je důležitým faktem, že stejnopohlavní rodiny u nás běžně žijí. I před vznikem zákona č. 115/2006, o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů,

existovalo množství homoparentálních rodin. Jejich vznik může být na základě rozvodu či rozchodu heterosexuálních párů z důvodu coming outu jednoho z partnerů. Mnoho osob si svojí pravou sexuální orientaci spoustu let odmítají připustit a k plnému přijetí své sexuální orientace může dojít až v době, kdy mají partneri děti z heterosexuálního vztahu. Vznik takové homoparentální rodiny je někdy uváděn jako nejjednodušší. Druhým způsobem je plánované rodičovství, přičemž se předpokládá, že jeden biologický rodič bude žít mimo stejnopohlavní rodinu. Třetí variantou je osvojení dítěte. Čtvrtou eventualitou je pěstounská péče. Možnosti asistované reprodukce, stejně tak jako možnosti náhradního (surogační) mateřství jsou omezeny jen na heterosexuální manželé či nesezdané páry (Běňová, 2007; Hašková, Pomklová, 2015; Pitoňák, 2018, online).

1.2 Vybrané typy služeb sociální práce vztahující se k rodičovství

Služby pro rodiny s dětmi mohou nabývat různých podob. Řadit je můžeme například od sociálně právní ochrany dětí, kojeneckých ústavů, dětských domovů, speciálně pedagogických center, výchovného poradenství, osobní asistence, školních sociálních pracovníků, poraden pro rodinu, manželství a mezilidských vztahů, až po kurátory pro mládež, diagnostické ústavy, výchovné ústavy pro mládež, střediska výchovné péče, mentoringové programy, nízkoprahová centra pro děti a mládež a mnohé další (Matoušek, 2011).

Vzhledem k pestré diferenciaci oblastí sociální práce a typů služeb sociální práce, definuji pro účely diplomové práce jen některé typy služeb sociální práce, vztahující se svým působením přímo k rodinám či organizace věnující se tématu homoparentality na úrovni změny legislativního aparátu v různých oblastech. V následujícím textu bude čtenář seznámen se sociálně-právní ochranou dětí, systémem náhradní rodinné péče, ranou péčí, nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež, sociálně aktivizační službou pro rodiny a dětmi, terénním programem, intervenčním centrem, krizovou pomocí, azylovým domem. Dále budou představeny organizace jako je *Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s., Jsme fér, Queer Geography, Prague Pride, Mezipatra, STUD, Logos a Amnesty International*.

1.2.1 Sociálně právní ochrana dětí a systém náhradní rodinné péče

Sociálně právní ochrana dětí (SPOD) nebo orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) je soubor činností, jež mají zajistit práva dětí na příznivý vývoj, ochranu zájmů a řádnou výchovu. V České republice má sociálně právní ochrana dětí dlouholetou tradici. V dřívějších dobách se ochrana objevovala spíše ve válečných situacích, chudobě či při ohrožení epidemií. Dnešní hrozby nabyly jiné podoby. Chudoba a sociální vyloučení stále zůstává, přibývají způsoby zneužívání např. komerční sexuální zneužívání dětí či dětská prostituce. Sociálně právní ochrana dětí se vztahuje na děti zanedbané, týrané, zneužívané (syndrom CAN), opuštěné, děti s poruchami chování, děti, jejichž rodiče se jim dostatečně nevěnují či zabraňují příznivému vývoji. V nepříznivé životní situaci se mohou nacházet i děti rodičů, kteří se rozcházejí a dochází k úpravě styků dětí s jejich rodiči (Matoušek; Pazlarová, 2016; Krausová, Novotná, 2006).

Sociálně právní ochranu dětí upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dle § 6 zmíněného zákona se SPOD zaměřuje na děti, jejichž rodiče zemřeli, nevykonávají či zneužívají práva, která plynou z rodičovské odpovědnosti, neplní povinnosti rodičovské odpovědnosti, děti, které byly svěřeny do výchovy jiné osoby, která je odpovědná za výchovu dítěte a neplní povinnosti plynoucí, ze svěřením do péče. Dále děti, které vedou nemravný či zahálčivý život zejména v zanedbávání povinné školní docházky, užívají omamné a psychotropní látky či jsou ohroženy závislostí, nepracují, i když nemají zdroj obživy, žijí se prostitucí, ohrožují občanské soužití či se dopouštějí protiprávního jednání v podobě přestupku, činu jinak trestného nebo provinění.

Mezi děti vyžadující ochranu patří i děti, které opakovaně utíkají z domova, na nichž byl spáchán trestný čin, který ohrozil jejich život, svobodu, zdraví nebo lidskou důstojnost, mravní vývoj, jmění nebo je podezřena ze spáchání takového činu. V potaz bere SPOD i děti, které jsou na základě žádosti jejich rodičů či jiných osob odpovědných za jejich výchovu opakovaně umístovány do zařízení poskytující nepřetržitou péči nebo jsou v takovém zařízení déle než půl roku. SPOD chrání taktéž děti, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči či osobami odpovědnými za jejich výchovu (včetně násilí mezi dalšími fyzickými osobami) a děti, jež jsou azylanty,

žadatelé o udělení mezinárodní ochrany či osobami, které používají doplňkové ochrany na území ČR (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 6, online).

Orgán sociálně právní ochrany dětí zastupuje dítě a jedná podle Úmluvy o právech dítěte ve prospěch zájmu a blaha dítěte. Dítětem se dle Úmluvy o právech dítěte rozumí lidská bytost mladší 18 let, pokud jí dle právního řádu není zletilosti dosaženo. Pokud je to možné, snaží se OSPOD obnovit funkčnost původní rodiny nebo poskytnout stabilní zázemí přispívající k příznivému vývoji dítěte. Mezi Orgán sociálně právní ochrany dětí patří obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, krajské a magistrátní úřady, Úřad pro mezinárodní ochranu dětí (ÚMPOD), Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). Krajské a magistrátní úřady mohou výkonem SPOD pověřit i další subjekty, ty se pak označují jako pověřené osoby. Kontrolu kvality při poskytování služeb nad obecními úřady vykonává nadřízený krajský úřad podle souboru šestnácti kritérií, jež jsou definovány v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (Matoušek; Pazlarová, 2016; Krausová, Novotná, 2006).

Náhradní rodinná péče se věnuje dětem, jež z relevantních důvodů nemohou dočasně nebo trvale vyrůstat ve vlastní rodině. Rodiče těchto dětí nemohou, nedokáží či nechtějí zajistit řádnou výchovu či dostatečně vhodné prostředí pro výchovu dětí. Výchova dítěte se pak stává vážně ohrožená či narušená. Mezi děti v náhradní rodinné péči jsou i sirotci. Stát využívá náhradní rodinnou péči v případě realizace sociálně právní ochrany dětí. V náhradní rodinné péči nacházíme dvě možnosti umístění dítěte mimo jeho rodinu. Dítě může být na základně rozhodnutí soudu umístěno do ústavní péče, což byla v minulých letech běžná praxe. Ústavní výchova patřila mezi nejfrekventovanější model náhradní rodinné péče. Tento trend v posledních letech opadá a s ohledem na nejlepší zájem a blaho dítěte se stát snaží dostat děti do náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče nastává, pokud je dítě svěřeno do péče jiné osoby nebo osobám, které nejsou jeho rodiče a probíhá u nich v rodině (Sychrová, 2015).

Formy náhradní rodinné péče upravuje zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Mezi formy náhradní rodinné péče patří osvojení (adopce), pěstounská péče, poručenství a svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby.

Osvojení (zákonný termín) čili adopce je situace, kdy osoba přijme cizí dítě za své vlastní. Mezi osvojitelem a osvojeným dítětem vzniká právní vztah, který by měl být stejný jako mezi vlastním rodičem a dítětem. Právní vazby s původní rodinou zcela zaniknou a vniknou nové s osvojiteli. Osvojením vzniká nová rodina včetně všech práv a povinností (vyživovací povinnost, dědictví). Vznikají příbuzenské vztahy, dítě má nové sourozence, prarodiče a širší rodinu. Utváří se prostředí, které dítě plně přijímá se všemi jeho vlastnostmi, dovednostmi a jeho autenticitě. Je to právně nejstabilnější prostředí, které může náhradní rodina poskytnout. Zároveň rozhodnutí o osvojení by mělo být zvažováno, pokud selhaly všechny předchozí pokusy udržet dítě v původní rodině. Osvojením se mění identita dítěte. Na základě rozhodnutí soudu jsou v matrice, stejně tak v rodném listě uvedena jména osvojitelů. Osvojení s sebou také nese psychologická a adaptační rizika. Nově se uvádí, že osvojení je forma rodičovství než jako forma náhradní péče o dítě. Mezi dítětem a osvojitelem by měl být věkový rozdíl 16 let. K osvojení je nutný souhlas původních rodičů a u dětí starších 12 i jejich souhlas. Ve výjimečných případech není souhlas původních rodičů potřeba. Do tří let od osvojení lze osvojení zrušit, poté se obnovují právní vztahy k původní rodině. Právní úprava nařizuje seznámit osvojené děti s osvojením před zahájením povinné školní docházky. Osvojit si dítě mohou společně manželé, i jeden z nich, se souhlasem manžela či manželky. U registrovaného partnerství může dojít k osvojení jen u jednoho z partnerů. V České republice jsou biologičtí rodiče a osvojitelé ve vzájemné anonymitě. Specifickým typem osvojení je mezinárodní adopce (Sychrová, 2015; Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Pěstounská péče je další formou náhradní péče o dítě. Pěstoun pečuje o dítě, avšak nemá statut zákonného zástupce. Pěstoun má přiměřená práva a povinnosti, jež jsou určena soudem. Vyživovací povinnost náleží biologickým rodičům. Pokud se změny poměry, kvůli nimž byly děti odebrány z péče původní rodiny a soud shledá poměry v rodině za vyhovující, může na základě žádosti původních rodičů navrátit dítě do jejich péče. Původní rodič má právo na informace o svém dítěti (jak prospívá ve škole, kde bydlí, zdravotní stav) a kontakty mezi dítětem a původními rodiči, pokud je to možné, zůstávají zachovány. Rodič má právo na styk s dítětem a obecně je podporováno prohlubování a udržování vztahu mezi dítětem a vlastní rodinou

(Sychrová, 2015; Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Podle z. č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jsou uváděny tři základní podmínky pro svěření dítěte do péče. Pěstoun by měl poskytovat záruky řádné péče o dítě, pěstoun bydlí v České republice a souhlasí se svěřením dítěte do jeho péče. Pěstouny mohou být také příbuzní dítěte. Stát výkon pěstounské péče garantuje, kontroluje a podporuje formou finančního zabezpečení. Dávky pěstounské péče jsou vysvětleny níže v textu v úseku Úřadu Práce ČR. Pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou. Pro pěstouny je možná i předpěstounská péče. Setkat se můžeme také s pěstounskou péčí na přechodnou dobu, jež je často skloňována jako profesionální pěstounská péče. Trvá nejdéle jeden rok a nejčastěji je omezena na dobu, kdy se rodiče nemohou o dítě postarat (nemoc, ztráta bydliště, výkon trestu odnětí svobody, léčba závislostí a jiné). Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte. Jinou podobu pěstounské péče představují SOS dětské vesničky, kdy se tzv. „matka-pěstounka“ za pomoci dalších pracovníků stará o skupinu dětí svěřených do pěstounské péče. Skupina má obvykle 6 dětí, mnohdy jsou to sourozenecké skupiny, aby se zachovaly sourozenecké vazby (Sychrová, 2015; Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Poručnictví je situace, kdy soud určí dítěti poručníka, pokud tu není rodič, jenž má vykonávat vůči svému dítěti rodičovskou zodpovědnost v plném rozsahu (např. úmrtí rodiče, zbavení rodičovské odpovědnosti). Poručníkovi náleží všechna práva a povinnosti jako rodiči. Poručníka mohou navrhnout sami rodiče, mnohdy to je někdo z blízkého kruhu rodiny. Poručník může žádat o dávky pěstounské péče a podléhá pravidelné kontrole soudu. Další možností je svěření dítěte do péče jiné osoby. Nejčastěji v případech, kdy se rodiče a ani poručník o dítě starat nemohou (výkon trestu odnětí svobody, nemoc rodičů). Soud rozhoduje o rozsahu práv a povinností osoby, které bylo dítě svěřeno. Ta musí se svěřením dítěte do péče souhlasit a poskytnout mu řádnou péči (Sychrová, 2015; Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

1.2.2 Vybrané sociální služby věnující se rodinám s dětmi

Sociálních služeb, které mohou využít rodiny s dětmi, je vskutku hodně. Záleží na životní situaci, ve které se příslušník rodiny či celá rodina nachází. Od využití doprovodných, předčitatelských a odlehčovacích služeb v případě osoby s nějakým druhem postižení, po péči o seniory, až k řešení ztráty bydlení. V předkládaném textu jsou vybrány sociální služby, které se nejvíce zaměřují na rodiny s dětmi. Sociální služby, které budou vysvětleny, jsou střediska rané péče, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny a děti, terénní programy, intervenční centra, krizová pomoc a azylové domy. Sociální služby upravuje Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Raná péče je sociální služba poskytovaná dítěti ve věku do sedmi let a jeho rodičům. Služba je zaměřena na dítě, jenž trpí některým druhem zdravotního postižení nebo je jeho vývoj ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. V Hradci Králové služby rané péče poskytuje Oblastní charita Hradec Králové, Centrum LIRA, z.ú. a Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549 (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §54; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se věnují dětem od 6 do 26 let věku. Služby jsou zaměřeny na děti, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy nebo se jim snaží předcházet pomocí preventivních aktivit. V Pardubickém a Královehradeckém kraji existují tato nízkoprahová centra pro děti a mládež: Bonanza Vendolí, z.ú. Salinger, z.s. středisko NZDM Modrý pomeranč a Prostor PRO, o.p.s. (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §62; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online; NZDM Modrý pomeranč, 2020, online).

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi pomáhají prostřednictvím terénních a ambulantních služeb rodinám s dětmi, jejichž vývoj může být či je ohrožen z důvodu dlouhodobé krizové sociální situace. V Hradci Králové takové služby poskytuje Salinger, z.s, středisko Triangl a Centrum Semafor (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §65; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online; Semafor, 2020, online; Triangl, 2020, online).

Terénní programy jsou poskytovány lidem, kteří žijí rizikovým či život ohrožujícím způsobem života. Služba je poskytována anonymně a jejím záměrem je vyhledávat osoby žijící rizikově a minimalizovat rizika vyplývající z jejich životního stylu. Cílovou skupinou jsou uživatelé návykových látek a omamných a psychotropních látek, lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách či jinak sociálně ohrožené osoby, problémové skupiny a osoby bez přístřeší. Terénní programy v Hradci Králové zajišťuje Laxus, z.ú. a Aufori, o.p.s. (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §69; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online).

Azylové domy jsou pobytovou službou, která na přechodnou dobu nabízí ubytování osobám, které se nachází v nepříznivé životní situaci, která je spojená se ztrátou bydlení. V Královehradeckém kraji mezi poskytovatele azylových domů patří Most k životu Trutnov a Oblastní charita Hradec Králové (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §57; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online).

Krizová pomoc se poskytuje pobytovou, terénní či ambulantní formou. Služba pomáhá na přechodnou dobu osobám, které jsou v situaci ohrožení života a nemohou řešit svoji situaci svépomocí sami. Mezi známe poskytovatele této služby řadíme ACORUS, z.ú., a Centrum J.J.Pestalozziho, o.p.s. (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §60; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online).

Intervenční centra pomáhají osobám ohroženým násilným chováním. Nejčastěji se jedná o případy domácího násilí. V Pardubicích poskytuje službu intervenčního centra SKP-CENTRUM, o.p.s a v Hradci Králové je poskytovatelem Oblastní Charita Hradec Králové (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §60a; Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2020, online).

1.2.3 Neziskové organizace věnující se LGBT komunitě a homoparentalitě

V České republice nalezneme organizace věnující se tématu homoparentálních rodin. Stejnopohlavní rodiny či LGBT menšinu a komunitu podporují různými způsoby. Níže budou představeny organizace *Platforma pro rovnoprávnost, uznání*

a diverzitu, z.s., *Jsme fér*, *Queer Geography*, *Prague Pride*, *Mezipatra*, *STUD*, *Logos* a *Amnesty International*.

Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s. (zkráceně *PROUD*) usiluje o podporu rodičovství stejnopohlavních párů a adopce biologického potomka partnera či partnerky. Před zlegalizováním individuálních i společných adopcí byl *PROUD* jejich velkým zastáncem a usiloval o změnu legislativy. Mezi zájmy organizace patří také kvalitní vzdělávání a zaměřují se na změnu homofobního a transfobního prostředí ve vzdělávacích institucích. Cílem je zamezit násilí, diskriminaci, šikaně či hostilnému chování vůči LGBT skupině prostřednictvím osvěty v podobě zavedení témat spojených s lesbickou, gay, bisexuální a transsexuální skupinou ve všech oblastech vzdělání (*PROUD*, 2020, online; *Rejstřík firem*, 2020, online).

Jsme fér je iniciativa, která stojí za úplným zrovnoprávněním LGBT menšiny v České republice. Největším tématem je manželství pro gaye a lesby. Za iniciativou stojí organizace *Logos Česká republika*, *Mezipatra*, *Prague Pride*, *PROUD*, *Queer Geography* a *Amnesty International* (*Kdo jsme*, 2020, online; *Stojí za námi*, 2020, online).

Queer Geography vznikl v roce 2012 a jeho cílem byla popularizace oboru tzv. geografie sexualit. Queer je zastřešující výraz pro seskupení sexuálních menšin. Spolek *Queer Geography, z.s.* je skupinou expertů, vědeckých, odborných a pedagogických pracovníků a dalších osob, které projevují zájem o transdisciplinární porozumění v oblastech lidské sexuality a genderové identity (*Výroční zpráva*, 2018).

Prague Pride je spolek založený v roce 2010. Spolek byl vytvořen z důvodu pořádání lidskoprávního festivalu *Prague Price*. Dnes je spolek nestátní, nepolitickou, dobrovolnou a neziskovou organizací. Smyslem *Prague Pride* je boj proti homofobii, prosazování tolerantní, občanské společnosti a zvýšení povědomí o LGBT komunitě v České republice. Dnes si můžeme povšimnout, že se spolek rozrostl o další aktivity. Programy, jež jsou realizovány spolkem, jsou *Prague Pride Festival*, online poradna *Sbarvoven.cz*, *Rodičovská příprava*, *Pride Business Forum*, *Iniciativa Jsme fér?* *Manželství pro všechny*, *Fun&Run* běh proti homofobii a stigmatizaci HIV+ osob (*O nás*, 2020, online).

Občanské sdružení *Mezipatra* ve spolupráci s organizací *STUD Brno* pořádá queer filmový festival, který funguje od roku 2012. Každý rok je díky němu

představeno kolem stovky tuzemských i zahraničních filmů LGBTQ+ tématy. Osvětovou činnost doprovází hodnocení snímků, ocenění v prestižní mezinárodní soutěži, diskuze, přednášky, workshopy, výstavy a večírky (O nás, 2020, online).

STUD, z.s. vznikl v roce 1996 jako občanské sdružení. Cílem dnešního zapsaného spolku je působit ve prospěch LGBT minority a usilovat o její plné zrovnoprávnění s ostatními členy společnosti. Spolek se primárně zaměřuje na práci s mládeží, pomáhá s procesem coming outu, sdružuje příznivce LGBT komunity. Mezi hlavní činnosti patří působení na poli výchovy v oblasti partnerského soužití, pomáhá navazovat kontakty mezi jednotlivci minority, pořádá tematické kulturní a společenské akce, zastává osvětové činnosti a hájí práva a snaží se působit preventivně v oblasti pohlavních nemocí (O nás, online 2017).

Logos je společenství zaměřující se na osoby s odlišnou citovou orientací, genderovou či sexuální identitou, kteří jsou věřící anebo víru hledají. *Logos* se věnuje nejen těmto osobám, ale i jejich příbuzným a přátelům, jež chtějí svou víru sdílet mezi ostatní nebo chtějí společně trávit čas.. *Logos* je také na straně lidí šikanovaných uvnitř jejich církví a náboženských společností. Společenství podporuje diverzitu církví v tuzemském i zahraničním měřítku. Duchovní program *Logosu* je dostupný na festivalu *Prague Pride* a *Logos* je podporovatel iniciativy *Jsmě fér*. K činnostem neodmyslitelně patří i neformální aktivity (O Logosu, 2020, online).

Amnesty International je to dobrovolné hnutí lidí z celého světa. Pořádané kampaně se zaměřují i na LGBT+ komunitu a pomocí článků na internetových stránkách se *Amnesty International* snaží o přístup k informacím a osvětě. Principy, které organizace zastává, jsou principy univerzality a nedělitelnosti lidských práv, mezinárodní solidarita a nestrannost, nezávislost, spolehlivý výzkum. V roce 1977 obdržela *Amnesty International* Nobelovu cenu míru za „přínos k obraně svobody, spravedlnosti a tím i míru na celém světě“. Dnes má poradní status při OSN (Hnutí, 2020, online).

1.2.4 Možnosti asistované reprodukce a institut náhradního mateřství

Ač možnosti asistované reprodukce a institut náhradního mateřství spadají spíše pod zdravotnické služby, je důležité je zmínit, jako jednu z možných cest, které stejnopohlavní páry využívají, aby založily homoparentální rodinu.

Asistovaná reprodukce (umělé oplodnění) je způsob z oblasti medicíny, kterým se řeší problémy neplodnosti osob. Schopnost reprodukce člověka je tedy definována jako plodnost. V případě, že se pár stane neplodným, lze využít asistovanou reprodukci. Znamená to, že zárodečné buňky muže – spermie a ženy – ovum/oocyt (vajíčko) ve spojení dají za vznik shluku buněk, které se nazývá embryo, jež se následujícím příznivým vývojem může proměnit v lidskou bytost (Pilka, 2017). U asistované reprodukce to znamená, že tento proces zpracování buněk probíhá bezprostředně, často mimo lidský organismus a následně se zavádí do těla ženy. Touto nejužívanější metodou v českém prostředí je metoda IVF, tedy in vitro fertilizace a embryotransfer. Známé jsou i metody asistované fertilizace, kdy se nařízne stěna vajíčka (zona pellucida), která má zabránit průchodu poškozených spermií. Z takových metod se dnes používá pouze intracytoplazmická injekce. Injekce vpichem zavede jednu spermii do oocytu. Proces je podpořen tzv. asistovaným hatchingem, který podpoří zasazení embrya k děložní stěně a tím podpoří budoucí vývoj embrya. Metody podobné IVF spočívají v zavedení gamet (zárodečných buněk) přímo do vejcovodu ženy. Mezi alternativní metody můžeme zařadit možnosti darování spermií a oocytů, darování embrya nebo institut náhradního mateřství (Pilka, 2017; Vokurka, 2015).

Asistovaná reprodukce je v České republice vyhrazena pouze pro heterosexuální páry. Podle zákona o specifických zdravotních službách tento pár nemusí být sezdaný. Stejnopohlavní pár či žena jako samostatný žadatel nejsou oprávněni k asistované reprodukci. Umělé oplodnění buď homosexuálním párům nebo ženě jako jednotlivci umožňují země jako je Velká Británie, Dánsko, Finsko, Belgie, Španělsko, Švédsko, Nizozemí a některé státy Spojených států amerických (Běňová, 2007; Zákon č. 373/2011 Sb., O specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů).

Institut náhradního mateřství znamená, že si tzv. objednatelský pár najde náhradní matku čili ženu, jenž dítě objednatelskému páru odnese. Náhradní matka by se po porodu měla vzdát svých rodičovských práv a dítě právně zůstane ponecháno v péči muže (objednavatelského páru), jehož otcovství se určí během samotného těhotenství. V případě heterosexuálního páru si dítě následně osvojí partnerka otce dítěte. Institut náhradního mateřství je tradiční a gestační. Gestační náhradní mateřství znamená, že mimoděložně vznikne ze zárodečných buněk objednatelského páru

embryo, které se přenese do dělohy náhradní matky. Od tradičního institutu náhradního mateřství je rozdíl v tom, že v gestačním náhradním mateřství matka není geneticky spjata s dítětem (Kopková, 2019, online). Tento způsob by mohly využít i homosexuální páry, leč institut náhradního mateřství není v České republice blíže upraven. Problém náhradního mateřství je v tom, že podle právní úpravy zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je matkou dítěte žena, která ho porodila (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Ač náhradní matka nemusí být s dítětem geneticky spjata nebo je, ale domluví se se stejnopohlavním párem, že se dítěte vzdá, může si to do zřeknutí rodičovských práv kdykoliv rozmyslet a dítě si ponechat. Zároveň se tato možnost nabízí i objednavatelskému páru, který dítě může odmítnout od náhradní matky převzít. Celý proces je založen na důvěře mezi náhradní matkou a objednavatelským párem. Obdobně je problematické vymezení odměny náhradní matky za odnošení dítěte. Právní řád předpokládá altruistické pojetí náhradního mateřství v rodinném kruhu, tudíž bez nároku na odměnu. Státy jako je USA, Indie nebo Ukrajina oproti nám tuto možnost nabízejí a berou institut náhradního mateřství jako komerční záležitost s nárokem na odměnu za poskytnutou službu (Kopková, 2019, online). V Česku je tedy vyplácená odměna, za poskytnutí náhradního mateřství v sektoru šedé ekonomiky, prostřednictvím které se může velmi zneužívat. Nejen, že náhradní matky mohou získat peníze od objednavatelských párů bez dodržení jejich úmluvy, stejně tak se může využívat sociálně slabších žen, které začnou „pronajímat“ svoji dělohu skoro „profesionálně“.

1.2.5 Úřad práce České republiky

Úřad práce České republiky (ÚP ČR) je správní úřad s celostátní působností a taktéž organizační složkou státu. Řídí ho Ministerstvo práce a sociálních věcí a zároveň je jeho nadřízeným správním úřadem. Úřad práce byl zřízen dne 1. 4. 2011 zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů (O Úřadu práce, online, 2020).

Pod sociální tematiku, které se ÚP ČR věnuje, spadá státní sociální podpora, dávky pěstounské péče, pomoc v hmotné nouzi, sociální služby, dávky pro osoby se zdravotním postižením a zaměstnanost.

Státní sociální podpora má pomáhat osobám ve společensky uznaných nepříznivých sociálních situacích, ve kterých stát z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. Podpora je poskytována prostřednictvím dávek, mezi které řadíme rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné (Státní sociální podpora, online, 2020).

Rodičovský příspěvek je poskytován rodiči, jenž po celý kalendářní měsíc osobně a celodenně řádně pečují o nejmladší dítě v rodině (do věku 4 let). Dávka není testovaná, nepodléhá kontrole příjmu pečující osob. Přídavek na dítě je dlouhodobě poskytovaná dávka pro rodiny s dětmi, kterým pomáhá hradit náklady spojené s výživou a výchovou nezaopatřených dětí. Dávka jednou z dávek testovaných, tedy nárok je podmínován výší příjmu rodiny za poslední čtvrtletí (za posuzovaný příjem se považuje i rodičovský příspěvek). Výše příspěvku je dle věku dítěte, do 6 let je částka 500 Kč, od 6 let do 15 let je suma 610 Kč a od 15 let do 26 let je výše přídavku 700 Kč. Příspěvek na bydlení pomáhá uhradit náklady na bydlení jednotlivcům či rodinám s nízkými příjmy. Příspěvek na bydlení je testovaná dávka. Porodné je jednorázová testovaná dávka přispívající na náklady vzniklé s narozením prvního dítěte. Rozhodným kritériem je příjem za předchozí kalendářní čtvrtletí (do příjmu se nezahrnuje rodičovský příspěvek ani přídavek na dítě). Výše porodného činí 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě. Pohřebné je netestovaná dávka, která přispívá na náklady spojené s vypravením pohřbu. Výše pohřebného činí 5000 Kč (Státní sociální podpora, 2020, online, Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů).

Dávky pěstounské péče podporují pěstouny a děti, o které se pěstouni starají. Pěstounskou péčí se pro udělení dávky rozumí péče o dítě, která je poskytována osobou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu anebo osoby pečující, jež jsou buď pěstounem, byly do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem či poručníkem (po dobu, ve které má nezaopatřené dítě nárok na úhradu potřeb dítěte), čekají na rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče, ale mají dítě dočasně svěřeno do péče na základě soudu nebo OSPOD

v tzv. předpěstounské péči (osoba má zájem se stát pěstounem), poručníci dítěte, pokud o něj poručník pečuje, jež mají dítě v osobní péči a nemají k němu vyživovací povinnost, v době probíhajícího soudního řízení o stanovení této osoby poručníkem (Dávky pěstounské péče, 2020, online).

Mezi příspěvky pěstounské péče patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče

Dalším úsekem Úřadu práce ČR je pomoc v hmotné nouzi. Systém pomoci v hmotné nouzi je záchytná síť pro osoby s nedostatečnými příjmy a jedním z principů je zamezení sociálního vyloučení. Systém pomoci se snaží motivovat k zajištění prostředků k uspokojení životních potřeb. Vychází z přesvědčení, že pracující osoba by se měla mít lépe než ta, která nepracuje či se práci záměrně vyhýbá. Hmotnou nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Dávkami hmotné nouze je příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Úřad práce ČR samozřejmě pomáhá osobám a tím i rodinám překonat obtížné situace a navrátit rodiče na trh práce (Pomoc v hmotné nouzi, 2020, online; Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů).

1.3 Potřeby homoparentálních rodin, jejich saturace a překážky a kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami

Rodina, základní stavební kámen všech společností. Alfa a omega vzniku, vývoje a fungování lidstva. Za mnoho let se transformovala do různých podob, s různými vazbami a skladbou členů. Všechny typy rodin mají nějaké potřeby, které chtějí uspokojit a zároveň narážejí na překážky, které jim saturaci znemožňují. Mnohdy jdou potřeby s překážkami ruku v ruce a navzájem se podmiňují. Ve welfare státu, kterým Česká republika je, by měla být snaha podporovat rodiny např. skrze služby sociální práce. Ne vždy však poskytují služby jen pomoc. Můžeme narazit na rozdíl mezi pomocí a kontrolou. Podkapitola přiblíží potřeby, překážky homoparentálních rodin a kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami.

1.3.1 Potřeby homoparentálních rodin a překážky v saturaci potřeb homoparentálních rodin

Každá osoba má právo založit si vlastní rodinu. Takové právo nalezneme v Hlavě II., článku 9 v Listině základních práv EU. Článek říká, že muži a ženy, pokud jsou věkově způsobilí k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu. Toto právo však musí být v souladu s vnitrostátními zákony, které více rozpracovávají výkon tohoto práva. Znění článku 9 bylo aktualizováno, aby také zohlednilo jiné způsoby založení rodiny, než je sňatek. Článek 9 není směrodatný v případech udělování statusu sňatku stejnopohlavním párů. Tedy toto znění nikterak nezakazuje ani nepřikazuje zamítnutí nebo umožnění manželství pro stejnopohlavní páry. Rozhodnutí o možnostech, ač v alternativní podobě (např. registrové partnerství), nechává v kompetenci každého členského státu (Listina základních práv EU, 2007 2020, online).

Soužití stejnopohlavních párů může mít formální a neformální podobu. V případě neformálního soužití, stejně jako u heterosexuálních párů, ani jednomu z partnerů nevznikají žádná práva a ani povinnosti. Ale i tak, jako je tomu u většiny heterosexuálních párů, i homosexuální páry touží svůj vztah legitimizovat a ztvrdit ho pomocí hezkého rituálu, na který budou rádi vzpomínat. Opačným případem neformální podoby je podoba formální, která se v jednotlivých zemích velmi odlišuje. V posledních letech se v zemích, nejen evropských, ale i dalších zemích světa uznávají podoby svazku stejnopohlavních párů, které jim zaručují stejná nebo obdobná práva a povinnosti jako v případě manželství. Švédsko a Španělsko umožňují homosexuálním párům uzavřít manželství za stejných podmínek, jako heterosexuálním párům. Švédsko je nakloněno k přijetí církevních sňatků u homosexuálních párů. Takové možnosti například v Polsku rozhodně nenajdeme. V České republice je od roku 2006 umožněno stejnopohlavním párům vstoupit do registrovaného partnerství. Do té doby byli partneři stejného pohlaví diskriminováni a byla jim upírána možnost vstoupit do podoby formálního partnerství a nést jakýkoliv oficiální status určený pro osoby stejného pohlaví (Běňová, 2007). Legislativní aparát v Itálii se ve prospěch homoparentálních rodin změnil až v roce 2016. Ač zatím v Itálii uzákonili registrované partnerství, možnost rodičovství

je v rukou zákonodárců. Ti pochybují o dobrém vývoji dětí i přes mnohé výzkumy, které tyto obavy vyvrací (Bertocchi, 2017).

Avšak ani schválení zákona o registrovaném partnerství nepřineslo úplné zrovnoprávnění a zákon stále nese určitá úskalí. Partneři se sice mohou zastupovat v běžných věcech a nárokovat si navzájem vyživovací povinnost v případě zrušení partnerství (Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů). Avšak další možnosti jsou jim odepírány.

Pokud se podíváme blíže na podporu homoparentálních rodin z hlediska státu, můžeme být nemile překvapení. Každý člověk, který je v blízkém vztahu, chce, aby o jeho partnera či partnerku bylo postaráno. V manželství v takových situacích pomáhá stát. Např. pokud by došlo k tragické události a jeden z manželů zemřel, druhý z manželů automaticky dědí majetek a měl by za stanovených podmínek nárok na vdovský či vdovecký důchod. U registrovaného partnerství je dědictví stejné jako v manželství, ale nárok na vdovský nebo vdovecký důchod nevzniká. Podle České správy sociálního zabezpečení spadá vdovský nebo vdovecký důchod do skupiny pozůstalostních důchodů a nárok vzniká vdově nebo vdovci po zemřelé osobě – manželovi nebo manželce, která měla ke dni úmrtí nárok na důchod. Vdovský nebo vdovecký důchod nenáleží druhovi či družce a ani registrovanému partnerovi a partnerce. Nárok se nedá uplatnit ani v případě jejich dlouhodobého společného soužití nebo společné výchovy dětí (Vdovský/vdovecký důchod, 2020, online). Pokud se podíváme na právní úpravu pozůstalostních důchodů ve vztahu k dětem zjistíme, že ani tady stát situaci ve stejnopohlavních rodinách neřeší. Sirotčí důchod totiž náleží dítěti, které se stalo sirotkem po svém rodiči, případně osvojiteli, pečovateli, který splnil ke dni svého úmrtí nárok na důchod. Nárok na sirotčí důchod se nevztahuje k pěstounovi (Sirotčí důchod, 2020, online).

Potřeby, jak zajistit rodinu, případně partnera, jsou omezené. Většinu právních náležitostí musí stejnopohlavní rodiny řešit pomocí z. č. 89/2012, Sb., Občanského zákoníku. Registrované partnerství totiž neumožňuje nabýt společného jmění partnerů, jako je tomu tak u společného jmění manželů (Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů). Ani jeden z partnerů si také oproti manželům nemůže uplatnit na svého partnera tzv. slevu na druhého manžela bez příjmů (Běňová, 2007; Výpočet mzdy – slevy na dani

a daňová zvýhodnění, 2020, online). Vzhledem k tomu, že páry obvykle sdílí společnou domácnost, jsou z hlediska Sociálního zabezpečení brány v jednom obydlí jako společně posuzované osoby. Z toho vyplývá, že jako partnerky či partneři mají posuzovaný příjem dohromady, často jim nevzniká nárok na jakékoliv podpory, ale stejně tak nemohou využívat dalšího zajištění (Společně posuzované osoby, 2020, online). Tím, že nejsou druhému rodiči, tzv. sociálnímu rodiči přiznána žádná práva ve vztahu k dítěti, jsou zároveň ušetřeni od povinností. Placení alimentů není právně vymahatelné, protože dítě je právně spjato jen s jedním ze stejnopohlavních rodičů. Pokud by se pár rozešel, biologická matka nebo biologický otec nemá nárok na vyživovací povinnosti k dítěti, ale mohla by nárokovat podporu jako matka samoživitelka či otec samoživitel. To vše může ovlivnit finanční stabilitu rodiny (Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství, 2015, online). Rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím jsou podle kampaně *Jsme fér* rozepsány v příloze č. 3 *Rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím*.

Jak už bylo zmíněno, právo na rodinu má každý z nás. Potřebu mít rodinu a někam patřit, naplnit pocit lásky, bezpečí a sounáležitosti patří mezi jedny ze základních potřeb podle Maslowovy pyramidy potřeb. Rodina jako funkční celek dokáže uspokojit základní lidské potřeby. Mezi ně patří:

Fyziologické potřeby – Nejzákladnější potřeby, díky kterým je člověk na živu. Patří sem stravování, vyměšování, dýchání, pohyb, spánek, smyslová stimulace nebo zamezení bolesti. Pokud nejsou naplněny tyto základní potřeby, těžko se uspokojují další.

Bezpečí a jistota – Člověk se od nepaměti vyhýbá nebezpečí a vyhledává jistotu a bezpečí. Jistotu např. naplňujeme u zabezpečení obydlí a hledáme ji v otázkách zdraví, zaměstnání nebo rodiny.

Sounáležitost a láska – Potřeba, která má zásadní vliv na udržování příbuzenských, partnerských a přátelských vztahů. Pro člověka, jako bytost společenskou, je přirozené někam patřit, milovat a být milován. Pocit sounáležitost se váže na pospolitost a život v komunitě lidí.

Uznání a sebeúcta – Potřeba uznání a sebeúcty je často uváděna jako potřeba nadstavbová. Je to touha člověka být uznáván nejen sám sebou, ale také svým okolím.

Někdy je cesta za získáním vlastní sebeúcty dlouhá a pro některé takřka celoživotní proces, který nemusí být vždy dokončen. Z těchto důvodů je potřeba uznání a sebeúcty nominována skoro na samotný vrchol Maslowovy pyramidy potřeb.

Seberealizace – Potřeba seberealizace, vrcholek Maslowovy pyramidy. Nejvyšší možný bod, který v saturaci potřeb můžeme uspokojit. Je to potřeba rozvinout a využívat svoje schopnosti, potenciál a talent. Je to touha po osobnostním růstu, touha po vědění, duchovní potřeba. Je to potřeba sebetranscendence (Teorie motivace podle Maslowa, 2018, online). Maslowova pyramida je doložena v příloze č. 4 *Maslowova pyramida potřeb*.

V případech homoparentálních rodin se objevují další skutečnosti, které značně komplikují plnohodnotné založení rodin s ohledem na práva a povinnosti rodičů i dětí. Značná omezení jsou u rodičovských práv sociálního rodiče, adopcí, pěstounské péče či reprodukčních práv. Několik z nich bylo naznačeno v předchozím textu. Co se týče vzniku rodin, ne všechny stejnopohlavní páry nevytvářejí homoparentální rodinu z původně heterosexuálního vztahu, který se následně stal nefunkční (Běňová, 2007). I ten s sebou nese možné komplikace. Při komplikovaném rozchodu původně heterosexuálního páru může OSPOD vstupovat do rodiny s cílem hájit práva a zájem dítěte. Sociální pracovník nebo pracovnice se tak stávají zástupcem dítěte, ale setkávají se i s homosexuálním rodičem. Sociální pracovník by měl pomáhat zvládnout situaci a možné překážky, které vyplývají z homosexuální orientace rodiče. Mezi takové lze řadit možný netradiční způsob života homosexuální menšiny, nedůvěra jejich členů v instituce a nedosažené cíle a zájmy. Sociální pracovník či pracovnice by měl dokázat pomoc rozlišit překážky a překonat je (Hašková, Pomklová, 2015). Hašková a Pomklová (2015) provedly výzkum, ve kterém zkoumaly zkušenosti sociálních pracovníků a pracovníků OSPOD při svěřování dětí lesbickým biologickým matkám, které byly v předchozím vztahu v heterosexuálním soužití. Při výzkumu, který byl proveden pomocí axiálního kódování zjistily, že spojnici mezi všemi sledovanými kategoriemi a subkategoriemi je „nedostatečná informovanost“. Sociální pracovnice podle zjištění sice operují na základě zákonů, ty jsou však informačně pro výkon jejich přímé práce nedostatečné, až zcela chybějící. Sociální pracovnice a pracovníci informace dohledávají sami, snaží se dosavadní postupy přizpůsobit pro ně nové situaci. Z toho vyplývá určitá neodbornost a nepřipravenost na takovéto situace

a možnost odrážení vlastních názorů, postojů a přesvědčení sociálních pracovníků a pracovníků v rozhodnutí o svěření dítěte do péče.

Možnost individuální adopce je jednou z možností založení stejnopohlavní rodiny. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů umožňuje osvojení dítěte mužem či ženou bez ohledu na jejich sexuální orientaci. V případě manželství se vyžaduje také souhlas manžela nebo manželky. U stejnopohlavních párů tento souhlas není nutný.

Legislativa dále nerozpracovává úpravu vztahu mezi partnerem osvojitele a osvojeným dítětem. Znamená to tedy, že spolu mohou všichni žít v jedné domácnosti, fungovat jako rodina, ale sociální rodič není nijak právně navázán a dítě a sociální rodič nejsou právně spjatí. To vytváří prostor pro vznik mnoha komplikovaných situací. Může to přinášet nejistotu v budoucnost. Právní úprava by dopomohla upevnit vztahy v rodině. Sociální rodič, který také řádně vychovává dítě, podílí se i finančně na jeho zajištění, je tak značně znevýhodněn. Nejen, že po řadu let řádné péče nemá žádný právní vztah a ani nárok na dítě, nemůže ho zastupovat v běžných úkonech a nesmí mu být sdělován např. zdravotní stav, toto nastavení je také v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Kdyby se rodina rozpadla např. z důvodu úmrtí rodiče, jako nositele práv ve vztahu k dítěti, samo dítě nemá možnost zůstat u sociálního rodiče a s největší pravděpodobností bude odtrženo od jediné osoby, na kterou je emočně navázáno a poputuje do ústavní výchovy. To může mít zásadní vliv na jeho psychický stav. Pokud by zemřel sociální rodič, který by neměl opatřenou závěť, co se majetku týče, dítěti nenáleží dědické právo. Při běžném rozchodu rodičů může nastat konfliktní stav, kvůli kterému právně spjatý rodič omezí styky dítěte a sociálního rodiče, které jsou právně nevymahatelné. Stejně tak je to se společnou adopcí. U společné adopce se rodiči stávají oba z manželů. Vstoupit do společné adopce v páru homosexuálním není možné. Osvojené dítě jednoho z partnerů si druhý partner, jako sociální rodič nemůže „přiosvojit“. Společnou adopci stejnopohlavním párům umožňují země jako je Nizozemí, Španělsko, Belgie, Velká Británie, Švédsko nebo některé státy USA (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, Běňová, 2007).

U svěření dítěte do pěstounské péče nehraje homosexualita roli, pokud jde o svěření dítěte do péče jednotlivce. Společnými pěstouny se mohou stát opět

pouze manželé. Do společné péče může být dítě svěřeno homosexuálním párům v Dánsku, Belgii, Anglii, Finsku, ale také Francii, Nizozemí, Norsku, Švédsku, na Islandu a ve Walesu (Běňová, 2007; Pěstounská péče, 2013-2014, online).

Varianta Institutu náhradního mateřství u nás není ani zakázáno, ani povoleno. K naplnění potřeby založit rodinu lze tedy využít i této alternativy. Překážky, které z institutu vyplývají, jsou hlavně v nedomyšlenosti této možnosti. Na mnoha webových portálech můžeme najít inzeráty poptávající či nabízející alternativu náhradního mateřství. Oficiálně tuto možnost nabízejí i různé kliniky. Oklikou využívají institut náhradního mateřství i stejnopohlavní páry. Pokud přijdou na kliniku lesbické nebo gay páry např. s kamarádem opačného pohlaví, který je ochoten podílet se na tomto procesu, je jeden z možných způsobů vzniku homoparentální rodiny. Jeden u párů se pak dítěte vzdá a potomek vyrůstá v homoparentální rodině. Bohužel ani v tomto případě není následně umožněno osvojit si dítě druhým partnerem ve stejnopohlavním páru (Náhradní mateřství, 2020, online; Je tu někdo, komu porodí dítě náhradní matka?, 2020, online).

Asistovaná reprodukce v České republice není taktéž povolena pro homosexuální páry. Podstoupit asistovanou reprodukci je umožněno pouze heterosexuálním párům, sezdáným i nesezdáným. V roce 2016 byly překládány tehdejší ministryni práce a sociálních věcí Michealou Marksovou změny zákona, které by umožňovaly asistovanou reprodukci i single ženám. Důvody, proč asistovanou reprodukci dovolit byly celkem čtyři. První je předpokládaný demografický pokles. Klesající porodnost by měla být podpořena i tímto způsobem. Druhý důvod se opírá o lidská práva., konkrétně právo být rodičem. Argument, který byl založen na genderovém základě, zněl, že je náležitost každé ženy, která chce mít dítě, aby ho mohla mít. Třetím důvodem byl samotný gender. Podle tehdejší ministryně není přípustné, aby o těle ženy či její jakékoliv léčbě rozhodoval muž. Zdá se to trochu paradoxní. Kam se poděla práva muže na to být rodičem? Tato cesta by oproti ženám znevýhodnila muže. A posledním argumentem byla regulace nežádoucího ve smyslu, že pokud ženy budou chtít mít dítě, stejně si zvolí cestu, která jim dítě zajistí. Tyto způsoby však mohou být nedůstojné a rizikové. I přes snahu návrhu změny zákona se cíle dosáhnout nepodařilo. Ač jsou takové diskuze po celém světě, v evropských zemích zákon podporuje přístup single ženám k asistované reprodukci

např. v Belgii, Dánsku, Nizozemí, Finsku, Švédsku, některých státech USA, Španělsku nebo Velké Británii (Asistovaná reprodukce u single osob a homosexuálních párů, 2017, online; Legislativa, 2020, online; Gay a lesbické rodičovství, 2020, online). Návrh usnesení Evropského parlamentu o sexuálním a reprodukčním zdraví a právech zdůrazňuje, že „reprodukční možnosti, stejně jako služby týkající se plodnosti, by měly být upravovány nediskriminačními předpisy a vyzývá členské státy, aby zajistily přístup k léčbě neplodnosti a k asistované reprodukci také pro ženy bez partnera a lesbické ženy“ (Návrh usnesení Evropského parlamentu, 2013, online).

Také výzkum Janebové, Velčovské a Břízové (2013) poukazuje na možnosti oprese ze strany sociálních pracovníků a pracovníc v kontaktu se stejnopohlavními rodiči, ze kterých plynou potřeby homoparentálních rodin. Výzkum byl realizován na základě kvalitativní strategie metodou rozhovorů, analýzy české i zahraniční literatury. Mezi zjištění, které výzkum přinesl, patří strach stejnopohlavních rodičů přiznat sociálním pracovníkům pravou sexuální orientaci z důvodu nevýhod či diskriminačního nebo odměřeného přístupu sociálních pracovníků. Pokud rodiče svoji sexuální orientaci přiznali, setkávali se buď s neinformovaností pracovníc anebo se zjednodušenými úsudky ze strany pracovníc a pracovníků, založené na nedostatečné informovanosti v konkrétní rodině. Sociální pracovníce mohou mít zažitě jisté heteronormativní stereotypy, které se snaží při své práci, ač třeba nevědomě, přenášet do sociální práce. Je to například pocit, že v rodině se zachovávají genderové role, že lesbický pár by měl vychovávat dívku a gay pár chlapce a že ženy jsou považovány za bezpečnější pečovatelky než muži. Neznalost pracovníc se projevuje i v předpokladu nedostatečných rodičovských kompetencí z důvodu homosexuální orientace. Tyto dva pojmy spolu ale nikterak nesouvisí. Stejně tak se můžou setkat stejnopohlavní páry s argumenty, že jejich sexuální orientace bude mít vliv na zdravý vývoj dítěte. I taková tvrzení jsou dávno vyvrácena. Komplikace u sociálních pracovníků nastávají i ve chvíli, kdy má dítě v rodném listě ze zahraničí dva rodiče stejného pohlaví. Mnoho sociálních pracovníc a pracovníků netuší, jak mají postupovat. Neznalost fungování lesbických rodin se může projevit i na Úřadu práce, když pracovníce vyvíjí nátlak, aby matka uvedla otce svého dítěte. Z výzkumu vyplynula doporučená opatření. Prvním je formulace Minimálních standardů Asociací

vzdělavatelů v sociální práci ČR tak, aby byla podpořena schopnost orientovat se v sexuálních menšinách/skupinách, jejich problémech a potřebách. Měla by být podpořena antiopresivní sociální práce, mělo by se více zaměřovat na etiku jednání s rizikovými skupinami z hlediska oprese a dodržování takového standardu by mělo být kontrolováno. Měla by se obecně přehodnotit heteronormativní konstrukce rodiny a zohlednit transformace a podoba současných rodiny se snahou napomoci budování jejich pozitivní sexuální identity, sebedůvěry a sebeúcty.

Podle Poláškové (2012) je klíčové, aby sociální pracovnice a pracovníci měli vědomosti ohledně kontaktů a zasíťování služeb pro gay a lesbické rodiny. Odborníci by měli být schopni poskytnout či zprostředkovat kontakt na další zdroje v rámci podpůrné sítě. Jedná se například o kontakt na dostupné svépomocné skupiny rodičů v okolí, různá sdružení, neziskové organizace či kontakty na rodiny. Praxe ukazuje, že gay a lesbické rodiny čili rodiče, jsou v případě potřeby ochotni a připraveni řešit své problémy a dotazy s odborníky. Rodina, která je motivovaná své potřeby nebo problémy řešit, je nejlepším výchozím bodem pro poradenskou nebo terapeutickou praxi.

Orientace v českém právním spletní je náročná. Získat informace, jak může stejnopohlavní pár rodinu založit, je časově náročné a mnoho osob se v nabízených alternativách nevyzná. Potřebu získat přehled a čerpat dostupné informace má každý stejnopohlavní pár, který touží po dětech. Stát nikterak nenabízí informační střediska nebo služby, které by byly na tyto potřeby specializovány. O informační zázemí se snaží postarat neziskové organizace. *Prague Pride* pořádá různé semináře, například *Rodičovská příprava – aneb i lesby a gayové chtějí mít, mohou a mají děti*. Seminář je rozdělen do dvou víkendů, na kterém přednáší rodiče, právníci, psychologové a další odborníci z homosexuální komunity, kteří se chtějí podělit o své znalosti či osobní zkušenosti. Na seminářích se představují témata z oblasti jako jsou rodičovské modely gay a lesbických rodin, přijetí v rodině, právní postavení duhových rodin, plánování rodičovství a početí, jak to chodí u doktora, ve školce a škole, vývojová psychologie dítěte, kdy a jak s dítětem mluvit o rodině a další. Cena kurzu bez ubytování a stravy je 1800 Kč pro jednotlivce a 3500 Kč za pár. Kapacita bývá maximálně 20 účastníků (Rodičovská příprava, 2020, online).

1.3.2 Kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami

Pomoc a kontrola v sociální práci jsou dva rozdílné způsoby práce, se kterými se sociální pracovníci při vykonávání profese setkávají. Obě kategorie, ať pomoc nebo kontrolu, může sociální pracovník uplatnit, neboť oba postoje jsou v určitých situacích adekvátní a najdou si své místo a opodstatnění. Mühlpachr (2006) zastává názor, že sociální práce je umění, jak jednat s lidmi na základě získaných znalostí a dovedností a zkušeností. Sociální pracovníci pomáhají lidem uspokojit jejich sociální potřeby nebo urovnat narušené vztahy ve společnosti, které mohou vzniknout v každé etapě života. K umění pomoci je nezbytné ovládat nejen praktické metody, ale také oplývat empatií, taktem, citlivostí, upřímností, protože často sociální pracovník jedná s člověkem, jenž je v určité rovině oproti běžným členům společnosti znevýhodněn nebo handicapován.

Sociální pracovníci se mnohdy dostávají do situací, kdy kromě pomoci jsou často nuceni přebírat zodpovědnost za klienta. Může k tomu přispět stresová situace či nedostatek času. Sociální pracovník může rozhodnout v dobré víře, že chce pomoci klientovi či zamezit zhoršení jeho stavu. Nicméně ne vždy se jeho rozhodnutí shoduje s přáním či zakázkou klienta. Při poskytování služeb bychom se měli držet etického kodexu a základních lidských práv. Zároveň bychom měli mít na paměti, že naše nazírání na klientovu situaci a možnosti, jak vzniklou situaci nejlépe řešit, nemusí být totožné se smýšlením klienta. Někdy se postoj pomoci může změnit na aplikaci kontroly, která však může zhoršit klientova práva nebo jeho situaci (Scháněl, Chaloupková In Janebová, Kappl, Smutek, 2008).

Rozdíl mezi pomocí a kontrolou vysvětluje Úlehla (2004) tak, že je kontrola postavena na zájmech jiného člověka než toho, komu má být pomáháno a o kterého má být postaráno. Pomoc i kontrolu, jako dva profesionální přístupy, můžeme pozorovat ve skoro každém rozhovoru s klientem. Jako příklad si uvedeme situaci, kdy sociální pracovník kontroluje dodržování práv dítěte, ale zároveň nabízí pomoc zaměřenou na posílení rodiny. Výchova v rodině nám může hezky demonstrovat rozdíl mezi pomocí a kontrolou. Demonstrovat rozdíl mezi pomocí a kontrolou můžeme na příkladu socializace. Člověk se člověkem stává tím, že do společnosti

tzv. vrostle, zespolečenští. Procesu socializace dopomáhají různí činitelé, kteří mají za úkol člověka, obvykle dítě, kontrolovat a formovat. Bez tréninku, který rodiče a okolí dítěte poskytují, by z dětí nevyrostly začlenění dospělí. Činitelé socializace dítěte učí, vychovávají ho a vštěpují mu návyky slušného společenského chování. Dávají mu příležitost žít ve společném světě. Bod, který vyvolává nejvíce sporů, je v posuzování změny, kdy je potřeba dítě stále vychovávat a kdy už je potřeba dítěti přenechat samostatnost. Vždy nastane čas, kdy dítě řekne, že už je samostatné, že něco chce dělat samo nebo že už se o něj nemáme starat, nemáme jej kontrolovat, ale případně mu pomáhat. To, co bylo popsáno, je ten hlavní rozdíl mezi nabízením pomoci nebo přebíráním kontroly nad jiným člověkem.

Nedá se soudit, jestli je kontrola lepší či horší než pomoc. Je spíše potřeba mezi danými kategoriemi rozlišovat, aby si pracovník byl schopen uvědomit, kdy klientovi pomáhá a v jakých případech ho naopak kontroluje. Sociální pracovník nebo sociální pracovníce by měli vědět, kdy dochází k pomoci jako výsledek společné interakce. Výsledek společné interakce je definován splněním tří kroků. Prvním je klientovo přání, jeho objednávka. Druhým je nabídka sociálního pracovníka, která mu otevírá příležitost pomoci. Je to hledání pomoci, odpověď na klientovu objednávku. A třetí je, že předchozí dva kroky se opakují ve sledu, kterému se říká dojednávání či nabízení pomoci. Výsledkem nabízení pomoci je zakázka klienta čili dohoda o pomoci. Klient a sociální pracovník či pracovníce našli společnou odpověď na otázku, jak a co budou dělat, aby naplnili touhu pracovníka pomáhat a zároveň chuť klienta pomoc najít (Úlehla, 2004).

Úlehla (2005) popisuje čtyři druhy profesionálního přebírání kontroly a čtyři způsoby profesionální pomoci. Způsoby použití kontroly jsou opatrování, dozor, vyjasňování a přesvědčování. Naopak do výčtu způsobů profesionální pomoci patří doprovázení, terapie, vzdělávání a poradenství. Následující dva obrázky zobrazují rozdíl mezi pomocí a kontrolou. Pomoc je společná práce na základě domluvy mezi tím, co pracovník nabídl a co klient zvolil (příloha č. 5 *Pomoc*). Přebírání kontroly (příloha č. 6 *Kontrola*) je zásadní v tom, že pracovník rozhodl na základě domněnky něco, v čem předpokládá, že klient potřebuje. Sleduje a volí tedy jiné zájmy než ty přímo zvolené klientem a jedná podle svého uvážení bez ohledu na potřeby klienta. Pracovník i klient mohou vést dialog jak v rámci pomoci, tak i kontroly.

Pracovník by měl být schopen jednat v obou případech, musí mu však být jasné, kdy se, v jaké rovině nachází. Ač se to může pozdávat banální, na profesionální úrovni je velmi důležité toto rozlišení zachovat a v průběhu své práce by měl pracovník reflektovat, zkoumat a prověřovat, v jaké kategorii jednání se nachází ve vztahu k situaci.

Přílišná sociální kontrola může negativně ovlivňovat sociální pomoc. Z reflektování sociální práce mezi pomocí a kontrolou může vzniknout mnoho etických dilemat. Mnohdy vztahy a pravidla organizace mohou jeden nebo druhý způsob potlačovat. Pracovník se mnohdy může dostat do situace, kdy se rozhoduje na základě kultury organizace, ve které může být přijatelné úplně něco jiného, než požaduje klient. Vzhledem k neustálému balancování mezi kontrolou a pomocí je důležité, aby sociální pracovník věděl, jaké postupy s klientem použít, co mohou od svých kolegů očekávat a čeho se dá pomocí pravidel a postupů dosáhnout. Je nutné, aby si sociální pracovníci uvědomovali i možnost mocenských vztahů, ve vztahu ke klientovi a měli dostatečné znalosti a vědomosti (Balážiová, Pavelová In Janebová, Kappl, Smutek, 2008).

Koncept pomoci a kontroly je v otázce homoparentálních rodin velmi důležitý. V předchozím textu bylo nastíněno mnoho situací, kdy je sociální práce potřebná. Ať už se bavíme o právě vznikajících stejnopohlavních rodinách či následném řešení možných nepříznivých situacích. Při sociální práci se stejnopohlavními páry, kteří chtějí založit rodinu, může nastat hned několik situací. Sociální pracovníci mohou vzhledem ke svému osobnímu přesvědčení kontrolovat a zamezit vzniku homoparentálních rodin, pokud rozhodují o umístění dítěte do rodiny v systému náhradní rodinné péče. V tomto systému se také nejdříve pomáhající prvek v adaptační fázi dítěte může změnit na postoj kontroly, protože sociální pracovník upřednostňuje své zájmy nad zájmy klientů. Nebo mohou sociální pracovníci změnit postoj kontroly v pomoc. Často se tak stává na klinikách umělého oplodnění, kdy mnoho lékařů pomůže stejnopohlavnímu páru, ač balancují na hraně zákona. Pohled na pomoc a kontrolu podle Úlehly je důležité znát, protože při zkoumání role sociální práce u homoparentálních rodin je potřebné zjistit, jaký postoj sociální pracovníci a pracovnice v práci spíše zastávají.

1.4 Shrnutí teoretické části

Teoretická část zahrnovala tři podkapitoly. První podkapitola se věnovala základním pojmům. Čtenáři se mohli dozvědět o rozdílech mezi sociální prací, sociálními službami a službami sociální práce. Nebyla opomenuta zmínka o sexuální orientaci, sexuálním chování a sexuální identitě, které si mnohdy lidé zaměňují. V základních pojmech bylo vysvětleno, co znamená rodina, jaké jsou její funkce a jaké podoby může mít. Obsah přiblížil čtenářům také pojem rodičovství, jeho typy a termín sociální role. První podkapitolu uzavírala definice LGB(T) menšiny a komunity a vysvětlení pojmu homoparentalita. Homoparentální rodiny vznikají i bez ohledu na osobní zainteresovanost rodiče v LGB(T) komunitě. První podkapitola je důležitá vzhledem ke správnému uchopení pojmů. Abychom je mohli v průběhu výzkumu lépe poznávat, případně kategorizovat, měli bychom znát a dokázat použít jejich význam.

Druhou podkapitolou se staly vybrané typy služeb sociální práce vztahující se k rodičovství. Vzhledem k velkému poli působnosti, kde se s výkonem sociální práce můžeme setkat, jsem se snažila zvolit typy služeb sociální práce, které se nejvíce vztahují k rodičovství. Text seznamuje s činností sociálně právní ochrany dětí a systémem náhradní rodinné péče. Nechybí vybrané sociální služby věnující se rodinám s dětmi, mezi které řadím ranou péči, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy, azylové domy, krizovou pomoc a intervenční centra. Podkapitola popisuje i neziskové organizace věnující se LGBT komunitě nebo otázkám homoparentality. Představeny byly organizace *Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s.*, *Jsme fěr*, *Queer Geography*, *Prague Pride*, *Mezipatra*, *STUD*, *Logos a Amnesty International*. Ve výčtu služeb sociální práce nechyběly ani možnosti asistované reprodukce, institutu náhradního mateřství a Úřadu práce České republiky. Všechny výše uvedené instituce, organizace nebo služby jsou zmíněny proto, abychom v metodické části dokázali rozeznat a pochopit souvislosti možného kontaktu stejnopohlavních rodičů se službami. Po přečtení této podkapitoly by měl čtenář získat orientaci v základních činnostech jednotlivých zmíněných subjektů. Podkapitola dává čtenářům malou možnost pochopit, co vše by mohli stejnopohlavní rodiče využít nebo s jakými institucemi se mohli dostat do kontaktu.

Třetí, poslední podkapitola teoretické části byla nazvána Potřeby homoparentálních rodin, jejich saturace, překážky a kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami. Pro metodickou část práce je důležité vědět, jaké potřeby mohou homoparentální páry mít a v čem se jim saturace nedostává. Pokud se homoparentální pár setkal osobně se službou sociální práce, je pro kontext zkoumání důležité umět rozlišit, jestli byl aplikován koncept pomoci nebo kontroly v sociální práci. Čtenář může na základě textu porovnávat a pozorovat, jaké jednání bylo zvoleno a hledat umožnění či překážky v saturaci potřeb.

V metodické části diplomové práce se budu věnovat rozhovorům s homoparentálními páry. Rozhovory zjišťují jejich zkušenosti se sociální prací, uspokojení či neupokojení jejich potřeb, vlivu sociální práce na jejich rodinné fungování a na to, v čem by stejnopohlavní rodiče potřebovali pomoc ze strany služeb sociální práce.

2 METODICKÁ ČÁST

Druhou kapitolou diplomové práce je metodická část. Překládaná pasáž se bude věnovat samotnému výzkumu. Představeny budou formulace hlavního výzkumného cíle a dílčích výzkumných cílů. Cíle jsou zakomponovány do transformační tabulky, ve které jsou uvedeny indikátory výzkumu a vyplývající tazatelské otázky. Obsah metodické části nepostrádá zdůvodnění vybrané výzkumné strategie včetně její metody, výzkumný vzorek a jeho charakteristika a průběh samotného výzkumu. Text nabídne také zpracování získaných údajů a možná etická rizika výzkumu. V závěru kapitoly je k dispozici analýza a interpretace výzkumu, shrnutí výzkumné části, závěr a diskuse.

2.1 Formulace cíle výzkumu

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jakou mají zkušenost homoparentální páry se sociální prací. Pro zjištění hlavního cíle bylo nutností zvolit dílčí cíle.

Dílčí cíle jsem si nastavila takto:

DC 1 – Zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti v souvislosti s tématem jejich rodičovství a jaká je jejich zkušenost.

DC 1.1 – Zjistit, s jakými službami poskytující sociální práci v kontextu rodičovství se rodiče setkali.

DC 1.2 – Zjistit, jak se rodiče dostali do kontaktu se službami sociální práce v oblasti homoparentality.

DC 1.3 – Zjistit, jak poskytování služeb sociální práce probíhalo.

DC 2 – Zjistit, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby rodičů či, jak kontakt se službou sociální práce ovlivnil rodinné fungování.

DC 2.1 – Zjistit, jaké potřeby se podařilo uspokojit a jak.

DC 2.2 – Zjistit, jaké potřeby se nepodařilo uspokojit a proč.

DC 2.3 – Zjistit, jak ovlivnil kontakt se službou sociální práce rodinné fungování, popř. proč.

DC 3 – Zjistit, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc ze strany služeb sociální práce.

DC 3.1 – Zjistit, v čem by služby sociální práce měly změnit své fungování.

DC 3.2 – Zjistit, jaké způsoby poskytování služeb sociální práce by měly být zachovány.

2.2 Zvolená výzkumná strategie

Diplomová práce v metodické části využívá kvalitativních výzkumných strategií, konkrétně kvalitativního polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory byly uskutečněny s rodiči dětí, vyrůstajících v homoparentální rodině. Rozhovor pro diplomovou práci poskytlo devět rodičů, z toho šest žen a tři muži. Z možných kvalitativních strategií, jež jsou obecně popisovány jako proces hledání, založený zkoumání sociálního nebo lidského problému, za pomoci tradičních metodologií. Výzkumník pracuje se informacemi, vytváří komplexní, holistický obraz a analyzuje různé typy textu. Výzkumník informuje o názorech respondentů a zkoumání provádí v přirozených podmínkách (Hendl, 2016).

Metodu rozhovoru s rodiči jsem zvolila jako nejvíce vhodnou k získání kvalitních dat. Osoby, jež žijí ve stejnopohlavním páru a chtějí svůj život obohatit dětmi, mají nejvíce zkušeností s reálnou podobou možností, jak se děti mohou stát členy rodiny. Jejich zkušenost je jedinečná a může být velmi přínosná. Zároveň zvolením kvalitativního výzkumu mám na paměti, že kvalitativní výzkum má pružné vlastnosti a cíle výzkumu nemusí být vždy explicitně ohraničeny. Rozhovor dává výzkumníkovi i respondentovi možnosti doplňujících otázek, tedy by se mělo zabránit zkreslenému vnímání nebo nejasnostem ohledně dotazování v průběhu výzkumu. Jako další kladnou stránkou rozhovoru je pozorování neverbální komunikace. Výzkumník si může všimnout mimovolných projevů, které mohou signalizovat nepříjemné pocity, nervozitu nebo nechuť a tím výzkumník může usměrňovat či měnit dynamiku rozhovoru. Neverbální komunikace výzkumníkovi také pomáhá pochopit či odlišit paralingvistické projevy a orientovat se v respondentově projevu, tj. např. zaznamenání ironie, smíchu, tónu hlasu.

Dle Hendlova (2016) rozdělení bude použito některých z těchto typů otázek – otázky, vztahující se ke zkušenostem nebo chování, otázky, vztahující se k názorům, otázky, vztahující se k pocitům, otázky vztahující se ke znalostem, otázky vztahující se k vnímání.

2.3 Transformace cílů do tazatelských otázek

Tabulka č. 2: Transformace cílů do tazatelských otázek

Dílčí cíle	Dílčí cíle druhého řádu	Indikátory	Tazatelské otázky
DC 1 – Zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti v souvislosti s tématem jejich rodičovství a jaká je jejich zkušenost.	DC 1.1 – Zjistit, s jakými službami poskytující sociální práci v kontextu rodičovství se rodiče setkali	Typy služeb	TO1: Jakou máte zkušenost se službami sociální práce? Povězte mi o tom.
	DC 1.2 – Zjistit, jakou mají rodiče se službami sociální práce v kontextu homoparentality zkušenosti.	Zkušenost	TO1: Kdo inicioval spolupráci se službou sociální práce? TO2: Jak spolupráce s danou službou probíhala? Povězte mi o tom.
	DC 1.3 – Zjistit, jestli kontext zkušenosti rodičů podléhal sociální „pomoci“ či „kontrola“.	Kontext – „pomoc“ x „kontrola“	Otázka pro výzkumníka: Lze popsanou zkušenost hodnotit jako kontrolní či spíše jako pomáhající intervenci?
DC 2 – Zjistit jak sociální práce či sociální služba dokázala saturovat potřeby	DC 2.1 – Zjistit, jaké potřeby se podařilo uspokojit a jak.	Saturace potřeb	TO1: Jaký byl důvod kontaktu se službou sociální práce? TO2: Jak uspokojila sociální služba vaše potřeby? <i>/Splnila služba vaše očekávání?</i> Povězte mi o tom.
	DC 2.2 – Zjistit, jaké potřeby se nepodařilo uspokojit a proč.	Neuspokojení potřeb	TO1: Jaké vaše potřeby se vyřešit nepodařilo? Povězte mi o tom.
	DC 2.3 – Zjistit, jak ovlivnil kontakt se službou sociální práce rodinné fungování, popř. proč.	Intervence v rodinném fungování	TO1: Jak ovlivnila sociální služba vaše rodinné fungování? TO2: Změnil v něčem váš postoj či přístup? Povězte mi o tom.
DC 3 – Zjistit, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc ze strany služeb sociální práce.	DC 3.1 – Zjistit, v čem by služby sociální práce měly změnit své služby.	Potřeba změny fungování služeb	TO1: V čem pozorujete nedostatky služeb sociální práce? TO2: Co byste chtěl/a změnit? Povězte mi o tom.

	DC 3.2 – Zjistit, jaké způsoby poskytování sociálních služeb by měly být zachovány.	Funkční způsoby poskytování služeb	TO1: V čem spatřujete pozitiva služeb sociální práce? TO2: Co by se v rámci služeb poskytující sociální práci mělo zachovat? Povězte mi o tom.
--	---	------------------------------------	--

2.4 Volba výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl pro zkoumání tématu homoparentálních rodin zcela zřejmý. Bylo důležité najít a oslovit stejnopohlavní rodiče, kteří vychovávají dítě. Ač byl výzkumný vzorek jednoznačný, najít ochotné respondenty už tak jasné a jednoduché nebylo. Výběr byl záměrný. V několika případech bylo využito techniky sněhové koule. Kvůli složitějšímu kontaktování respondentů jsou vhodnými respondenty homosexuální muži i ženy v partnerství, ale i mimo partnerský vztah, pokud v takovém vztahu v minulosti byli. Pro výzkum není důležité, jestli jsou v registrovaném partnerství nebo ne. Respondenti jsou různých věkových kategorií, z různých měst České republiky. Jejich pravá identita je utajena a pro účely práce jsou v rámci anonymity označeni písmenem R (zkratka respondenta) a číslovky, podle posloupnosti pořadí uskutečněných rozhovorů. Informace o respondentech jsou uvedeny podle toho, jaké informace chtěli respondenti poskytnout. Přehled respondentů s jejich základními specifiky jsou uvedeny v tabulce č. 2. *Přehled respondentů.* Celkem jsem uskutečnila devět rozhovorů, z toho bylo v zastoupení ženského páru jednotlivě šest žen (v jednom rozhovoru jsou uvedeny dvě respondentky, protože se rozhovoru zúčastnily v páru, nicméně je beru jako jednoho respondenta) a tři muži.

Tabulka č. 3: Přehled respondentů

Označení respondenta	Další relevantní informace
R1	Žena, 45 let, 3 děti (dvě biologické, jedno v pěstounské péči), s partnerkou spolu žijí čtvrtým rokem Délka rozhovoru 15 min
R2	Muž, 36 let, 1 dítě (neteř partnera v pěstounské péči, čekatel v systému náhradní rodinné péče) s partnerem jsou spolu 14 let, z toho 6 rokem v registrovaném partnerství Délka rozhovoru 36:34 min

R3	Žena, 29 let, kojenec Délka rozhovoru 45:25 min
R4	Muž, syn 20 měsíců, partneři – 33 let a 30 let, 6 let spolu Délka rozhovoru 49:04 min
R5	36 let, žena, dítě 10 let Délka rozhovoru 44:31 min
R6	Žena, věk 29, ve vztahu s přítelkyní vychovávají 1 dítě (kojenec) Délka rozhovoru 40:21 min
R7	Muž (Rodina – dva muži, dvě ženy, dvě děti) Jeden z partnerů je otec dětí, každé dítě má jinou matku, děti dívka (4 roky) a chlapec (3 roky) Délka rozhovoru 1h 04 min
R8	Dvě partnerky (26 a 30 let), 6 let spolu, jedno dítě 3,5 roku Délka rozhovoru 1h 40 min
R9	Pár – dvě ženy (41 a 29 let), dva synové (8 let a 17 měsíců) Délka rozhovoru 37 min

2.5 Průběh výzkumu

Výzkum jsem rozdělila do dvou větších etap, z toho měla každá dvě dílčí části. První etapa byla průzkum literatury a pole teorie tématu. V první části jsem se pomocí odborné literatury seznamovala s tématem homoparentality.

V druhé části první etapy jsem začínala hledat specifika daného tématu, které mě nejvíce zajímaly. Druhou část první etapy bych mohla označit jako specializace na konkrétní body. Odborná literatura, kterou jsem prostudovala v první části, se stala podkladem pro teoretickou část diplomové práce. V druhé části poznání odborných textů spíše vyplývaly další a další otázky, na které se mi nedostávalo odpovědí a ty mi byly inspirací pro tvorbu výzkumných cílů. Samozřejmě i tyto informace jsou oporou teoretické části.

Druhou etapou je výzkumná část. První část druhé etapy je předvýzkum a druhou částí je samotná realizace výzkumu. V předvýzkumu jsem si musela ucelit představu, jak výzkum bude vypadat. Musela jsem si přesně nadefinovat cíle výzkumu, zaměřit se na správnost či limity tazatelských otázek.

Podle mě nejdůležitějším prvkem předvýzkumu bylo mapování a hledání možných respondentů. Pokud bych se chtěla rozhodnout pro výzkum takového zaměření, musela jsem zjistit, zda je vůbec možné respondenty získat. A tak začal koloběh dotazování, kontaktování zprostředkovaných kontaktů. Respondenty jsem postupně získávala přes kamarády, spolužáky a známé. Dva respondenty jsem získala

díky příspěvku na facebookových stránkách *Stejná rodina*, kde sdíleli mou žádost o rozhovor. Následně další respondenti byli získáni metodou sněhové koule, tj. že rodiče, se kterými jsem udělala rozhovor, mi následně doporučili další rodiče. Šest doporučených respondentů odmítlo rozhovor uskutečnit buď z důvodu nedostatku času na jejich straně anebo rozhovor poskytovali jinému studentovi. Organizace *Prague Pride* odmítla moji žádost a prosbu o součinnost z důvodu nedostatku času, ale odkázali mě na jednu osobu.

Všichni respondenti, kteří souhlasili, byli předem informováni o tématu a zaměření práce. U úvodu jsem se jim představila, vysvětlila jim, proč mě samotnou téma zajímá a co je obsahem mé diplomové práce. Následně byli respondenti informováni o tom, že je výzkum zcela anonymní a požádání o souhlas s audionahrávkou, kvůli přepisu rozhovoru.

V průběhu druhé části druhé etapy byl realizován samotný výzkum. Vždy jsem si s respondentem domluvila vyhovující den a přijatelné místo setkání. Místo setkání (kavárna, park, vlastní byt apod.) jsem nechala na rozhodnutí respondentů, podle toho, kde jim to bude příjemné a kde se cítí dobře. Ve většině případů to byly jejich vlastní domovy.

Po příjezdu na místo setkání jsem začala neformálním lidským rozhovorem a poděkováním za jejich spolupráci. Chtěla jsem, aby se respondent v mé přítomnosti cítil dobře a já navodila příjemnou atmosféru pro započetí rozhovoru. Znovu jsem respondenty ubezpečila o anonymitě získaných dat a pro jistotu se jich opětovně zeptala, jestli smím použít diktafon a tím získat audionahrávku rozhovoru, který slouží ryze k doslovné transkripci získaných dat. Všichni respondenti bez výtek souhlasili.

Před započetením rozhovoru jsem vysvětlila, co myslím pod jednotlivými pojmy, které se mohou objevit (např. služby sociální práce nejsou myšleny jen jako sociální služby, ale všechny služby věnující se rodinám viz teoretická část kapitola *Typy služeb sociální práce vztahující se k rodičovství*).

Pokud v průběhu rozhovory nastaly nějaké nejasnosti, tak byly vysvětlovány či komentovány. Pokud nastala situace, že respondent neměl konkrétní zkušenost, aby mohl na otázku odpovědět, zeptala jsem se ho alespoň na jeho názor v souvislosti s konkrétní otázkou. Komentáře případných dotazů nebo doplňující otázky jsem se snažila pokládat tak, aby nebyly návodné nebo co nejméně ovlivňovaly odpovědi

respondenta. Proto jsem zpravidla výroky respondentů nikterak více, než bylo nutné, nekomentovala, abych nezkreslila další odpověď respondenta. Rozhovory nebyly časově podmíněny, průměr jednotlivých nahrávek dosáhl k počtu 47 min na jeden rozhovor.

2.6 Způsob zpracování získaných údajů

Jak již bylo uvedeno, rozhovor byl nahráván pomocí diktafonu do audionahrávky, ke které se doslovnou transkripcí s axiálním kódováním zpracovala získaná data. Zpracované informace jsem se snažila rozřadit pod jednotlivé otázky, protože dotazující mnohdy odpovídali na jinou otázku v otázce, která jim byla položena dříve. A naopak, v dřívější otázce odpověděli na otázku, která teprve měla přijít. Nebo nejprve odpověděli na otázku záporně, ale z pokračujícího rozhovoru vyplynulo, že by původní odpověď na otázku byla pozitivní. Pokud nešlo otázky přehodit, odpovědi z jiných otázek jsem zařadila do kategorií, do kterých patří. Po kategorizaci odpovědí jsem se snažila odpovědi porovnávat, hledat shody a rozdíly v názorech respondentů.

2.7 Etická rizika výzkumu z hlediska validity a reliability

Mezi etická rizika výzkumu by mohl patřit nepoměr mezi zastoupením respondentů mužů a žen. Žen je větší počet. To může být hned z několika důvodů. První je, že ženy mají snadnější cestu k získání dítěte. Většinou jim potomek zůstává z předchozího heterosexuálního svazku, protože naše justice stále do dominanty pečovatelů staví ženy nikoliv muže. Další fakt je, že pokud žena bude chtít mít dítě, má docela lehkou cestu k tomu, jak své přání naplnit, oproti muži (např. náhodný/domluvený koitus). Možnou, oproti mužům, jednodušší alternativou je umělé oplodnění. Pro ženu je snadnější sehnat podpis muže, aby podala žádost, než aby muž sehnal ženu, která mu dítě odnese. A posledním faktem, závislým na nastavení náhradní rodinné péče je pořadí muže, jako samožadatele v adopčním systému či systému pěstounství.

Dalším rizikem výzkumu je, že by respondent nemusel mít žádnou zkušenost se službami sociální práce. V takovém případě bych pokládala otázky vztahující

se k názorům na dané téma. Nicméně i to, že respondent zkušenosti nemá je zjištění a neodmyslitelně spadá do zkoumaného cíle diplomové práce.

Posledním, velmi důležitým rizikem, jsem já sama, jako výzkumník. Při přípravě výzkumu bych mohla mít určitá očekávání, jak si myslím, že výzkum dopadne. Moje očekávání by nepřímo mohla výzkum ovlivňovat. Abych zamezila tomuto riziku, v průběhu výzkumu jsem nepokládala návodné otázky a snažila jsem se vyhnout hlubším spekulacím z mé strany. Své názory, domněnky nebo zkušenosti jsem do hovoru nezapojila, snažila jsem se držet tazatelských otázek, pokud to v rozhovoru bylo možné.

3 ANALÝZA A INTERPRETACE ZVOLENÝCH VÝZKUMŮ

Třetí kapitola diplomové práce se zabývá analýzou a interpretací výzkumných cílů. Dílčí cíle jsou členěny do jednotlivých subkapitol, v nichž budou popsány výzkumné otázky včetně interpretace odpovědí a budou doplněny přímými citacemi respondentů. Text může být doplněn zjištěními, které nemusí přímo souviset s výzkumnou otázkou, nicméně jsou vzhledem k tématu výzkumu podstatné či zajímavé. Výpovědi respondentů budou vždy začínat zkratkou označením respondenta (R) a číslovkou, která určuje pořadí respondenta (viz. tabulka *Přehled respondentů*), aby bylo zřejmé, jaký výrok patří ke konkrétnímu respondentovi, tedy např. R9. Jména objevující se v textu jsou pozměněna z důvodu zachování anonymity respondentů.

3.1 DC 1 – Zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti v souvislosti s tématem jejich rodičovství a jaká je jejich zkušenost.

Záměrem tohoto dílčího cíle diplomové práce bylo zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti. Chtěla jsem také zjistit, pokud zkušenosti mají, jaká jejich zkušenost byla. Otázka pro mě jako výzkumníka byla, zda se dá popsaná zkušenost hodnotit jako kontrolní či spíše pomáhající intervence. Kódy jsou pro rozlišení stanoveny na základě indikátorů, jimiž jsou typy služeb, zkušenost a kontext „pomoci“ vs. „kontroly“. Dílčí cíl číslo 1 rozvádím podle konkrétních indikátorů.

3.1.1 Typy služeb

Začnu-li popořadě, zhruba třetina až polovina informantů před začátkem rozhovoru nejprve nabývala dojmu, že žádnou zkušenost se službami sociální práce nemají. **Nejasná zkušenost** vznikla pravděpodobně z nedostatečné představy respondentů, co patří mezi služby sociální práce. Ze zmíněných odpovědí vyplynulo zjištění, že stejnopohlavní rodiče mají zkušenosti se službami sociální práce, leč si zcela neuvědomují, kde se se sociální prací mohou setkat nebo co vše sociální práce nabízí. Důvodem může být neznalost působení sociální práce v rozdílných resortech. Po položení otázky, jakou mají zkušenost odpověděl R7 následovně:

„No my nemáme, Anetko, vůbec žádnou.“ R8 uvedl: „No asi ne, my jsme jako asi nic nepotřebovaly, co se týče služeb sociální péče nebo práce. Nám to asi nějakým způsobem jako nepomůže v ničem jo. Ať už finančně nebo jinak, takže my jsme jako nepotřebovaly. Jedinou zkušenost, kterou máme je, že nás na úřadech neberou jako rodinu. Ať už je to úřad práce, ať už je to sociálka, já nevím, cokoliv.“ Na této odpovědi je zajímavé, že ač respondent uvádí, že zkušenost nemá, o větu dál popisuje, že se se službami sociální práce setkal.

Ostatní informanti hned za začátku své zkušenosti popsali nebo následně v průběhu rozhovoru každý respondent uvedl, že **minimálně jednu osobní zkušenost** má. Z odpovědí respondentů jsem došla k závěru, že nejčastější **zkušenost se službami sociální práce** byla ve vztahu k OSPODu, Úřadu práce ČR, Okresní správě sociálního zabezpečení, obecním úřadům s rozšířenou působností či krajským úřadům v souvislosti s pěstounskou péčí a doprovodnými organizacemi k pěstounské péči, soudy, klinikami, které zajišťují asistovanou reprodukci a až na posledních místech byly uváděny zkušenosti s neziskovými organizacemi. Zkušenosti stejnopohlavních rodičů byly nejčastěji ve spojitosti se založením homoparentální rodiny, poradenství ohledně nároku na výplatu dávek ze systému sociálního zabezpečení a poradenství ohledně rodičovských práv sociálního rodiče. Například R2 uvedl: „Úplně asi první zkušenosti byly s OSPODem byly v rámci vlastně řešení té pěstounské péče, kterou máme teďka. Tzn. kde vlastně, tím, že biologická matka naší dcery nespolupracovala nějakým způsobem při řešení té situace při svěřování do pěstounské péče, tak ty první kontakty s OSPODem byly v rámci toho, že u soudu vystupoval jako kolizní opatrovník nebo tak nějak se to jmenuje.“ R4 odpověděl jasně: „No tak my máme, malý má vlastně svoji opatrovnici, kterou je teda sociální pracovnice z OSPODu, podle jeho trvalého bydliště, kterým je zatím ještě Cheb a doprovází nás organizace doprovázejících, která doprovází pěstouny. Takže tohle potom, protože jsem musel na mateřskou nebo jsem na mateřské na rodičáku, takže mám styk s Úřadem práce a Okresní správou sociálního zabezpečení.“

3.1.2 Zkušenost

Druhým indikátorem bylo zjistit, jaká jejich zkušenost byla. Zkušenost v tomto případě budu analyzovat jako buď pozitivní, negativní nebo neurčitou, protože se tento

indikátor nevěnuje splnění či nesplnění klientovi/respondentovi zakázky. Splnění či nesplnění zakázky se věnuje druhý dílčí cíl diplomové práce. Chci tedy striktně oddělit zkušenost bez ohledu na výsledek. Chci zabránit překroucení výsledků kdy např.: k respondentovi se všichni chovali hezky, chtěli mu pomoci, ale systém nedokáže zajistit respondentovi zakázku, zkušenost tedy hodnotím negativně.

Rozdíly ve zkušenostech velmi ovlivňují **osobnostní faktory a erudovanost konkrétního sociálního pracovníka a pracovnice**. Někteří sociální pracovníci a pracovnice neznali práva a možnosti v rodičovství homoparentálních párů, ale po bližším zmapování problematiky byli překvapeni nemožností určitých úkonů. Pokud práva a povinnosti znali, vesměs byli přátelští a vadilo jim, že stejnopohlavním párům nemohou vyhovět. Na otázku, jakou mají informanti zkušenost se službami sociální práce, byly odpovědi různorodé. R1 odpověděla: *„Byly milé, dítě zajištěné, je pro něj náhradní rodina, co víc si přát. Přišly se podívat, jak bude bydlet, kde. On je z jiného města, má trvalý pobyt na severu, takže ještě se přijely podívat dámy z tamní a tam už jsem líbezností neoplývala. Typické komunistické baby. Doprovodná organizace má pomáhat, snažit se najít východisko z problému, měla by tam fungovat symbióza. My máme paní a la mouchy snězte si mě. Naopak paní ze sociálky má jasné dotazy. Takže někdy mi přijde, že kdybych ten čas trávila efektivněji, bylo by nám oběma lepe („ironický smích“).“*

Pozitivní přístup se projevil tak, že se sociální pracovníci a pracovnice snažili ve více než polovině případů přistupovat k respondentům mile a pomáhat jim. Vše je však věc osobnosti a individuálního přístupu. Mnohé potřeby respondentů nejsou právně ukotveny nebo v menších městech není tolik stejnopohlavních rodin, aby měly pracovnice dostatečné zkušenosti, a tak je mnohá aktivita a zájem navíc pouze v rozhodnutí konkrétního sociálního pracovníka nebo pracovnice. Některé sociální pracovnice a pracovníci pracovali s páry jako se zdrojem informací. Většina respondentů se shodla na pozitivním přístupu sociálních pracovníků a pracovnic, například R4: *„Tím, že jsem sociální pracovník a pedagog tak jsem věděl, koho se jít zeptat, víš. Takže jsem všechny ty informace dostával velmi rychle a bylo to spíš takové přátelské než jako úřednické.“*

Samozřejmě najdeme i **negativní přístup**. Sociální pracovníci se staví k homoparentální rodině odmítavě. Negativní přístup má souvislost buď s osobním názorem pracovníka na homoparentalitu anebo systémový přístup, ve kterém se odráží heteronormativní postoj společnosti. Negativní přístup se často projevil i v neochotě sociálního pracovníka zjistit rodičům odpovědi na jejich dotazy, pokud je sociální pracovník nebo pracovnice nevěděla. Negativní přístup se může projevit jako ve výpovědi R8: *„Tak nás neberou jako rodinu jo. Já třeba, co se týče například ošetřování a podobně, tak tam třeba byl problém, když jsem potřebovala jít s malým na ošetřování, protože nejsem biologická matka, jo, takže tam, jediný co, že na těch úřadech vesměs setkáváme s tím, že prostě, vy pro nás nejste rodina.“* Pozitivní a negativní přístup jsou dva dominantní přístupy. Ani jeden respondent neuvedl ambivalentní postoj konkrétního pracovníka. Zkušenosti byly spíše pozitivní nebo spíše negativní, vždy ve zkušenosti s konkrétním pracovníkem.

Všichni respondenti se také shodli na tom, že kontakt se službou sociální práce vznikl **z vlastní iniciativy**, protože potřebovali poskytnout informace. Nejdříve si informace hledali na internetu, „na vlastní pěst“ a následně se obraceli na různé instituce. Krom jednoho respondenta, kterého oslovila iniciativa *Jsme fér*, aby představili jejich způsob vytvoření homoparentální rodiny. Oproti ostatním stejnopohlavním rodinám, tato rodina vznikla tak, že kooperují dva páry (gay a lesbický pár), přičemž jeden z mužů je otcem dvou dětí, které má jednotlivě s každou z žen z lesbického páru. Tudíž, před veškerými institucemi vystupují, jako heterosexuální rodina – matka, otec a dítě.

3.1.3 Kontext – „pomoc“ x „kontrola“

Třetím indikátorem bylo zhodnotit, jestli je zkušenost spíše kontrolní nebo pomáhající intervencí. Z výpovědí většiny informantů bylo zřejmé, že pokud to lze, snaží se služby sociální práce maximálně pomoci a jednat v zájmu klienta. Bohužel však z výpovědí u několika respondentů musím konstatovat, že je to opět otázka jednotlivce a jeho osobního názoru či pohledu na správnost věci.

Aplikace přístupu pomoci jsem shledávala ve více než polovině případů. Pomáhající přístup byl spatřován nejvíce **v poradenství**, v případě otázek na **pěstounskou či osvojitelskou péči**, zjišťování informací a na klinikách, které

zprostředkovávají **asistovanou reprodukci**. Jak zmínila R8. „A zrovna u tý naší sociálky mám zkušenost, že když nevědí, tak řeknou ať si zavolám za hodinu. Já pak za hodinu zavolám a ona to zjistí. Oni fakt zvednou telefon a zjistí si to. Tohle je super, že to není, jak když jsem volala do Prahy na sociálku. Tam mě ženská odsekla, že neví a položila mi telefon (ironický smích).“ Na umíněných klinikách mnohdy lékaři a pomáhající personál věděli, že pár, který se snaží o dítě, je homosexuální. Jejich konání tak balancovalo na hraně zákona, ale i přes to se snažili L párům pomoci. R8: „Je lepší říct pravdu, pak máme i možná víc informací, jednání je úplně jiné, v porodnici to bylo to samý. Na těch klinikách toho moc nechtějí. Vy prostě potřebujete jen podpis chlapa, ale on tam nemusí bejt.“

Z těchto zkušeností shledávám kontext „pomoci“ či „kontroly“ jako věc velmi specifickou a individuálně podmíněnou. Na kontrolu v sociální práci můžeme narazit z více důvodů. Jedním z nich je **střet zájmu** sociálního pracovníka nebo pracovnice. Jak sdělila R5: „Moji verzi si nikdy neposlechli, s tím že s jednou stranou ta paní z OSPODu to konzultuje a mě se nikdy na nic nezeptali. Tak to mi přijde taky jako, že když mají jednat v zájmu dítěte, tak by možná měli vyslechnou i tu druhou stranu. Ačkoliv se mohou s tou matkou znát, ale aby to nějak aspoň trochu postupově správně, tak to měli udělat, a oni to neudělali. A ještě jí kontaktovali dopředu. To je teda něco jinýho.“

Pokud organizace „na oko“ nechá projít žadatele o pěstounskou péči všemi podmínkami, ale potom zamítá svěřit mu dítě, je to ryze kontrolní povaha sociální práce, ovlivňovaná osobním názorem, za mě diskriminačním, který **zamezuje možnosti pěstounské péče gay a lesbickým rodinám**. Daná osoba provádí kontrolní činnost, v tomto případě však čistě z regulačních důvodů svěřování dětí do péče stejnopohlavních párů. A přitom v průběhu všech nutných kroků k získání dítěte do péče, se tvářila činnost instituce jako čistě pomáhající způsob výkonu sociální práce. R4 popisuje zkušenost následovně: „No my jsme měli zádrhel až vlastně teda po zařazení do evidence pěstounů a osvojitelů, protože my jsme teda přípravu splnily. Všechny ty psychologické posudky jsme splnili, nicméně jsme byli v evidenci u nás v kraji jo a prostě šel čas a my jsme čekali skoro rok. Byli jsme zařazení v červenci a čekali jsme rok a pořád jako nic. A věděli jsme, že ti ostatní, co s náma na té přípravě byli, tak mají dítě. No tak jsme začli jako pátrat, co se děje. A bylo nám

naznačeno, že u nás v kraji by to byl obrovský problém. Že by to kraj úplně nepodpořil. Takže jsme se zařídili jinak.“ Obdobnou zkušenost popisuje také R2: *„Možná ještě zmíním jednu takovou pro mě negativní věc, která se stala v rámci toho vzdělávání. Kdy nám na psychotestech, vlastně už na těch druhých, kdy jsme se potkali s panem psychologem, který vlastně shrnul naše rodičovské schopnosti v rámci všech superlativ, které našel, jak jsme skvělí a báječní rodiče a následně to doplnil větou, že ale každé dítě si zaslouží mít matku a otce. A tudíž vlastně jako naše šance na adopci nebo na pěstounskou péči pro další dítě jsou defacto jako bližící se nule.“* Dovolím si poukázat na paradox, který tímto přístupem vzniká. Opakovaně jsou vyzýváni občané, aby se stali pěstouny. Argumenty jsou takové, že dítě by mělo vyrůstat v rodině. Pokud se ale objeví potenciální rodina, je zamítnuta z důvodu sexuální orientace možných rodičů.

Je však důležité poukázat na to, že aplikace způsobu kontroly či pomoci v sociální práci je otázkou přístupu jednotlivce, tedy sociálního pracovníka nebo sociální pracovnice, kterou využívají v návaznosti na nabízené možnosti společenského systému.

3.2 DC 2 – Zjistit, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby rodičů či jak kontakt se službou sociální práce ovlivnil rodinné fungování.

Dalším dílčím cílem jsem se snažila objasnit pomocí indikátorů zaměřující se na to, jaké potřeby stejnopohlavních párů vzhledem k rodičovství se podařilo uspokojit a jak či mapovat jaké potřeby se podařit neuspokojilo a proč. A případně, jak ovlivnil kontakt se službou sociální práce rodinné fungování, eventuálně proč.

3.2.1 Saturace potřeb a neuspokojení potřeb

Prvně budu popisovat indikátor saturace potřeb, tedy, jaký byl důvod kontaktu se službou sociální práce a zda služba sociální práce dokázala uspokojit potřeby respondentů. Tento indikátor budu popisovat v souvislosti s dalším indikátorem a tím je neuspokojení potřeb.

První, a to zcela zásadní potřebou stejnopohlavních párů je **získat dítě** do své péče a založit rodinu. Potřeby se uspokojují prostřednictvím služeb sociální

práce. Konkrétně pěstounské péče, adopce, asistované reprodukce či náhradního mateřství. Lesbické páry využívají častěji **asistovanou reprodukci**. U lesbických párů je to jeden z nejvyužívanějších způsobů stát se rodiči. Jak popsala R8: „*My máme Máťu z umělého oplodnění. Takže tak nějak jsme zjistily, na těchto klinikách zabírá pravda. Ono to umělé oplodnění pro nás, je to tak trochu na hraně zákona. My jsme tam přišly a na férovku jsme řekly, že máme takovou a takovou situaci, potřebujeme to nějak vyřešit. Tak je to mnohem lepší, než kdybych tam přišla s rádoby partnerem a začala jim tam říkat prostě nějaký blbosti. Jako ti doktoři nejsou hloupi, poznali by to.*“

Otec dítěte je hledán přes **webové portály**. Ženy si online mohou najít potencionálního dárce biologického materiálu. Hledání otce dítěte není snadné. Mnoho mužů to dělá čistě pro peníze a účtují si částky v rozsahu několika desítek tisíc korun. Osobní setkání a schůzky zaberou také mnoho času. Pokud L pár přistoupí na např. zaplacení zálohy, nemají žádnou jistotu, že k předání a pokusu o umělou inseminaci vůbec dojde. R9 sdílela svou zkušenost: „*K synovi jsem přišla způsobem tím, že jsem si našla na internetu drbna.cz inzerát, kdo pomáhá jakoby L párům nebo jako single ženám. A tam je strašně moc inzerátů, kde si člověk vybere nějakýho v uvozovkách dárce, s tím se sejde a když mu je sympatickejší, tak se to buďto řeší přes kliniku anebo přes domácí v uvozovkách inseminaci. Jakoby bez pohlavního styku.*“

Lesbické páry využívají spíše tuto možnost než pěstounskou péči, protože se **chtějí vyhnout kontrolám z OSPODu** a nucenému kontaktu s doprovodnou organizací, případně celé náročné přípravy a proces, který pěstounská a osvojitelská péče vyžaduje. Respondenti se obávají dlouhého a náročného procesu, který by nemusel nikam vést a dítě by stejně do rodiny svěřeno nebylo. R8 smýšlí takto: „*My jsme nad tím začaly přemýšlet vlastně ve chvíli, kdy jsem všude četla, že jsou potřeba pěstounské rodiny, že nejsou, že jich je nedostatek, tak jsme nad tím začaly přemýšlet, ale ve výsledku prostě mně to za to tolik asi nestálo, to absolvovat a nevědět vlastně ani do čeho jdu, jestli to vlastně vyjde nebo nevyjde. A zas tam cejtím takovou tu diskriminaci, že nad tím musím přemýšlet, jestli to vyjde nebo nevyjde, protože mám partnerku a ne partnera.*“ Gay páry mají oproti lesbickým párům nevýhodu, oni se mohou obrátit jen na možnosti **pěstounské péče, adopce a institutu**

náhradního mateřství. Možnost pěstounství je však závislá na osobním názoru členů konkrétní komise na stejnopohlavní rodiče, která rozhoduje o svěřeni dítěte do rodiny. Obdobně je to s adopcí. Institut náhradního mateřství je nejméně využíván, protože dobrovolných náhradních matek v Česku není mnoho a pokud se najdou, cena za „pronájem dělohy“ či poskytnuté vajíčko se pohybuje v řádů sta tisíců korun. Málo atraktivní na náhradním mateřství je i garance, že matkou je žena, která dítě porodila. Pokud by si náhradní matka usmyslela, že si dítě nechá, je to její právo. Tato možnost je pro založení rodiny zkrátka velmi nejistá. R4: *„No ono to bylo, my jsme se rozhodli už tak před čtyřmi lety, vlastně po dvou letech vážného vztahu, že bychom nějakým způsobem chtěli dítě. Mapovali jsme možnosti, jak to vlastně jde. Abychom nemuseli nějak obcházet zákon nebo udělat něco, co by se přičilo těm jako právním předpisům jo. Nebo nechtěli jsme to obcházet nebo to nějak pročůrávat a zároveň, když jsme se rozhodli pro to náhradní rodičovství, tak se nám obrovsky líbilo, že bysme pomohli nějakému dítěti, které by třeba bylo v ústavní výchově, jo. Nebo, které by skončilo třeba někde jinde. No, takže jsme si řekli že jo, a začli jsme mapovat informace.“*

Uspokojit potřeby se podařilo také díky **poradenství** poskytované pracovníky ve službách sociální práce. Poradenství ve smyslu základního a odborného sociálního poradenství a informací, které se klientům poskytly např. v přípravném procesu u náhradní rodinné péče. Jak říká R2: *„No, co se týče třeba toho vzdělávání na adopci, tak tam to naprosto splnilo moje očekávání. To bylo velice příjemný. Bylo to vedený jako fajn formou, bylo to takový jako záživný, poutavý a bylo to hrozně dobře připravený, myslím si, že hodně lidem to na tom vzdělávání.“*

Samozřejmě existuje i způsob, jak si založit rodinu bez zatím nabízených možností, bez vztahu ke službám sociální práce. **Samostatný vznik rodin** je opět jednodušší u L párů. Stačí, aby se žena domluvila se známým či kamarádem a problém je vyřešen. Poněkud jiný způsob založení rodiny je takzvaná patchworková rodina. Patchworková rodina vzniká spojením jednoho lesbického a jednoho gay páru, kteří mají děti spolu. Dítě je tedy vychováváno v prostředí určitého heteronormativního postoje. Má otce i matku, jen si rodiče našli jiného partnera totožného pohlaví. Před úřady tedy vystupují zcela v rámci zajištěného systému a nemají potřebu využívat jiných možností. Jak popisuje R7: *„A máme vlastně děti, holčičku a chlapce. A máme je s lesbickým párem, ale biologickým otcem jsem pouze já, to znamená že, holky tvoří*

samostatnou jednotku. Stejně tak jako my, i ony toužily po dětech a nechtěly ty děti připravit o přítomnosti otce v jejich životě, protože pro ně to bylo jednoduché si pořídit dítě. Samozřejmě za pomoci spermabanky, ale jak už jsem říkal, chtěly, aby ty děti jednoho dne krásného, se nezačaly ptát po svém otci a neudělaly třeba nějakou hloupost. Takže jsme se rozhodli pro takzvanou patchworkovou rodinu, kterou jsme všichni považovali za to nejlepší řešení, které je optimální. Protože si sám nedokážu představit, že bychom vychovávali ty děti jenom s Lubošem a v podstatě jim nedopřávali kontakt s matkou, tak jako to mají některé stejnopohlavní páry. Naopak, některé ženy spolu vychovávají děti, ale ten otec v jejich životě neexistuje, takže tímto tedy končím ten úvod, že jsme po dlouhém zvažování došli k závěru, že nejlepší je, aby ty děti měly maminky, aby měly tatínky, respektive tatínka, protože to je tak, že jedno dítě mám s jednou maminkou a druhé dítě mám s druhou maminkou. Takže abyste věděla Anetko, s kým se to setkáváte (smích). S takovým vyvrhelem, který má dvě děti s dvěma ženskýma, a ještě žiju s chlapem (smích). Jo, takže takhle je to optimální pro ten, v našem chápání, zdravý vývoj těch dětí.“

Dalším nejčastějším důvodem byla **práva sociálních rodičů k dítěti** jejich partnera či partnerky. Respondenti nejčastěji usilovali o stejná práva jako má rodič biologický anebo osvojitel či pěstoun jejich společného dítěte. Ve většině případů se jim jejich potřeby uspokojit nepodařilo. Sociální rodič je **bez nároku na práva** k dítěti. Česká legislativa možnost osvojení dítěte druhým rodičem nebo jiné možné zastoupení neumožňuje. Sociální rodič je teda omezen v jakémkoliv zastupování dítěte, které je pro zákonného zástupce běžné. Sociální rodič nemůže jít s dítětem k doktorovi, podepsat mu žákovskou knížku, vyzvednout ho ze školky (pokud se rodič nedomluví individuálně). Jak odpověděla R8: „*My jsme se snažily najít informace svépomocí. Vykusovaly jsme se na internetu anebo od jednotlivých osob. Pak jsme vlastně šly na OSPOD, abychom zjistily, na co máme nárok, jaké jsou naše práva. Jsem je kontaktovala, abych se dozvěděla, jak mám postupovat, abych naší dceru mohla osvojit. A tam jsem se dozvěděla, že nemůžu. Že to prostě nejde. Ani kdybych se nějak soudila, tak nemám šanci. Ono není o co se opřít, takže tím to jako by skončilo ten čas na OSPOD. A dál už jsem to neřešila.“*

K právům na dítě se samozřejmě vážou také otázky ohledně **problematického zajištění dítěte**. Pokud by se s biologickým rodičem cokoliv stalo, o dítě se sociální

rodič nemůže postarat, protože k němu není právně vázán. Musel by o tom rozhodnout soud, který spíše přihlíží ke svěření dítěte do péče rodiny biologického rodiče nebo upřednostní ústavní výchovu. To by pro dítě znamenalo narušit vztah se svým rodičem a život by se mu otočil „vzhůru nohama“. Rozhodnutí soudce je také podmíněno jeho názorem na homoparentální rodiny, kvůli právnímu vakuu je rozhodnutí odrazem jeho benevolence. Stejnopohlavní rodiče nemohou uspokojit potřeby vztahující se k právům na dítě či jeho automatického zajištění, které je běžné u heterosexuálních párů. Názor R9: *„Tak ono přece ten syn přece jen s Helčou vyrůstá 7 let. U mýho syna, kterému je osm roků a je na Helče fixovanej jako na druhym rodiči úplně stejně. Tak tam si myslím, že třeba, kdyby se semnou něco stalo, tak by ho poznamenalo to, kdyby jako by nemohl zůstat s tou Helčou. Už je jako velkej a už to vnímá. A jako já mám třeba problém, já rodinu další žádnou už nemám, mně rodiče umřeli a já prostě nikoho nemám, takže pro mě je jako úplně nemyslitelný, aby skončil někde v ústavu jo. Já jako, my se, co půl roku posouváme někam to zjišťovat tak, abysme to nějak ne právně, ale aspoň nějak, třeba v nějaký závěti řešily.“*

Důležitá je i finanční stránka. Registrované páry a sociální rodiče jsou **bez nároku na dávky**, konkrétně na vdovský či sirotčí důchod. V rámci homoparentálních rodin není možné nárokovat si tyto typy dávek. Jednoduše proto, že je v zákonu napsané slovo manžel/manželka a ne partner/partnerka nebo druh/družka, pokud jde o vdovský nebo vdovecký důchod. U sirotčího důchodu si dítě může nárokovat jen pozůstalostní dávku po rodiči, kterým, jak už víme, sociální rodič není. R8: *„Mně jde prostě o to, aby o toho Mátu bylo postaráno a ať už z jedny nebo druhý strany. Protože i mně, když se něco stane, tak on nemá právo na sirotčí důchod a Mája nemá právo na vdovský důchod. Oni by zůstali bez prostředků, úplně bez ničeho. Jde mi o to dítě. Abych věděla, že bude zabezpečenej a že pak bude v pořádku. A že když se se mnou něco stane, tak že to bude prostě dobrý. Což není. Tohle je u nás myslím největší problém, kterej řešíme, probíráme a vztekáme se kvůli tomu.“*

Manželství pro homosexuální páry patří k dalším nevyřešeným potřebám. U respondentů se objevuje jako bod zcela zásadní či jako poslední. Pokud by se uzákonilo manželství se všemi právními nároky ve vztahu k dětem,

je to prioritně neuspokojená potřeba číslo jedna. Pokud by se manželství pro gaye a lesby nevěnovalo právní úpravě rodičovství, nevidí v potřebě manželství smysl. Krom R7, který by změnil stávající situaci takto: *„No, jako možnost toho sňatku. My bychom možnost toho sňatku využili, ale my vlastně nemůžeme, takto tohle se nepodařilo. To je naše nevyřešená potřeba, naše negativní zkušenost. Vlastně to registrované partnerství pro nás nic neřeší. My nepotřebujeme urovnávat, neb, my si je urovnáme ty vztahy majetkové a tak dál. Ale to pro nás není důležité, pro nás je důležité, abysme jeden druhému patřili, že jo.“*

3.2.2 Intervence v rodinném fungování

Posledním sledovaným indikátorem je intervence v rodinném životě na základě kontaktu se službou sociální práce. Chtěla jsem zjistit, jestli kontakt se sociální službou ovlivnil rodinné fungování, případně proč či zda se v něčem změnil postoj či přístup respondentů.

Většina informantů popsala, že postoj či změna v rodinném fungování přišla hlavně **v kontextu získání dítěte**, jako člena rodiny. Ostatní změny postojů či rodinného fungování nabývají menších rozměrů, jako je **zvýšená potřeba úklidu** například R1, která popsala zkušenost takto: *„Ano, ze začátku jsem uklízela jak div (smích), aby nás nepomluvili (smích) byla jsem z toho nervní.“* Změnu **postoje k biologickým rodičům**, pokud se jednalo o pěstounskou péči. Někteří respondenti hodnotili intervenci jako pozitivní ovlivnění, jako zkušenost R2: *„Tak tam mě asi dost tak nějak namotivovali na to neřít se na tady ty závislé matky nějak černobíle. Jo, že mě trochu obroubili ty hrany a jsem trochu shovívavější vůči tady těm nefunkčním rodičům. Že vlastně jako už to neberu tak jako striktně a už nejsem tak úplně zarytě proti nim, že bych hledal kdejaký pochybení na jejich straně. Jo takže, nějakým způsobem to nahlížení na tu závislou matku mám trochu jiný.“*

Dalším ovlivněním je např. **nařízení činností či úkonů**. Mezi takové jsou nařízená povinná vzdělávání, kontroly u pracovníků OSPOD či kontakt s doprovodnými organizacemi i úkony nařízené pravomocí soudu. R5 popisuje: *„A OSPOD mi napsal, do týdne od něj přišel papír, že teda zjistili, že se na ně obrátila matka a zjistili, že k tomu předání nedošlo. Takže mi doporučují, ať se objedná do psychologický poradny pro nějaký styk. Že tam začala malá chodit a že já se mám*

teda objednat nejdýl do 22.2., takhle mi to dali beželem. A advokátka mi řekla, že se tím nemusím řídit, ale samozřejmě bych měla. Jako já nemám nic proti tomu, aby jsme tam zašly společně, k nějakému.“

Další respondentky uvedly, že nemají nijakou ovlivňující zkušenost, ale mají **odpor k dohledu**, rozhodně nechtěly nějaký dohled či kontrolu, který by to mohl fungování ovlivnit, např. R6: *„Ale rozhodně bych nechtěla, aby na mě někdo dohlížel, tohle podle mě nechce nikdo.“* a R3: *„Nás nic neovlivnilo, krom toho, že vlastně nemáme žádná práva. Ale co se týče pěstounství nebo OSPODu, tak to bych určitě nechtěla, aby na nás někdo dohlížel.“*

Můžeme hodnotit, že z většiny případů služby sociální práce přímo neovlivňují každodenní soužití rodin, až na situace, kdy se jedná o otázky vázané na zajištění rodiny, práva sociálních rodičů a přípravný proces v oblasti pěstounské péče. Množství intervence se u homoparentálních rodin liší podle způsobu jejich založení a návaznosti na systém služeb sociální práce. Rodinné fungování stejnopohlavních rodičů se změnilo spíše v tom, že se musí často obhajovat, že jsou rodičem, daleko více plánují a své životní kroky musí oproti heterosexuálním párům rozmýšlet. Změna v postoji u některých páru znamená, že se nenechají lehce odmítnout a více bojují za svá práva.

3.3 DC 3 – Zjistit, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc ze strany služeb sociální práce.

Třetí dílčí cíl se věnuje zjištění, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc, ze strany sociální práce. Indikátory pro tuto část jsou potřeba změny ve fungování služeb a funkční způsoby poskytování služeb. Zaměřuji se na to, v čem by služby sociální práce měly změnit své fungování a čem by měly být služby zachovány.

3.3.1 Potřeba změny fungování služeb

Nedostatky služeb sociální práce popisovali respondenti různorodě. Zjištěním je, že většina stejnopohlavních páru chce větší zaměření **na individuální přístup a projev empatie**. Respondenti apelují na zlepšení individuálního přístupu a projevy pochopení. Jsou často označováni tím, že nejsou rodina, jen protože pracovníci

nechtějí akceptovat transformaci rodiny do této alternativní podoby. Často bylo zmiňováno, že homoparentální rodiny stejně existují a tedy spousta věcí, na které si instituce potrpí, se dají obejít viz R1: *„Obecně řečeno, pořád existují možnosti, jak je přelstít, jak jim ukázat dokonalost, divadlo, zatímco skutečnosti jsou jiné. Tohle je obecný pohled, ne konkrétní. Pak empatie, vhodnost některých otázek atd.“*

Dalším zjištěním je **potřeba změny v legislativním aparátu nebo změny v systému služeb sociální práce**. Informanti se opakovaně shodovali na špatném nastavení legislativního aparátu a následnému zmatku v úkonech pracovníků ve službách sociální práce. Současná legislativa, která neumožňuje rovná práva pro stejnopohlavní rodiče má za následek, že jsou specifikovány možnosti v jiných odvětvích. Podmínky se mění, jsou nejasné a pro mnoho pracovníků zmatečné či komplikované. Pokud by se vyřešila legislativa, tento problém by odpadnul, vše by bylo stejné. Pokud ne, je potřeba nastavit jednotlivá specifika tak, aby nebyla omezující či nejasná. R2 se k tématu vyjádřil následovně: *„Myslím si, že to mělo být nastaveno stejně, pro všechny rodiče a co se týče – a to si myslím, že by naopak mělo být – kdyby gay rodiče měli stejná práva jako heterosexuální páry nebo registrovaní stejně jako heterosexuální manželé a bylo to jedna ku jedné, tak by to naopak těm úředníkům spoustu věcí ulehčilo, protože by nemuseli přemýšlet nad tím, co je tam jinak, jestli je to možné nebo to není možné, kdyby prostě existoval institut stejného, stejně právně určeného v manželství, jako mají heterosexuální páry, tak by to spoustu takových situací jako vlastně odstranilo. V nedostacích je spousta specifik, které máme my jako registrovaný pár jinak a díky tomu vlastně dochází k tomu, že to ten úředník neví a musí se to dořešovat někde jako na dalším pracovišti a zjišťovat následně. To si myslím, že je ten zásadní problém. Jinak to ostatní je fakt o tom, že záleží na tom, na jakém úřadě se zrovna nacházíte. To asi nejde plně pokrýt jako plošně.“*

Legislativní aparát vytváří **komplikace ve vztahu k dětem**, ač by to mělo působit jako nejlepší zájem a blaho dítěte. Dítě nemá žádná práva k sociálnímu rodiči, stejně jako nemá sociální rodič práva k dítěti. Nedomyšlená legislativa také podle R8 nejvíce omezuje děti, kterých se dotýká: *„No já největší problém pořád vidím v těch zákonech. To si myslím, že jsme hodně pozadu oproti těm západním státům. A nejvíce to ubližuje tomu Máťovi nebo těm dětem, který vyrůstají v těch rodinách.“*

Těm to ubližuje nejvíc. I přes to, že se lidi ohání právy toho dítěte. A ta nevědomost, těch úředníků a těch institucí, v nemocnici, lidí kolem nás. Já, když si s někým sednu a začnu mu povídat, že nemám právo na tohle a na tohle, tak lidi seděj, koukaj, nevěděj.“

Nedostatky se také projevují v oblasti pěstounské péče. **Nepromyšlenost vzdělávání v pěstounské péči** se projevuje tak, že povinné vzdělávání není pěstounům plně přizpůsobeno. Nabídky jsou časově omezené a témata se buď stále opakují anebo mají plnou kapacitu. R1 komentuje situaci takto: *„Nabídky vzdělávání je málo v odpoledních hodinách. Témata jsou pořád dokola. Ročně musím mít 24 h. Když už něco najdu, byla jsem na tom, když ne, je to ve špatný čas. A tak dál. Například jarní prázdniny nebyl ani jeden seminář. Letní nejsou též, ale jako chápu, kdo by se chodil v lete vzdělávat.“* Vzdělávání nese další úskalí, které se vztahuje na oba rodiče. Ač se přípravy zúčastňují oba rodiče, právní náležitosti se vážou jen k jedné osobě, a to pěstounovi. R2: *„Ale všechno vlastně absolvovali já a můj muž a ve výsledku vlastně, kdyby to dopadlo, tak to dítě je svěřený jenom mně. Takže časová dotace a všechno tohle, jsme museli mít oba dva, ale ten výsledek je vlastně jenom na jednoho. Což mi přijde jako dost diskriminační, protože jestli jsme oba dva tím systémem prošli a oba dva jsme museli mít to vzdělávání a ty psychotesty a všechno tohle absolvovat, tak mi přijde nefér, že na rozdíl od heterosexuálního páru, potom máme právní vztah k tomu dítěti jenom jeden.“*

Komplikace při vyplácení příspěvků a dalších náležitostí, se u respondentů projevila tak, že ač byli uznáni jako pěstouni, doklad nebyl pro výplatu dávky na Úřadu práce dostatečný. Komplikace u vyplácení příspěvků poukazuje na nepružnost a nejednotnost podmínek systému či nepřipravenost úřadů na takovou situaci. R8: *„No my jsme se pak dopídily k tomu, že u toho ošetřování stačí, když s tím člověkem žijete ve společné domácnosti a je to nějakým způsobem potvrzený. Takže bylo to takový složitější, nechtělo se jim moc do toho, ale nakonec jsme toho docílili,“*. R2 vyprávěl o své zkušenosti následovně: *„Co se týče třeba jako vyplácení toho pěstounského příspěvku, tak to je taky jako situace a nepříjemnost, kterou jsme měli. Tehdy už jsme vlastně měli tři měsíce právně platný nebo vyznačenou právně platnou vykonatelnost rozsudku o svěření do pěstounské péče a na úřadu práce nás vlastně odkázali na to, že to nejde, že to není právně vhodné nebo dostatečný*

dokument na základě, jehož budou vyplácet pěstounskou dávku, takže až po tom, co jsme udělali, nevím nechci používat silná slova– scénu? Na úřadu práce, tak potom teda jako uznali, že je ten rozsudek platný je. Tak to je takový jako, že se nad tím pousmějete, že vám jedna úřednice řekne, že vlastně jako máte dítě svěřené do pěstounské péče, jste tedy pěstounem, ale na výplatu dávky nemáte nárok ani vy ani to dítě. Ale to je jako o lidech, to asi není skrze nebo v rámci gay rodičovství.“

Změnu by stejnopohlavní rodiče uvítali ve **změně legislativy**, která by se odrazila i na **funkčnosti celého dosavadního systému**. Všechny dosavadní a vzniklé problémy přidružovali respondenti k zákonu. Pokud by se změnila legislativa, mělo by to jasný dopad i na bezproblémové jednání s jednotlivými institucemi. Pokud by byl jednotný zákon, nebyla by potřeba dalších specifikací a zároveň by to usnadnilo práci většině úředníkům. Pokud by stejnopohlavní páry mohly vstoupit do společné adopce, tak by se možná více osvojovaly děti z ústavní péče. Stejně tak je to u pěstounské péče. Párům nejde o konkrétní pojem manželství, klidně by nechaly termín registrovaného partnerství, pokud by právní náležitosti byly stejné. Např. R2 zmiňuje: *„Myslím si, že ne, fakt jako bych jen rád zdůraznil to, že celej ten problém, vlastně ten začátek toho problému je, že registrovaný partnerství je fakt jakobv jiným právním levelu, než je manželství a od toho se vlastně odvíjí celý tohleto, všechno okolo, kdy s tím neumí pracovat na úřadech, kdy se na nás dívají jinak při schvalování pěstounství nebo adopce. A tohle vlastně společně se táhne vlastně celým tím procesem, což je za mě jako ten nejhlavnější problém.“*

Změna zákona by zajistila i nedostatky ve finanční stránce homoparentálních rodin. **Finanční podpora** by se projevila v nároku na dávky v rámci sociálního zabezpečení, upravila by také povinnosti sociálních rodičů vůči dětem. Úleva by se také projevila na odpisech z daní. R4: *„Pro mě je to zákon, protože to je úplně ten hlavní opěrný bod. A aby bylo manželství, který by to vlastně upravilo i výživný. Abych měla já vyživovací povinnost vůči malý v případě, že bysme se rozešly, což není. Malou, abych si mohla taky odečíst z daní, stejně jako přítelkyni, kdyby byla manželkou tak by se zlepšil náš finanční rozpočet, mohla bych si malou osvojit, což taky není, takže jsem pro ni v podstatě cizí. Když umřu tak po mně nebude dědit.“*

Takže to jsou takový jakoby úplně základní věci, který tady chyběj a s čím se jako nepočítá.“

Respondenti poukazují na to, že v jiných zemích takové zákony bez problémů fungují. Inspirace v zahraničních zemích jasně ukazuje, že homoparentální rodiny nejsou žádným problémem a v důsledku uznání práv se nebortí žádný společenský systém. viz R6: *„Jsou už tradiční státy jako je Velká Británie nebo i Španělsko, když bysme řekly, tak tam je to v pohodě. Maj v podstatě rodič jedna a rodič dva. A u nás tohle to jako není. Vůbec tomu nerozumím, proč to tady nejde, když to jinde jde. Tohle jsme dost řešili před porodem, že kdyby se něco stalo, já si myslela, že u porodu umřu (smích), jsem se prvního porodu bála. Takže jsem měla připravenou poslední vůli, že chci, aby se kdyžtak partnerka stala opatrovníkem.“*

Další změnou, kterou by respondenti podpořili, je **více osvěty v různých oblastech**. Pokud se zákon výrazně nezmění, je potřeba školení pro pracovníky ve službách sociální práce. R8: *„A jako, kdyby pracovníci na úřadech a institucích dostali nějaký školení, tak to by bylo taky hezký. Protože není nic trapnějšího, než když někam přijdete a musíte úředníkovi odříkat zákon slovo od slova, protože ho sám nezná.“* Nebo organizaci, která by dokázala zaštitit problematiku homoparentálních rodin a poskytovala by kvalitní a komplexní poradenství. Jak zmínil R4: *„Je to jako jiné, když si stejnopohlavní rodič, tak je hrozně dobře, když potkáš někoho, kdo má tohle za sebou z vlastní zkušenosti. Pohle všeho je ten zákon jako dost nejasný a jak každý kraj k tomu přistupuje jinak, každý soudce k tomu přistupuje jinak, tak pro mě bylo fakt jako důležité, že tam byli oni.“*

Osvěta chybí i v rámci vzdělávání dětí. Je potřeba učit a seznamovat novou generaci s novými podobami rodiny. Je jasné, že předpokládat plošné nadšení je naivní. Potřeba osvěty je ve změně vnímání z negativních konotací na neutrální či pokud to půjde na pozitivní. Prezentace homoparentálních rodin by neměla být v duchu abnormality či podivnosti, ale jako normální věc, se kterou se můžeme setkat a nikomu neškodí. Komentářem R3: *„Spíš tam chybí ta osvěta. Směřem třeba k těm dětem, že je to prostě normální. Ono je to dnes už opravdu docela běžný, stává se to běžným, že jsou dvě ženy, dva muži, ale maj dítě. Jde spíš o to, aby se to víc vědělo. Takže aby to dítě vědělo, že třeba bude mít kamaráda, kterej třeba bude mít dvě mámy, dva táty. Jestli mi rozumíte.“*

Další respondentka poukazuje na **demagogické smýšlení** některých pracovníků v otázkách pěstounské péče či osvojení, kdy pracovníci berou stejnopohlavní páry jako předposlední možnost. Demagogické argumenty jsou staveny na dnes už rozplývajících se genderových rolích a pochybnostech v oblasti zdravého vývoje. Všechna tato tvrzení byla však už několikrát vyvrácena.

3.3.2 Funkční způsoby poskytování služeb

Další prvek, jemuž byla věnována pozornost, byla pozitivní funkčnost sociální práce v rodičovství stejnopohlavních párů. V tomto ohledu už odpovědi respondentů bohatostí neoplývaly. Odpovědi byly různé.

Pozitiva se vztahovala spíše ke konkrétní situaci, zkušenosti respondenta nebo jeho osobnímu pohledu na vývoj postoje společnosti k homoparentálním rodinám. **Klady služeb sociální práce** se objevovali v podpoře stejnopohlavních rodičů a jejich práv. Také v podpoře vzdělávání, v programech a neziskových organizacích. Přínosem je i zlepšující se postoj společnosti ke stejnopohlavním rodičům, obzvláště práce soudů a OSPODu. Klady jsou respondenty pozorovány také v prosazení registrovaného partnerství. Ač neupravuje vše žádané, je to známka k pozitivním kroků vpřed. Rozvoj doby komentovala R9: *„Dneska už je to jiný, už se to vše posunulo. Vlastně v mejch současnejch 41 letech, tak když vim, že od nějakejch 18 člověk ví, že ten muž pro něj není to pravý. Tak je to dost let a fakt se to dost posouvá. Takže jako já si myslim, že ta doba jde dobře, ale teď už jenom jít s tou dobou právnicky anebo takhle, aby se to posouvalo no.“*

Pozitivní hodnocení je věnováno aktivním a v problematice orientovaným pracovníkům ve službách sociální práce. **Podpora erudice a ochoty pracovníků** je pro většinu respondentů zásadní. Respondenti pochvalovali ochotu a zápal pracovníků, se kterými se setkali, např. R4: *„Je to jako jiné, když si stejnopohlavní rodič, tak je hrozně dobře, když potkáš někoho, kdo má tohle za sebou z vlastní zkušenosti. Strašně dobře hodnotím to, že se na ní můžu obrátit i s věcmi, které nevím, jestli můžu řešit, tak mi třeba volala na tu Okresní správu sociálního zabezpečení, ať se tím nemusím zabývat já jo. To se mi strašně líbilo a hlavně, že to fakt dělá, protože to dělat chce, víš a baví jí to.“* Respondenti jsou spokojeni s pracovníci, co jim pomohou se zorientovat v systému náhradní rodinné péče či sociální

zabezpečení. Z pohledu respondentů je právě podpora erudice a ochoty pracovníků důležitá. Otázkou je, jestli si ochotu a nadšení v sociální práci můžeme nárokovat.

V rámci zachování služeb sociální práce jsou v popředí **iniciativy bojující za stejná práva**, jako mají heterosexuální páry o otázce rodičovství. Většina respondentů byla pro zachování iniciativ lobujících za stejná práva. Důraz kladou na rodičovská práva, ale taky způsob prezentace požadavků. Agresivní prezentace by podle nich mohla přinést více škod než užitku. R8: *„Protože, si myslím, že ta organizace Jsme fér, že se ozývá dost a kdyby se ozývala ještě víc, tak už by to nebylo dobrý a už by to na ty lidi nedělalo ten správněj dojem. Třeba organizace Prague Pride i Máje, když to pak vidí a nikdy tam nebyla, jako v průvodu. Protože bejt v průvodu, kde jsou chlapi v koženým a maj na sobě náhubky, tak se jí to hnusí. Takže když Jsme fér chce něco, tak proč jim to ti blbý kazej.“*

Respondenti apelují na to, že větší **potřeba změn v systému** by nebyla potřeba, kdyby se změnil zákon, který by jim dovolil stejné možnosti jako heterosexuálním párům. Chtějí být také právně stejnými rodiči, jako jsou heterosexuální páry. R6 zmiňuje: *„My jen chcem, aby bylo normální a v pohodě, že má naše dítě dvě mámy. Takže ať se zachová to, jak to je, ale změní se zákon, ať jsou stávající podmínky stejný jak pro heterosexuální páry, tak i pro homosexuální. Pak by větších změn potřeba nebylo. No já jen doufám, že se to zas nebude nějak řešit a projednávat. Že tomu zas bude věnována nějaká pozornost. Registrovaný partnerství totiž s rodičovstvím nemá nic společnýho, že jo.“*

3.4 Shrnutí výzkumné části

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jakou mají zkušenost homoparentální páry se sociální prací. K zjištění dopomohly tři stanovené dílčí cíle. Chtěla jsem zjistit, jaká je zkušenost se sociální prací u stejnopohlavních rodičů a jestli služby sociální práce hrají výraznou roli u homoparentálních rodin. Pokud služby sociální práce mají nějakou úlohu v životech stejnopohlavních rodičů, zajímalo mě, jak velkou a zda je pozitivní nebo negativní. Mým zájmem bylo také poukázat na kladné stránky systému služeb sociální práce a na jejich případné nedostatky. Výzkum by měl přinést i pohled na to, co ve službách sociální práce zachovat či změnit.

Dílčím cílem č. 1 bylo zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti v souvislosti s jejich rodičovstvím a jaká je jejich zkušenost, jak se rodiče dostali do kontaktu se službami sociální práce a jak takové poskytování služeb sociální práce probíhalo.

V případě typů služeb sociální práce patřilo mezi nejčastější setkání s OSPOD, Úřady práce, obecními úřady s rozšířenou působností a krajskými úřady vzhledem k náhradní rodinné péči, doprovodnými organizacemi v oblasti pěstounské péče, právními poradnami, Okresní správou sociálního zabezpečení, klinikami poskytující možnosti asistované reprodukce a soudy. **Zajímavé je, že si většina respondentů z počátku myslela, že nemá žádné zkušenosti se službami sociální práce, ač každý z respondentů měl minimálně jednu zkušenost.**

Osm z devíti respondentů iniciovali kontakt se službami sociální práce sami. Bylo to nejčastěji z důvodů shánění informací ohledně možnosti založení rodiny (náhradní rodinná péče, asistovaná reprodukce, institut náhradního mateřství), práv sociálních rodičů a dětí, orientace v legislativě (manželství vs. registrované partnerství a co podmiňuje v právních náležitostech rodičovství), nárok na vyplácení dávek poskytovaných systémem sociálního zabezpečení (ošetřovné, dávky pěstounské péče apod.).

Poskytování služeb probíhalo ve více než polovině případů kladně. Pracovníci ve službách sociální práce byli ochotní a aplikovali způsob pomoci v sociální práci. **V ostatních případech se respondenti setkávali s nevědomostí či osobními názory a postoji pracovníků, které ovlivňovaly průběh poskytování služeb sociální práce. Jejich konání mohou hodnotit jako kontrolní přístup v sociální práci. V osmi z devíti případů byl průběh ovlivněn legislativní úpravou, která se ke stejnopohlavním rodičům staví diskriminačně.**

Dílčí cíl č. 2 zjišťoval, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby rodičů či jak kontakt se službou sociální práce ovlivnil rodinné fungování. Uspokojení a neuspokojení potřeb na sobě bylo ve většině případů zcela závislé. Nesplněné potřeby byly způsobené nedostatečně přizpůsobeným systémem a saturované potřeby byly mnohdy uspokojeny adaptací respondentů na stávající systém.

Vzhledem k systému služeb sociální práce se podařilo většině případů uspokojit potřebu založení homoparentální rodiny. K jejich založení přispěl

buď systém náhradní rodinné péče (adopce, pěstounská péče) nebo asistovaná reprodukce. Jeden případ si vytvořil rodinu bez ohledu na využití služeb sociální práce. **U jednoho případu nebyly služby uspokojeny ani v případě náhradní rodinné péče, což bylo ovlivněno jednotlivcem v rozhodující komisi o přidělení dítěte do rodiny.** V otázkách práv sociálního rodiče a dítěte, včetně finančního zajištění rodiny, systém služeb sociální práce plně saturovat potřeby nedokázal z důvodu neukotvení práv sociálního rodiče v legislativním aparátu.

Kontakt rodiny se službami sociální práce ovlivňuje rodinné fungování podle míry intervence a výběru způsobu založení homoparentální rodiny. Všechny respondenty ovlivňují služby sociální práce a systémové nastavení. Hlavně je ovlivňují v důkladném plánování ve věcech, jež jsou pro heterosexuální páry běžné. Stejnopohlavní rodiny musejí přizpůsobit svoje běžné fungování procesům, které jsou nezbytné při zakládání rodiny, důkladně se připravovat na nenadálé situace a počítat s případnými kontrolami OSPODu. **V některých případech mohou určití pracovníci zamezit vzniku homoparentální rodiny.**

Dílčí cíl č. 3 se věnoval zjištění, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc ze strany služeb sociální práce. Konkrétně v čem by takové služby měly své fungování změnit a v čem zachovat.

Potřeba změny se nejvíce odrážela ve změně legislativy, protože současná právní úprava podmiňuje a přináší mnohé bariéry, na které stejnopohlavní páry naráží. Hlavním požadavkem respondentů bylo, aby se změnil zákon a registrovaném partnerství nebo manželství, jež by přinesl **stejná práva jako mají heterosexuální páry.** Kdyby k této změně došlo, nemusely by se měnit a nikterak ošetřovat jednotlivě zábrany, na které rodiny narážejí. Mezi takové, které by bylo potřeba změnit, patří právo sociálního rodiče na dítě partnera (ať už biologického rodiče nebo osvojitele), možnost společného osvojení a společného pěstounství (mohl by se zvýšit počet pěstounů či osvojitelů), možnosti, jak zaopatřit dítě, v případě nenadálé situace v rodině (finančně i z pohledu péče o dítě). **Ohlasy se projevíly také u zřízení služby sociální práce, která by pomohla v orientaci práv, možností a samotných procesů, které jsou soudobě nezbytné k založení homoparentální rodiny. Změnit by se měl také přístup vzdělávání jak pracovníků ve službách sociální práce,**

tak ve školských zařízeních a dalších institucích, aby byly plošně obeznámeny s existencí tohoto typu rodiny.

Zachovány by měly být iniciativy, které podporují osvětu a zrovnoprávnění registrovaného partnerství v otázkách rodičovství. Dále pracovníci služeb sociální práce, kteří své povolání vykonávají v kontextu pomoci a s ohledem na etický kodex, bez sebemenších náznaků diskriminačního chování.

3.5 Závěr a diskuze

Provedený výzkum z většiny odpovídal nepříznivému nastavení systému služeb sociální práce v rodičovství stejnopohlavních párů, které bylo popisováno v teoretické části. Překvapivé bylo, že se homoparentální rodiny minimálně setkávaly s neziskovými organizacemi nebo minimálně využívaly sociálních služeb. Může to být i z důvodů nízkého věku dětí nebo nepotřebnosti konkrétního zaměření sociální služby.

Podivuhodné bylo, že respondenti svůj kontakt nevnímali jako setkání se službami sociální práce. Myslím, že to mohl být jeden z důvodů, proč někteří oslovení respondenti odmítli rozhovor poskytnout, zkrátka si mysleli, že žádné zkušenosti nemají, ač tomu mohlo být zcela jinak.

Většina zkušeností, kterou respondenti popisovali, byla pozitivní. Nikoliv ke vztahu k výsledku, ale z hlediska průběhu komunikace a jednání s pracovníky ve službách sociální práce. Jen v některých případech byly zkušenosti s průběhem, vzděláním či ochotou negativní. Věc k zamyšlení, na kterou poukázal z respondentů je, zda se takové věci dají vůbec nárokovat. Lze požadovat po sociálních pracovnících ochotný a milý přístup nebo je zápal pro věc ryze osobnostní přidaná hodnota? Pokud tyto pracovníci budou brát práci jako rutinu a vytratí se chuť pomáhat, je možné, že klesne i šance stejnopohlavních párů k založení rodin. Ochotu poradit a nápomoc v orientaci ocenila většina respondentů.

Zajímavé je, že systém nikterak neupravuje ani institut náhradního mateřství či asistovanou reprodukci. Jak je z výzkumu patrné, kliniky poskytují pomoc i lesbickým párům a pohybují se vědomě na hraně zákona. Poukázat v této souvislosti mohou ještě na jednu věc. Odměna, kterou si nárokují dárci či náhradní matky, je čistě na domluvě mezi jednotlivci. Cena ze takovou „službu“ se může pohybovat v rámci

několika desítek tisíc korun. Tento fakt může vést k finančním podvodům, zneužívání sociálně slabších žen, aby pronajímaly svou dělohu nebo odmítnutí dítě předat biologickému otci.

Stejnopohlavní páry se z důvodu nerovného postavení jejich rodičovství s ohledem na rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím setkávají s řadou komplikací v běžném životě. Rodiče musí přemýšlet, kam dají dítě do školy či školy, aby nebylo šikanováno homofobním učitelem, narážejí na bariéry v zastupování dětí, musí pomocí zákonných opatření dopředu zajišťovat události, které by mohly nastat.

Nerovnost systému se také projevuje v práci institucí, jejichž pracovníci bývají neznalí, komplikují průběh práce či zabraňují právnímu nároku z důvodu neznalosti problematiky. Pokud by se změnil zákon, který by registrovaným partnerům přidělil stejné právní atributy jako manželům, většina problému, se kterými se stejnopohlavní rodiče potýkají, by rázem zmizela.

Ze všech rozhovorů bylo patrné, jak se gay a lesbické páry opakovaně setkávají s odmítavým přístupem a ač se tvrdí, že homosexualita nikomu nevádí, je jim stále zamezováno právo na vlastní rodinu.

Pokud žijeme v demokratickém státě, který bojuje za lidská práva a svobodu, jak je možné, že jsou osoby v tomto ohledu tak striktně omezovány? Pokud se podíváme do jiných zemí světa, je zřejmé, že homoparentální rodiny nejsou žádným ohrožením, je to jen jedna z forem transformace rodin.

ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jakou mají zkušenost homoparentální páry se sociální prací. U zrodu myšlenky diplomové práce stály výzkumy a články v časopisech, které mi byly inspirací pro zvolení daného tématu. Většina autorů se věnovala v oblasti homoparentality pouze činností orgánu sociálně právní ochrany dětí a tak jsem chtěla okruh zkoumání rozšířit. Oporou výzkumné části byla teoretická část diplomové práce podložená odbornou literaturou.

Teoretická část byla rozdělena na tři subkapitoly. První subkapitola pojednávala o základních pojmech, jimiž byly sociální práce, služby sociální práce a sociální služby. Dále sexuální orientace, sexuální chování a sexuální identita. Tato subkapitola popisovala také rodinu, rodičovství a sociální roli, LGB(T) menšinu a komunitu a homoparentalitu.

Druhá subkapitola diplomové práce představila vybrané typy služeb sociální práce vztahující se k rodičovství. Mezi ně byly zařazeny orgán sociálně právní ochrany dětí, systém náhradní rodinné péče, vybrané sociální služby věnující se rodinám s dětmi, neziskové organizace, které se věnují homoparentalitě a LGB(T) komunitě, možnosti asistované reprodukce, institut náhradního mateřství a také Úřad práce ČR.

Poslední subkapitolou teoretické části práce byly potřeby homoparentálních rodin, jejich saturace a překážky a kontext pomoci a kontroly při sociální práci s homoparentálními rodinami.

Metodická část diplomové práce se věnovala hlavnímu výzkumnému cíli, formulaci dílčích výzkumných cílů, popisu výzkumné strategie, průběhu výzkumu a způsobu zpracování získaných dat. Text obsahoval i etická rizika výzkumu z hlediska validity a reliability. Dále metodická část obsahovala analýzu a interpretaci získaných dat podle dílčích cílů práce, které chtěly zjistit, s jakými službami sociální práce mají stejnopohlavní rodiny zkušenosti v souvislosti s tématem jejich rodičovství a jaké je jejich zkušenost. Dále byl cíl zjistit, jak služby sociální práce dokázaly saturovat potřeby rodičů či jak kontakt se službou ovlivnil rodinné fungování a zjistit, v čem by homoparentální rodiny potřebovaly pomoc ze strany služeb sociální práce.

Role sociální práce v rodičovství homoparentálních párů se na první pohled může zdát jako nepotřebná. Při bližším prozkoumání a zmapování služeb sociálních práce se můžeme všimnout mnohých souvislostí. Zjištění, která vyplynula

z výzkumného šetření, se z většiny shodovala s uvedenými okruhy teoretické části. Největší shoda byla v oblastech rodiny a rodičovství, zkušeností se službami sociální práce, potřebami homoparentálních rodin a kontextem pomoci a kontroly. Oblastí, která byla respondenty zmíněna minimálně, ač o ní byla v teoretické části zmínka, jsou sociální služby v oblasti rodičovství. Důvodem může být nízký věk dětí anebo absence situace, která by využití sociálních služeb podmínila.

Z výzkumného šetření lze souhrnně vyvodit tři hlavní závěry. Prvním závěrem je, že homoparentální rodiny mají zkušenosti se službami sociální práce, konkrétně se sociálně právní ochranou dětí, Úřady práce, obecními úřady s rozšířenou působností a krajskými úřady vzhledem k náhradní rodinné péči, doprovodnými organizacemi v oblasti pěstounské péče, právními poradnami, Okresní správou sociálního zabezpečení, klinikami poskytující možnosti asistované reprodukce a soudy. V pořadí druhý závěr výzkumného šetření je, že služby sociální práce spíše dokázaly saturovat potřeby stejnopohlavních rodičů, pokud jim to legislativní rámec přímo nezakazoval. Poslední, třetí zjištění proklamuje, že největší pomoc potřebují stejnopohlavní rodiče ve změně stávajících zákonů vzhledem k rodičovství a pokud ne, zajištění pomoci, lepší orientace a vzdělanosti v problematice homoparentality.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Sborníky

BRUNCKO, S. *Dny práva 2012. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič?* Brno: Masarykova univerzita. 1343 str. 1. vydání, 2013. ISBN 978-80-210-6319-8

KICZKOVÁ, Z., „Sociálně materstvo: koncepcia a príbeh In: HANÁKOVÁ, P, HECZKOVÁ L., KALIVODOVÁ, E. *V bludném kruhu: mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, 437 s., [12] s. barev. obr. příl. Gender sondy. ISBN 80-86429-49-0.

JANEBOVÁ, R., VELČOVSKÁ, I., BŘÍZOVÁ, T. „Co z těch dětí vyroste?“ *O rizicích oprese sociální práce vůči stejnopohlavním rodičům.* In: Gender, rovné příležitosti a výzkum. Ročník 14. Číslo 2/2013. Vydává Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v.i. Str. 97. ISSN 1213-0028

POLÁŠKOVÁ, E. *Některá specifika mezigeneračních vztahů v plánovaných lesbických rodinách.* In: Sociální práce. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. 4/2012. str.172. [online]. © 2012 [Cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

Monografie

BAUMAN, Z. *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout.* Praha: Academia, 2013, 155 s. XXI. století. ISBN 978-80-200-2270-7.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S., KRAUS, B. a kolektiv. *Slovník sociální patologie.* Praha. Grada Publishing a.s..2017, s. 54. ISBN 978-80-271-0599-1.

BEŇOVÁ, K. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR.* Praha: Úřad vlády ČR, 2007. ISBN 978-80-87041-33-8.

BIDDLE, B. J. (1979). *Role theory: Expectations, identities, and behaviors.* New York: Academic Press

DITTRICHOVÁ, J., PAPOUŠEK, M., PAUL, K. a kol. *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče.* Praha. Grada. 2004. 188 str. ISBN 80-247-0399-8.

FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie: pohlaví a sexuality.* Věrovany: J. Piszkiwicz, 2004, 159 s. ISBN 80-86768-06-6.

- GILLNEROVÁ, I. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000, 79 s. Učebnice = Fortuna. ISBN 80-7168-683-2.
- HEDNL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha. Portál. 2016. ISBN 978-80-262-0982-9, Str. 440
- JANEBOVÁ, R. *Teorie a metody sociální práce – reflexivní přístup*. Hradec Králové. Gaudeamus. 2014. ISBN 978-80-7435-374-1
- JANEBOVÁ, R, KAPPL M, SMUTEK, M. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou: sborník z konference IV. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové 12.-13.10.2007*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 374 s. Texty k sociální práci. ISBN 978-80-7041-118-6.
- KELLER, J. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7419-031-5.
- KOLUCHOVÁ, J. *Z výsledků dlouhodobých výzkumů pěstounských rodin. *Pediatric pro praxi**. 2003, roč.5., č.3., ISSN 1213-0494.
- KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016, 271 s. ISBN 978-80-262-1154-9.
- MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, 166 s. ISBN 978-80-246-3336-7.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MÜHLPACHR, P. *Sociální práce jako životní pomoc*. Brno: MSD, 2006, 228 s. ISBN 80-86633-62-4.
- NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-041-4.
- PILKA, R. *Gynekologie*. Praha: Maxdorf, 2017, 332 s. Jessenius. ISBN 978-80-7345-530-9.

POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: MU, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 75 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-00-1.

SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, 239 s. Monographica. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠUBRT, J., NĚMECKÝ M. *Jedinec a společnost: úvahy nad konceptem homo sociologicus*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018, 171 s. Studijní texty. ISBN 978-80-7419-266-1.

VOKURKA, M. a kol. *Velký lékařský slovník*. 10. vyd. Praha: MAXDORF, 2015. 1126 s. ISBN 978-80-7345-456-2.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (2008). *Sociální psychologie* (2., přeprac. a rozš. vyd). Praha: Grada.

WEISS, P. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010, xiii, 724 s. ISBN 978-80-247-2492-8.

ZVĚŘINA, J. *Sexuologie (nejen pro lékaře)*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2003. 287 s. ISBN 80-7504-264-5.

Články

Asistovaná reprodukce u single osob a homosexuálních párů. *Právní prostor*. [online]. © 2020 [Cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/asistovana-reprodukce-u-single-osob-a-homosexualnich-paru>

Azylové domy. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2.2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1581780537617_3&zak=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD&zao k=&sd=azylov%C3%A9+domy

Co je OSPOD? *Oddělení sociálně-právní ochrany dětí Moravský Krumlov*. [online]. © 2020 [Cit. 2.2. 2020]. Dostupné z: <http://77.48.246.108/index.php/co-je-spod>

Dávky pěstounské péče. *Úřad práce České republiky*. [online]. © 2020 [Cit. 2.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece>

Fun&Run. *Prague Pride*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/fun-run>

Gay a lesbické rodičovství. *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva*. [online]. © 2020 [Cit. 11.3. 2020]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20100123033653/http://lgbt.poradna-prava.cz/gay-a-lesbicke-rodicovstvi.html>

Hašková, A., Pomklová, K. *Sociální pracovníci a pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a lesbické biologické matky. Sociální práce*. [online] © 2015 [Cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/sp5-2015_web-bez-prebalu-171231122317.pdf

Hnutí. *Amnesty International*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/hnuti>

Intervenční centra. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?sd=interven%C4%8Dn%C3%AD+centra&zak=&zaok=&SUBSESSION_ID=1581782324475_8

Je tu někdo, komu porodí dítě náhradní matka? *Emimino.cz*. [online]. © 2020 [Cit.12.3.2020]. Dostupné z: <https://www.emimino.cz/diskuse/je-tu-nekdo-komu-porodi-dite-nahradni-matka-111193/>.

Kdo jsme. *Jsme fér*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/kdo_jsme

Krizová pomoc. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1581782645957_9&zak=&zaok=&sd=krizov%C3%A1+pomoc

Legislativa. *Pronatal člen skupiny Medicon*. © 2020 [Cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: <https://pronatal.cz/cs/legislativa>

Listina základních práv EU. *FRA - Prosazování a ochrana vašich základních práv v celé EU*. © 2020 [Cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/cs/eu-charter/article/9-pravo-uzavrit-manzelstvi-pravo-zalozit-rodinu>

Náhradní mateřství. *IVF Zlín Czech Republic*. © 2020 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi>

Návrh usnesení Evropského parlamentu o sexuálním a reprodukčním zdraví a právech. *Evropský parlament*. © 2020 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0306+0+DOC+XML+V0//CS>

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1581778104565_2&zak=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD&zaok=&sd=n%C3%ADzkoprahov%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+pro+d%C4%9Bti+a+ml%C3%A1de%C5%BE

NZDM Modrý pomeranč. *Salinger*. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.salinger.cz/nzdm-modry-pomeranc>

O Logosu. *Logos*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <http://www.logoscr.cz/o-logosu>

O konferenci. *Hradecké dny sociální práce 2017*. [online]. © 2020 [Cit. 15.3. 2020]. Dostupné z: <http://hradeckednysp17.usp-uhk.cz/o-konferenci>

O nás. *Mezipatra*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <http://www.mezipatra.cz/festival/o-nas.html>

O nás. *Prague Pride*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/o-nas>

O nás. *Stud*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.stud.cz/o-nas.html>

O podpoře duhových rodin. *Prague Pride*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/lgbt-rodiny>

Úřadu práce. *Úřad práce České republiky*. [online]. © 2020 [Cit. 2.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/o-uradu-prace>

Pěstounská péče. *Stejná rodina* [online]. Praha: PROUD, © 2013-2014 [Cit. 9.3.]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/pestounska-pece.html>

Pitoňák, M. *Sexualita a ne-heterosexuality*. *Queergeography.cz* [online]. © 2016 [Cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.queergeography.cz/sexualita-a-ne-heterosexuality/>

Pitoňák, M. *Rodičovství párů stejného pohlaví*. *Queergeography.cz* [online] © 2018 [Cit. 08/02/2020], <https://www.queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/rodicovstvi-paru-stejneho-pohlavi/>

Pomoc v hmotné nouzi. *Úřad práce České republiky*. [online]. © 2020 [Cit. 2.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#sphn>

Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu. *Rejstřík firem*. [online]. © 2020 [Cit. 11.2. 2020]. Dostupné z: <https://rejstrik-firem.kurzy.cz/22895507/platforma-pro-rovnopravnost-uznani-a-diverzitu-z-s/>

Pride Bussines Forum. *Prague Pride*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/pbf>

PROUDu. *Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu*. [online]. © 2020 [Cit. 11.2. 2020]. Dostupné z: <http://proud.cz/o-proudu/cile-a-vize.html>

Raná péče. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESION_ID=1581775614614_1&zak=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD&zaok=Hradec+Kr%C3%A1lov%C3%A9&sd=ran%C3%A1+p%C3%A9%C4%8De

Rodičovská příprava. *Prague Pride*. [online]. © 2020 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/pripravka>

Rozdíly. *Jsme fér*. [online]. © 2020 [Cit. 20.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/rozdily>

Sbarvouven.cz. *Prague Pride*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/lgbt-poradna>

Semafor. *Salinger*. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.salinger.cz/centrum-semafor>

Sirotčí důchod. *Česká správa sociálního zabezpečení*. © 2020 [Cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/sirotci-duchod>

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?sd=soci%C3%A1ln%C4%9B+aktiviza%C4%8Dn%C3%AD+slu%C5%BEby+pro+rodiny+s+d%C4%9Btmi&zak=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD&zaok=Hradec+Kr%C3%A1lov%C3%A9&SUBSESION_ID=1581779909842_2

Státní sociální podpora. *Úřad práce České republiky*. [online]. © 2020 [Cit. 2.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/statni-socialni-podpora>

Stojí za námi. *Jsme fér*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/stoji_za_nami

Společně posuzované osoby. *Člověk v právu*. [online]. © 2020 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <http://www.clovekvpravu.cz/pravo-socialniho-zabezpeceni-301/davky-statni-socialni-podpory-aktualizovano-k-112012-303/spolecne-posuzovane-osoby-560>

Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství. *Právní prostor*. [online]. © 2020 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>

Teorie motivace podle Maslowa. *Mentem trénujte svůj mozek*. [online]. © 2020 [Cit. 9.3. 2020] Dostupné z: <https://www.mentem.cz/blog/teorie-motivace/>

The State of Studies and Research on the Homosexual Parent Family in Italy. Bertocchi, F. (2017). [Italian Sociological Review, 7 (3), 275-300] Retrieved from <http://dx.doi.org/10.13136/isr.v7i3.192>

Terénní programy. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1581780537617_3&zak=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD&zaok=&sd=ter%C3%A9nn%C3%AD+programy

Triangl. *Salinger*. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: <https://www.salinger.cz/triangl>

Vdovký/vdovecký důchod. *Česká správa sociálního zabezpečení*. © 2020 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/vdovsky-vdovecky-duchod>

Výpočet mzdy – slevy na dani a daňová zvýhodnění © 2020 [Cit. 9. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/dane-a-mzda/mzda/vypocet-mzdy-a-zalohy-na-dan/slevy-na-dani/>

Výroční zpráva 2018. *Queer Geography*. [online]. © 2020 [Cit. 12.2. 2020]. Dostupné z: https://www.queergeography.cz/wp-content/uploads/2019/11/QG_VYROCNI-ZPRAVA-2018.pdf

Zásady a obsah věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a samosprávné profesní organizaci. *Docplayer.cz*. [online]. © 2020 [Cit. 5. 3. 2020]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/27988462-A-zasady-a-obsah-vecneho-zameru-zakona-o-socialnich-pracovnicich-a-samospravne-profesni-organizaci-dale-jen-zakon-o-socialnich-pracovnicich.html>

Zákony

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Předpisů © 2012 [Cit. 11. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89?text=osvojen%C3%AD#cast2>

Zákon č. 108/2013 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: Sociální zabezpečení 16.1. 2017, ISBN 978-80-7488-211-1.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů © 2006 [Cit. 11. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111#cast3>

Zákon číslo 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů © 2006 [Cit. 9.3. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů © 1999 [Cit. 11. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117#cast3>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů © 1999 [Cit. 08. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: *Přehled sociálních služeb*

Příloha č. 2: *Schéma rodiny v mikro-, mezo- a makrosystému*

Příloha č. 3: *Rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím*

Příloha č. 4: *Maslowova pyramida potřeb*

Příloha č. 5: *Pomoc*

Příloha č. 6: *Kontrola*

Příloha č. 7: *Přepis rozhovoru s respondentem 4*

Příloha č. 1: Přehled sociálních služeb (dle z. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v. z. p. p.)

Název sociální služby	Popis služby
Sociální poradenství	
Sociální poradenství – základní, odborné	<p>Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.</p> <p>Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.</p>
Služby sociální péče	
Osobní asistence	<p>Osobní asistence je terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí osob a při činnostech, které osoba potřebuje.</p>

Pečovatelská služba	Pečovatelská služba je terénní nebo ambulantní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba poskytuje ve vymezeném čase v domácnostech osob a v zařízeních sociálních služeb vyjmenované úkony.
Tísňová péče	Tísňová péče je terénní služba, kterou se poskytuje nepřetržitá distanční hlasová a elektronická komunikace s osobami vystavenými stálému vysokému riziku ohrožení zdraví nebo života v případě náhlého zhoršení jejich zdravotního stavu nebo schopností.
Průvodcovské a předčitatelské služby	Průvodcovské a předčitatelské služby jsou terénní nebo ambulantní služby poskytované osobám, jejichž schopnosti jsou sníženy z důvodu věku nebo zdravotního postižení v oblasti orientace nebo komunikace, a napomáhá jim osobně si vyřídit vlastní záležitosti. Služby mohou být poskytovány též jako součást jiných služeb.
Podpora samostatného bydlení	Podpora samostatného bydlení je terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.
Odlehčovací služby	Odlehčovací služby jsou terénní, ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je jinak

	pečováno v jejich přirozeném sociálním prostředí; cílem služby je umožnit pečující fyzické osobě nezbytný odpočinek.
Centra denních služeb	V centrech denních služeb se poskytují ambulantní služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.
Denní stacionáře	V denních stacionářích se poskytují ambulantní služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení, a osobám s chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.
Týdenní stacionáře	V týdenních stacionářích se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení, a osobám s chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	V domovech pro osoby se zdravotním postižením se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.
Domovy pro seniory	V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.

<p>Domovy se zvláštním režimem</p>	<p>V domovech se zvláštním režimem se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.</p>
<p>Chráněné bydlení</p>	<p>Chráněné bydlení je pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.</p>
<p>Sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče</p>	<p>Ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče se poskytují pobytové sociální služby osobám, které již nevyžadují lůžkovou péči, ale vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nejsou schopny se obejít bez pomoci jiné fyzické osoby a nemohou být proto propuštěny ze zdravotnického zařízení lůžkové péče do doby, než jim je zabezpečena pomoc osobou blízkou nebo jinou fyzickou osobou nebo zajištěno poskytování terénních nebo ambulantních sociálních služeb anebo pobytových sociálních služeb v zařízeních sociálních služeb.</p>

Služby sociální prevence	
Raná péče	Raná péče je terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.
Telefonická krizová pomoc	Služba telefonické krizové pomoci je terénní služba poskytovaná na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života nebo v jiné obtížné životní situaci, kterou přechodně nemohou řešit vlastními silami.
Tlumočnické služby	Tlumočnické služby jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované osobám s poruchami komunikace způsobenými především smyslovým postižením, které zamezuje běžné komunikaci s okolím bez pomoci jiné fyzické osoby.
Azylové domy	Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.
Domy na půl cesty	Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb

	v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.
Kontaktní centra	Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Cílem služby je snižování sociálních a zdravotních rizik spojených se zneužíváním návykových látek.
Krizová pomoc	Krizová pomoc je terénní, ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami.
Intervenční centra	Na základě vykázaní ze společného obydlí podle zvláštního právního předpisu je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové.

Nízkoprahová denní centra	Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší.
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.
Noclehárny	Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování.
Služby následné péče	Služby následné péče jsou ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám s chronickým duševním onemocněním a osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly lůžkovou péči ve zdravotnickém zařízení, absolvovaly ambulantní léčbu nebo se jí podrobují, nebo osobám, které abstinují.
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci

	překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.
Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením	Sociálně aktivizační služby jsou ambulantní, popřípadě terénní služby poskytované osobám v důchodovém věku nebo osobám se zdravotním postižením ohroženým sociálním vyloučením.
Sociálně terapeutické dílny	Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.
Terapeutické komunity	Terapeutické komunity poskytují pobytové služby i na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickým duševním onemocněním, které mají zájem o začlenění do běžného života.
Terénní programy	Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně.

<p>Sociální rehabilitace</p>	<p>Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.</p>
-------------------------------------	---

Příloha č. 2: Schéma rodiny v mikro-, mezo- a makrosystému

Schéma 3 Rodina v mikro-, mezo- a makrosystému

Zdroj: Kraus (2014, s. 123)

Příloha č. 3: *Rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím*

Manželství	Registrované partnerství
Symbolicky, pocitově	
„Manželé“.	„Registrovaní partneři“.
Manželství je základním kamenem rodinného práva.	Registrované partnerství je administrativním úkonem.
Snoubenci se mohou vzít na téměř jakékoli matrice nebo českém konzulátu v zahraničí.	Registrovaní partneři jen na 14 určených úřadech.
V případě ohrožení života snoubence může přijít v úvahu zjednodušený postup při vstupu do manželství.	V případě registrovaného partnerství žádný zjednodušený postup neexistuje.
Dva svědci.	Beze svědků.
Prohlášení činí před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva.	Pouze před matrikářem.
Prakticky	
Pracovní volno 2 dny na svatbu.	Není.
Automaticky vzniká společné jmění manželů. Jeho existence zlehčuje život manželů, kteří si nemusí ke všemu udělovat plnou moc. Také znamená, že na manžela může při dědění připadnout větší podíl než na registrovaného partnera.	Nevzniká, partneři jsou jen podíloví spoluvlastníci. Není žádná úprava vypořádání majetku v případě rozpadu vztahu.
Při uzavření sňatku si snoubenci mohou určit, jaké společné příjmení budou používat.	Nelze, je třeba žádat dodatečně po registraci.
Mají nárok na vdovský a vdovecký důchod.	Nemají.
Po úmrtí manžela přechází na manžela nárok na různé dávky (důchod, nemocenské atd.).	Nepřechází.

Děti mají nárok na sirotčí důchod po svém rodiči.	Děti tento nárok nemají ve vztahu k partnerovi, který není biologickým rodičem.
Ve vztahu k dětem	
Manžel může přiosvojit dítě druhého manžela (například z předchozího vztahu).	Nelze.
Mohou společně osvojit dítě z ústavu.	Nelze.
Mohou být společnými pěstouny.	Nelze.
Podmínkou rozvodu je úprava vztahů k dětem.	Není upraveno. Partner, který není biologickým rodičem, nemá automaticky možnost děti dále vídat a nemá ani povinnost platit výživné.

Zdroj: Jsmefer.cz/registrovane_partnerstvi_neni_manzelstvi

Příloha č.4 Maslowova pyramida potřeb

obrázek převzat z webového portálu mentem.cz.

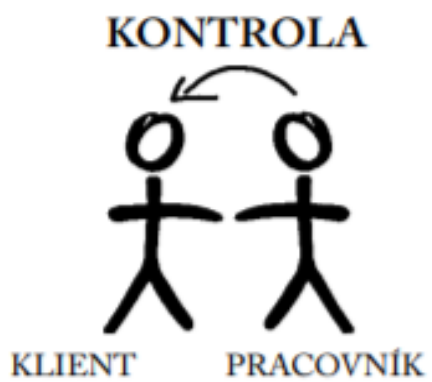
Zdroj: Teorie motivace podle Maslowa, 2018, online

Příloha číslo 5: *Pomoc*

Zdroj: Úlehla, 2004 s. 21-22

Příloha č. 6: *Kontrola*

Zdroj: Úlehla, 2004, s. 21-22

Příloha č.7: Přepis rozhovoru s respondentem 4

Muž, syn 20 měsíců, partneri – 33 let a 30 let, 6 let spolu, délka rozhovoru 49:04 min

Jakou máš zkušenost se službami sociální práce? Pověz mi o tom.

R4: „No tak my máme, malý má vlastně svoji opatrovnici, kterou je teda sociální pracovnice z OSPODu, podle jeho trvalého bydliště, kterým je zatím ještě Cheb a doprovází nás organizace doprovázejících, která doprovází pěstouny. Takže tohle, potom, protože jsem musel na mateřskou nebo jsem na mateřské na rodičáku, takže mám styk s Úřadem práce a Okresní správou sociálního zabezpečení.“

Kdo inicioval spolupráci se službou sociální práce, vy sami?

R4: „No tak my jsme si to, zjišťovali ze začátku sami. No ono to bylo, my jsme se rozhodli už tak před čtyřmi lety, vlastně po dvou letech vážného vztahu, že bychom nějakým způsobem chtěli dítě. Mapovali jsme možnosti, jak to vlastně jde. Abychom nemuseli nějak obcházet zákon nebo udělat něco, co by se přičilo těm jako právním předpisům jo. Nebo nechtěli jsme to obcházet nebo to nějak pročůrávat a zároveň když jsme se rozhodli pro to náhradní rodičovství, tak se nám obrovsky líbilo, že bysme pomohli nějakému dítěti, které by třeba bylo v ústavní výchově, jo. Nebo, které by skončilo třeba někde jinde. No takže jsme si řekli že jo, a začli jsme mapovat informace.“

Řekneš mi prosím, jak spolupráce s danou službou probíhala?

R4: „Tím, že jsem sociální pracovník a pedagog, tak jsem věděl koho se jít zeptat víc. Takže jsem všechny ty informace dostával velmi rychle a bylo to spíš takové přátelské než jako úřednické. Tak nám řekli informace, jaké jsou formy náhradní rodinné péče ať to zvážíme a šli jsme do toho. Ono jako žádné velké zvažování tam nebylo. My jsme věděli, že nechceme být sami a že dítě chceme.“

Ty si říkal, že k vám byli přátelští, pokračuje to tak i u těch doprovázejících organizací?

R4: „Jojo, ty doprovázející organizace ty jsou možná ještě lepší. My jsme tam dělali tu přípravu pěstounů u nich, takže jsme si je nechali. A to bylo jako fakt jako hrozně lidské. Tam se podle mě vybudoval ten vztah. Takže my jsme jako ani neměli myšlenky tu organizaci měnit a nechali jsme si je jako doprovázející. Ti lidi k nám byli tak jako lidsky blízcí, šlo to tak jako ruku v ruce. A byl tam psycholog i sociální pracovnice, takže jsme věděli, že kdyby nám to jo nešlo nebo kdybychom třeba do budoucna potřebovali jejich pomoc tak, že tu důvěru naši měli, proto jsme si je nechali, no.“

Takže všechno působí, že bylo naprosto v pořádku, neměli jste nikde žádný zádrhel?

R4: „No my jsme měli zádrhel až vlastně teda po zařazení do evidence pěstounů a osvojitelů, protože my jsme teda přípravu splnily. Všechny ty psychologické posudky jsme splnili, nicméně jsme byli v evidenci u nás v kraji jo a prostě šel čas a my jsme čekali skoro rok. Byli jsme zařazení v červenci a čekali jsme rok a pořád jako nic. A věděli jsme, že ti ostatní, co s náma na té přípravě byli, tak mají dítě. No tak jsme začli jako pátrat, co se děje. A bylo nám naznačeno, že u nás v kraji by to byl obrovský problém. Že by to kraj úplně nepodpořil. Takže jsme se zařídili jinak. A prostě jsme si na internetu našli stránky ostatních krajských úřadů, které dělají právě tuhle náhradní rodinou péči. A tam jsme si vytipovávali dítko, které bysme chtěli. Tím že jsme měli požadavky, ať má to dítě určitý počet let, nějakou etnicitu nebo víš, ať je zdravé a takhle, tak jsme tak jako vybírali a nakonec jsme v karlovarském kraji vybrali dítko. A tam to bylo velmi příjemné a strašně rychlé. Tam to bylo výborné. Jsme tam zavolali a domluvili jsme si schůzku. Přijeli jsme, paní velmi ochotné, i doprovázející organizace z toho karloveského kraje i ti přechodní pěstouni, tam to fakt bylo výborné. Jako to se vůbec nedá srovnat. Jo tím že oni si vlastně museli vyžádat náš spis, takže oni si vyžádali náš spis z našeho kraje a ten zas jako měsíc náš kraj posílal měsíc do těch Karlových varů, aby ho měli. Na základě čehož dopasovali, že jsme tomu dítěti vhodní, protože se vybírají rodiče pro dítě, že. Ne dítě pro rodiče. Takže náš kraj no tam to trochu kulhá no. Ale to je prostě o lidech spíš než o nějaké sociální práci profesní.“

Využívali jste ještě nějakých jiných služeb sociální práce?

R4: „Asi ne.“

Jaký byl důvod kontaktu se službou sociální práce?

Viz. předchozí – stát se pěstouny a mít v rodině dítě.

Jak uspokojila sociální služba vaše potřeby? /Splnila služba vaše očekávání?

Pověz mi o tom.

R4: „Co se týká karlovarského kraje tak ano, tam byl ten přístup absolutně profesionální, naprosto rychlý, protože ono i tomu dítěti končila doba, kdy mohlo být v přechodáku víc. Takže on měl nějaké dva měsíce dokonce, takže i tam jsme na to kvůli tomu spěchali. Ať to je hned a nemusí se dávat po tom roce třeba do nějakého ZDVOPu nebo ať se nemusí dávat do dětského domova na tu chvilku než si ho vezmem.“

V kolikati měsících mrňouska jste se teda stali pěstouny?

R4: „Malý měl 10 měsíců.“

Děkuji, já jen jestli mi to neuniklo, abych si urovnala souvislosti.

Jaké vaše potřeby se vyřešit nepodařilo? Stala se Ti něco takového?

R4: „Hele asi úplně ne nebo co teda trvalo dýl nebo trvá dýl, tak je vlastně soud a soudní řízení, které k tomu k tomu svěřeni do péče jsou. Protože my v tuto chvíli máme malého zatím ještě na předběžné opatření a je to skoro rok, ale už máme jako termín soudu. Ale čekali jsme fakt deset měsíců jenom na termín řádného soudu.“

No to je opravdu docela dlouho.

R4: „No já když se bavím s těmi jinými pěstouny nebo těmi sociálními pracovníci tak říkají, že tak dlouhou dobu ještě nezažili. Ale asi jsou soudy zahlcené a bavili jsme se i s opatrovníci malého, jako OSPOĐačkou z Chebu, že si myslíme, že je klíčové, aby o dítě bylo postaráno a že řeší asi ty akutnější případy. Co to více potřebují.“

Jasně, tomu rozumím. Ve vašem případě bude rozhodovat ten karlovarský soud vid?

R4: „*Ano ano, on má malý ještě trvalé bydliště v Chebu jo, ale tím, že my máme vlastně v IPODu, který má zase sociální pracovníce u malého, že on jak bude svěřený tím rozsudkem mně do péče jako na normálním soudě, ne na tom předběžku, tak že mu můžu změnit trvalý pobyt a od té chvíle bude spadat pod náš kraj a bude to řešit zdejší soud všechno.*“

Můžeš mi ještě prosím povědět, jak ovlivnila sociální služba vaše rodinné fungování? Jestli vás vůbec nějak ovlivnila.

R4: „*Hele asi jo, protože tím, že jsme byli u nich na té přípravě, tak jsme fakt jako měli ten vztah jo. A bylo to takové, že se vůbec jako nebojím třeba té psychologice nebo té sociální pracovníci říct, že jsem třeba jako unavený a že malý je takový a makový a že ta adaptace byla náročná. A já jsem jako nebo oni mě vždycky uklidnili víš. Poskytli mi tu podporu a pomoc, nabídli mi třeba i nějaké terapeutické služby. Anebo když jsem nevěděl něco ohledně dávek tak jsem to řekl té naší klíčové pracovníci, která nás má a ona mi to zjistila. Takže mně to spíš hrozně usnadnilo život a dost to pomohlo víš. Je to takové to odreagování se a takové to, že víš, že je v tom někdo s tebou vždycky. A to si myslím, že zrovna tady ty ženské mají, já to s nima tak mám. Já si myslím, že mám tu výhodu, že tím, že jsem z oboru, tak nemám potřebu se jich ptát na takové ty běžné věci. Víš jako, že třeba, když vím, že když bude mít malý takové a takové projevy, tak vím, kde je ta pedagogicko-psychologická poradna je a že nebudu potřebovat jejich doprovod nebo to, co poskytují u těch jiných rodičů, nebo víš. Já mám štěstí, že s nima můžu být lidský v těchhle věcech. Že to profesně tolik nemusím řešit.*“

Ještě jsem se chtěla zeptat, jak je to s biologickou matkou, jeví zájem o malého?

R4: „*Nemá vůbec zájem. Ona jako žije a dále rodí děti. Nebo vlastně Honzík má ještě dalšího sourozence teďko. Ale ona neprojevuje vůbec žádný zájem. Ani jako nepíše dopisy, to je absolutně bez kontaktu.*“

Rozumím. Jen jsem se chtěla zeptat, jestli se do budoucna jeví možnost, že by měla zájem se s malým vídat.

R4: „*Hele tam je možnost tatínka, protože tam ten tatínek je, píše dopisy zhruba tak jednou za čtyři měsíce, ale v tuto chvíli je ve výkonu trestu. A na nějakých ještě šest let. Takže za šest let asi k nějakému kontaktu dojde. Samozřejmě my tomu nějak bránit nebudeme. Já budu nesmírně rád, když malý pozná člověka, který ho zplodil, toho biologického rodiče. Takže tak jako asi to bude.*“

Já na to navážu ještě jednou doplňující otázkou, kterou jsem teda původně neplánovala, ale ona se tak nabízí. Ony jsou různé programy, kdy vlastně se neziskovka snaží zprostředkovat kontakt s odsouzeným a jeho rodinou, případně dětmi. Je to den s rodičem, kdy děti jsou do věznice a tráví tam s nimi společný čas. Co si myslíš o takové formě kontaktu v prostředí věznice?

R4: „*Hele víš co, já s tím samozřejmě nemám problém, ale klíčové je právě, jak je to vzdálené. A jak je dítě na tom rozumově, aby to bylo schopno chápat. Pokaždé dítě vyhodnotí anebo rozumí tomu, co je vězení a ví jak to vězení vypadá a nebudu mít pocit, že ho to traumatizuje tak mi nedělá problém tam s tím dítětem jít jo. Ale pokaždé já bych tam třeba to tříleté dítě bral, tak si myslím, že to je tak malinké, že na to ještě není správný čas. Protože že jo je rozdíl, když bych měl třeba teď dostat desetileté dítě, které ale je obeznámeno s tím, kde ten rodič je, tak mi nedělá problém vzít děcko a jet do vězení jo. Ale když mám malého, který mě vnímá jako toho normálního rodiče, nemá ani tušení, že někde nějaký táta je a nemá ani tušení, co to je vězení, tak si myslím, že to je jako moc. Ono by z toho to děcko stejně nic nemělo. A přijde mi jako blbá první vzpomínka na tatínka ve vězení. A samozřejmě bysme tam jeli ještě třeba deset hodin, tím že jsme přes celou republiku.*“

Děkuji. Ještě mě napadlo, neuvažovali jste i nad tím, že si vezmete do péče i ty Honzíkovi další sourozence?

R4: „*No ano, my jsme teď odpovídali na dotaz, jestli bychom si vzali dalšího sourozence, a řekli jsme, že ano. Takže pravděpodobně na konci prázdnin bychom měli přebírat i mladšího bratra.*“

A mladší bráška je jak starý?

R4: „*No on je narozen v září, takže má teďkon nějakých pět měsíců. No tak jsme řekli, že jo. Hele pokavaď je to druhý sourozenec a ne druhý, třetí nebo čtvrtý sourozenec tak jo. Dokážu si představit, že se po tom druhém necháme vyřadit z evidence. Víš, ať nám už jako nevolají kvůli dalším sourozencům. Protože ona ta volba byla jako náročná, on ten malý vydá třeba za dva teďkon víš. Jakože už tak je to náročné s ním a mám docela respekt a pokoru k tomu, co bude až přibude další.“*

Jsem ráda, že to říkáš, protože málo kdo, k tomu přistupuje realisticky. Většinou mají lidé očekávání, že miminko, které dostanou bude hodné, úžasné, skvělé a rozhodně ne plačtivé nebo zlobivé. A i na to by ty organizace měly toho budoucího pěstouna přece jen trochu připravit. Ono se to očekávání po střetu s realitou docela rychle rozplyne.

R4: „*Hele to jako já myslím, že oni se snažili a já si vybavuju v hlavě, jak párkrát říkali, že to bude hrozně náročné, ale já si nemyslím, že to jsme jako ti budoucí pěstouni schopni vůbec na to myslet a vstřebat to. Víš, že my tam každý jdeme nebo my jsme to tak měli, že jsme tam prostě šli, proto abychom si to splnili. A těšili jsme se na to dítě. A spíš jsme jako říkali, no tak kdy to bude a jak to bude a co s tím. Než abychom to řešili, ono tam to strašení někam jako sklouzlo. Já vím, že to řekli, ale nějak mě to nezasáhlo. Nicméně, a to je asi pravda, mě to možná nezasáhlo, protože jsem si to neuměl představit jo, protože jsme děcko neměli. Ted'ko, ale kdybych tam byl tak věřím, že bych se ptal, co v takové chvíli dělat, jo. Protože už mám tu osobní zkušenost, ale stejně na to tě nikdo nepřipraví. To jsou takové jako...No, když to nezažiješ tak stejně nevíš. Většina z nás jako jsme takoví, že si furt říkáme jako mně se to nemůže stát, víš. Takže jsem si asi myslel v té době, že já budu ten, co bude mít to hodné děcko doma. To jako úplně hodné, výborné, attachmentově zdravé, takové to, co nebude plakat, nebude mít adaptační úzkost. To malý měl tak tři měsíce minimálně. Ale zase musím říct, že malý měl výbornou fázi a nebyl na tom tak špatně jako jiné děti od jiných pěstounů, se kterými jsem byl v kontaktu jo. Tam si děcka třeba trhaly vlasy a to malý vůbec ne. On jako onemocněl, protože on vlastně hodně somatizuje, když ho něco trápí tak je nemocný. Takže on onemocněl, do toho mu rostly zuby, takže takové ty dva měsíce měl jako propojené. Ty zuby*

a teď jako si často vymáhal at' ho nosím, protože on je maximálně nosící, protože najednou přišel o ty blízké přechodné pěstouny a najednou tam byly cizí osoby pro něho že. Takže tři měsíce byl v období hodně nosícím a musel být hodně a intenzivně v kontaktu se mnou. Teď jako taky, potřebuje mě furt jako vidět, jako by měl strach i po té době, že nějak jako zase přijde o ty blízké lidi. Takže teďkon je víc kontaktní jako tělesně než třeba jako jiné děti, běžné děti v normálních rodinách. Když ho třeba nosím anebo se musíme víc nějak různě mazlit. Musíme být víc v kontaktu a sedí na mě třeba půl dne, jo. On je jako samostatný samozřejmě, ale jenom do určité míry. On odběhne a za minutu mě zkontroluje a běží dál. Ale prostě musí mě vidět nebo partnera, tam to je úplně stejně, že jo. Dřív to bylo na mě hlavně, protože jsem byl doma, ale teď to má dost podobně i u partnera, vlastně úplně stejně.“

Změnil v něčem váš postoj či přístup?

Viz. předchozí

V čem pozoruješ nedostatky služeb sociální práce?

R4: *„Hele ti, mně by strašně pomohlo, protože my jsme naštěstí měli pána, který byl v doprovázející organizaci, která doprovázena pěstouny, od kterých byl Honza, tak byl v registrovaném partnerství a měli chlapečka v pěstounce, jo. A to nám tak pomohlo, protože, neumím si představit, že.... Je to jako jiné, když si stejnopohlavní rodič, tak je hrozně dobře, když potkáš někoho, kdo má tohle za sebou z vlastní zkušenosti. Pohle všeho je ten zákon jako dost nejasný a jak každý kraj k tomu přistupuje jinak, každý soudce k tomu přistupuje jinak, tak pro mě bylo fakt jako důležité, že tam byli oni. Dva chlapi, kteří si tím prošli a mohli mně to fakt jako říct, jak to prožívali oni a zároveň, jak to mají v domácnosti. Protože najednou jsou tu dva chlapi a vychovávají dítě a my to máme takhle stejně. A to si nemyslím, že je běžné. To je ten nedostatek. Jako že není v těch doprovázejících organizacích, ale protože těch lidí není hodně. To není vůbec jejich vina, ale není tam právě člověk téhle orientace, který si tím prošel. Jako takový peer aktivista víš. Nebo, který by pomáhal těmhle lidem. Anebo, že by třeba v každém kraji byl jeden, který tohle má za sebou víš a pomáhal by jim, směřoval by je. Protože ono je to fakt jiné. Snadno narazíš na to, že jste doma tři chlapi jo a prostě ta ženská tam není.“*

Víš a to, na to tě nikdo nepřipraví. Nebo oni samozřejmě ano asi jsme se o tom bavili, ale potom jsou takové situace, které trochu prožíváš a ostatní třeba ne jo. Když si vezmu ty další stejnopohlavní páry, jako naši přátelé tak ti to tolik neprožívají že, některé ty věci, které nás ne tíží, ale které jsou pro mě náročné. Jo takže asi tohle by mně asi pomohlo, kdyby fakt u nás v kraji nebo fakt v té organizaci byl někdo, kdo je na tom stejně jako já a rozuměl mi ještě o to víc. Co je ještě úplně špatně je právní úprava toho rodičovství. Neříkám, my naštěstí máme tu pěstounku, neříkám, že o tom osvojení moc jako nezjišťuju, ale myslím si, že když jsou dva a ve stejnopohlavním páru vychovávají dítě, tak by měl mít každý z nich stejná práva. Rodiče mají být oba dva, protože fakticky těmi rodiči jsou. Protože i ten druhý rodič do nějaké míry zasahuje, musí dělat ústupky, pečuje oň ho, stahá se oň ho, vstává k němu taky, takže myslím si, že by měl být obou, ale zároveň netvrdím, že by měli být oba napsáni v rodném listě jo. A to si vůbec myslím, že při osvojení by měli mít všechny děti v rodném listě biologické rodiče než jako ty osvojitele, k tomu by pak měl být nějaký dodatek. Ale měli by mít samozřejmě úplně stejná práva. Úplně ale není možné, aby k doktorovi šel jeden rodič, třeba já a mně řeknou všechno a partnerovi neřeknou vůbec nic. To prostě neexistuje. Protože mně se může taky něco stát že jo. Anebo partner si nemohl vzít a my teda nejsme svoji jo, ale myslím si, že v normálních hetero partnerských vztazích, když je druhý rodič tak má právo na otcovskou dovolenou, nebo má právo na slevy na dani a my tohle nemáme. Aspoň kdyby se to jako dorovnálo jo ať se to jmenuje jakkoliv. Třeba i o tom partnerství, které teď jak je ta akce Jsme fér, tak mně je úplně jedno, jestli se to bude jmenovat manželství nebo partnerství jo. Ale já si myslím, že by to měla být stejná právní forma. Jo, kdyby se partnerovi něco stalo, tak ať mám nárok na nějaký důchod nebo ať mám nárok, že ty věci zdědím automaticky. Nebo naopak, když se něco stane mně, tak ať má partner právo vychovávat naše děcko. O to mi jde. Ty neziskovky by asi měly zůstat a bojovat za tyto práva stejný přístup. Ale taková organizace mi jako taky třeba chybí, která by to dělala. Je tu sice Jsme fér, ale víš jak, jako dostupné organizace. Ale to samozřejmě nesouvisí jen s rodičovstvím, ale vůbec s těmi páry. Taková nějaká homo organizace, která by třeba poskytovala i odborné sociální poradenství, kdybych třeba se ten partner ztratil, nebo kdybychom se rozhodli, že chceme dítě.

Tak ta organizace by mi řekla, ano, jde to udělat takhle a takhle, tato forma je taková a takhle zase taková no.“

Myslíš, že taková služba by měla být jako neziskovka nebo by měla být zařazena do systému sociálních služeb?

R4: *„Víš co, já myslím, že by měla patřit do systému sociálních služeb. Protože pokavad' tady máme služby třeba jako BKBěčko (pozn. Bílý kruh bezpečí) anebo krizová centra, víš anebo intervenční centra anebo na každém kraji ve větším městě sedí člověk, který má na starosti menšiny jako romské nebo etnické menšiny jo, tak proč by nemohlo být normálně i jako takové místo zřízené nebo taková nějaká služba. Protože my jako tady jsme a v každém městě je nás několik.“*

A čistě hypoteticky, kdyby nastala situace, kdy jsou ta práva rovná všem, byla by tato služba, o které mluvíme stále potřeba?

R4: *„Ne nebyla. V případě, že by ta práva byla fakt jako rovná, tak já bych neměl potřebu volat po tady té službě nebo neměl bych potřebu ji navštívit nebo jí využít. A naopak ještě mě napadá, že by měla být ta služba i pro lidi, kteří... Ale to ten coming out už je hrozně dávno za mnou, ale vím, že spousta tady těch mladých lidí má tendence si ubližovat víš, anebo mají různé depresivní stavy. Tak i jako jim by se mělo pomoci. Ale samozřejmě i oni můžou navštívit nějaké krizové centra jo nebo tady tyhle věci. Ale zas to není, ta cílová skupina je tak specifická, že zas to není určené jenom pro ně. Je nemožné abychom tam pracovali s obětí trestného činu, vedle toho s dítětem a vedle toho s člověkem, který právě přichází na to, že chová lásku ke stejnému pohlaví, to si myslím, že by ještě taky mohlo být. Taky mě ještě napadá, že možná budeme ještě řešit nějakou nepříjemnou situaci s nástupem do školy nebo školky. A už si teď dost vybíráme takové zařízení, které bude umět nebo alespoň tušíme, že s tím bude umět pracovat jo. Protože najednou to naše děcko tam bude v té třídě a má prostě dva táty jako. Víš a potřebuje mít jistotu i v tom školství, že i u té učitelky ve školce, že to jako hrozně dobře chytne a jako vysvětlí to těm ostatním, protože tohle se určitě stane.“*

Co bys chtěl změnit?

R4: *„No tak třeba na té základce jsou předměty, které o tomhle můžou nějak pojednávat přece jo, rodinná výchova, výchova ke zdraví, minimálně výchova k občanství taky. A nechápu, proč se tam ty nebohé děcka v těch třinácti letech mají třeba učit o tom, jaké jsou druhy voleb a jaké jsou druhy vládnutí státu, když tomu*

stejně nerozumí a je to pro ně maximálně abstraktní, proč se to třeba neučí až na střední jo. A proč se místo toho neučí právě tady ty věci. Víš jako právě nějaká větší tolerance a ty odlišnosti. U nás na základní škole takové téma nebylo.“

No mám ještě poslední dvě otázky. Jak jsem se ptala v čem jsou nedostatky, teď bych se ráda zeptala, v čem spatřuješ pozitiva služeb sociální práce ve vztahu k rodičovství stejnopohlavních párů?

R4: *„Pozitiva no. Ty jo, jako mně se ty služby, které jako využíváme jako ta doprovázející organizace tak já jsem jako tak spokojený, že mě to přijde celé fajn. Mám teda tu svoji pracovníci klíčovou, která má pár rodin a ví o nás. Pravidelně k nám chodí, za to jsem rád. Že mi třeba napíše na What's uppu, že jsme jako v kontaktu častěji, že mi napíše 'jak se máte? Co nového?'. To se mi taky líbí. Strašně dobře hodnotím to, že se na ní můžu obrátit i s věcmi, které nevím, jestli můžu řešit. Tak mi třeba volala na tu Okresní správu sociálního zabezpečení ať se tím nemusím zabývat já jo. To se mi strašně líbilo a hlavně, že to fakt dělá, protože to dělat chce víš a baví jí to. Ale já vůbec nevím, jestli.. Já nemůžu nárokovat po sociálních pracovnících tenhle osobnostní rámeček víš. Ale hrozně hodnotím strašně pozitivně, že zrovna tady ty dvě moje ženské ho mají. A já vím, že to není povinnost, nemusí to dělat. Ten sociální pracovník v tom nemusí být zapálený, to je volba každého z nás. Takže to nemůžu jako nárokovat že. Nebo vyzdvihávat něco, co je přidaná hodnota toho, to asi jde no. A hlavně vím, že na to nejsem sám, a to je to klíčové. Víš, to hodnotím úplně nejvíc, nejpozitivněji, že oni tam jsou ti motivující, ale všichni, i ti na tom OSPODu, jo. Já se třeba s něčím svěřím a z nějaké situace se hroutím a mluvím s nima o tom a oni místo toho, aby mi poskytli nějaké to poradenství, co s tím tak mě podpoří. A to je jako nejvíc, co v tu chvíli můžou udělat, protože ty rady, když si úzkostný a zoufalý, když ti děcko tři měsíce řve tak co miluješ tak jsou chytré rady jo. To vůbec. A spíš jako potřebuješ ať tě někdo vyslechne a někomu to můžeš vyblít a ta podpora to je pecka. To bylo to nejvíc, co pro mě v tom systému jako je. A třeba ta nabídka, jak mně nabízeli, že mi dohodí tu psycholožku, kterou tam mají oni, že si s ní můžu zajít popovídat, když toho na mě bude moc, tak i to hrozně hezky hodnotím, že je tam ta starost a ta péče. Jinak jako víš co, tam co jsem ještě využíval tak mateřská a rodičovská, na to mám právo, tak to ani nehodnotím jako že by to měla být nějaká výhoda. To tak prostě je. Ale víš,*

co je debilní ještě, teď mě tak napadá, že mně strašně dlouho trvalo, než mně poslali peníze. My jsme převzali malého a peníze jsme dostali až za strašně dlouhou dobu z pracáku. Tam byly asi nějaké strašné procesy a kdybychom neměli našetřený úspory, tak bychom horko těžko vyžili. Tam to bylo nějak špatně a přitom tam ten soud, já jsem to všechno odnesl, ty papíry v pořádku, ale tak na tom úřadu práce to nějak déle trvalo nebo na Okresní správě, na obou těch úřadech. Já ještě přemýšlím, co zařadit mezi ty pozitivní věci, každopádně to byla určitě ta lidskost podle mě, ta přidaná hodnota, ta přidaná osobnost v tom vztahu s námi jako s klienty a vstřícnost asi. My jsme měli fakt všechny ty ženské, které tam pracují, byly maximálně vstřícné a hrozně milé. A strašně dobře ještě hodnotím, že jim šlo opravdu o zájem toho malého. Víš, že oni jako stokrát mohly rozhodnout, že ho dají do ústavu, ale stokrát si řekly, že mu v rodině prostě bude líp jo. A takový to zdravý uvažování. A u těch lidí, kteří jsou v tom terénu, nebavím se o těch nadřízených, tam to bylo všelijaké, ale i tohle no.“

Co by se v rámci služeb poskytující sociální práci mělo zachovat?

R4: *„No pro mě je klíčové, že na to nejsem sám. A myslím, že drtivá většina z mých lidí, v uvozovkách mých lidí, že se právě potýká s tou samotou. Nebo že klíčové prostě je, že v tom nejsem sám a ti lidi řeší stejné problémy, stejné věci a je to naprosto normální.“*

Viz. předchozí

Ještě jsem se chtěla zeptat, je něco, na co jsem se nezeptala a je k tématu?

Něco chtěl bys ještě něco doplnit, co doposud nezaznělo?

R4: *„Hele asi vůbec ne.“*